

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

АКН 2717

Народний
Декляматор

Галицька Накладня
Якова Оренштайна в Коломиї.
Ukrainian Publischeng, Winnipeg Man.
Книгарня Укр. Народнього Союзу в Нью-Йорку.

НАРОДНИЙ
Деклялятор.

Ціна в оправі 1 к. 20 с.

Коломия 1903.

↪ НАКЛАДОМ Я. ОРЕНШТАЙНА. ↩
З друкарні Вільгельма Браунера в Коломиї.

**PRESERVATION MASTER
AT HARVARD**

**HARVARD UNIVERSITY
WIDENER LIBRARY**

Передне слово.

Наше письменство розвинуло ся послідними часами дуже гарно. Всеж таки годі недобачити у нас великої недостачі книжок підручних, яких мало що не кожному потреба. Хто коли небудь мав нагоду займатися устроюванем яких декляматорських вечериць, або хто мав сам на них деклямувати — сей певно признасть, що до таких підручних книжок належить і збірник деклямацій. І як раз щоб отсю недостачу усунути, зложили ми отсей „**Народний Декляматор**“. Досі були у нас в тім напрямі лиш незначні проби.

Складаючи „**Народний Декляматор**“ ми старали ся відповісти вимогам сучасної хвилі, тож зібрано у нїм головно ті твори нашої поезиї, якіб піддержували наш нарід у важкій боротьбі за свої права. Загалом-же зложено деклямації так, що в першій часті містять ся твори патріотичні, в яких розважаєть ся над долею рідного краю. В другій часті містять ся твори принагідні різного змісту; вперед: а) поважні, б) шутливі, в) сатиричні, г) вірші призначені на різні сьвята та роковини, вкінци г) довші поеми. Щоб сей поділ був єдино добрий і не думаємо твердити, бож у сїй справі у кожного майже чоловіка иньша думка. Та нам видав ся оттакий поділ пайвідповіднійший та найпрактичнійший.

При укладаню „**Народного Декляматора**“ хотіли ми не поминути ніякого нашого автора, але колиб се і сталось,

не повинен за се стрінути нас ніякий закид, бо отся збірка деклямацій не в антольоґією нашої поезії. Переважна часть поміщених тут творів — се передруки, але в тут і такі поезії, які являють ся по раз перший печатно. Котрі се — не станемо розказувати.

Книжка отся повинна находити ся у кожній хаті, а безусловно в кожній читальни. Скористає з неї не лише той, хто схоче колись деклямувати, але й кожний, хто схоче щось гарного прочитати.

Передаємо сего декляматора в руки нашої Громади в тій думці, що й він бодай трохи причинить ся до того, що наш народ, той вічний наймит — стане колись орати свій власний, вольний лан — та будо він

...„в власнім краю сам свій пан!“

Впорядчики.

Вступні замітки.

Що і як деклямувати?

Деклямувати — значить виголошувати уміло якийсь твір людського духа, зложений мовою вязаною (вершом) або й не вязаною (прозою). Той, хто се робить, зове ся — декляматором, а те, що він виголошує — деклямацією. Деклямувати з'уміє не кождий, а добре деклямувати буде лише той, хто сего научить ся. Наука, що подає правила, як годить ся деклямувати зове ся декляматорикою.

Ось тут пояснимо коротенько, на що треба зважати при деклямуваню. Передсім треба вибрати собі відповідний твір. Твори, що переповнені ніжним чутем, головно любовні — надають ся до деклямуваня радше жінкам, а поезії, що змальовують нашу давню борбу, що за-

ключують в собі якісь поклики, вимагають голосу мужеського. — Вибравши вже собі деклямацію, треба її кілька разів уважно прочитати та розважити, чи кожде речення і кожде слово є для декляматора понятне. Декляматор повинен передати слухачам думки автора верша; якжеж він зможе се зробити, коли сам їх не розуміє?

Полагодивши отсю справу сам, або з ким другим у купі — повинен декляматор безусловно витвердити свою деклямацію на пам'ять. При науці має добре уважати на те, щоб вимовляв вірно всі букви, щоб наголошував добре кожде слово. Всякий знає, які нісенітниці виходять із злого наголошування слова. Через наголос змінює ся у нас не раз значіння слова; бож зовсім що иньшого буде значити оклик: „мало м'уки“, а „мало мукі!“ Вже при витверджуваню на пам'ять треба зважати на перепинання т. є. на писарські знаки, як: протинка, павза ітд. Не треба отже деклямацій січи на лінійки себто переривати її з кождим вершом, лиш виголошувати її цілими реченнями, з'упиняючись відповідно на кождім писарським знаку.

Витвердивши деклямацію, треба ви-

голошувати її так, щоб зробила на слухачів те саме вражінє, що на декляматора. До сего служить вмїле орудуванє сильним та гнучким голосом. Всякі почуваня чи то поета, чи то осіб, що виступають в деклямації треба відповідно зазначити.

Деклямацію треба виголошувати так, щоб її всі в сали могли чути. Не значить се однак, щоб декляматор мав її як найголоснійше прокричати! Богато залежить також від скорости, з якою деклямує ся. І тут треба найти відповідне темпо; швидке і різке віддасть гнів, супокійне — задуму, а повільне — важкий сум. Ніколи однак не треба деклямації перемолоти за скоро — бо слухач не буде мав часу передумати, що значать слова декляматора — і нічого не зрозуміє.

Виступаючи на місце, з якого деклямує ся, треба легко поклонити ся і ставивши свобідно, назвати твір і його автора, а відтак супокійно деклямувати. Рухів при деклямованю радше не уживати ніяких, бо пересічний декляматор уживає звичайно того самого руху, а се в монотонне. Коли хто не знає, що зробити з руками, най возьме якусь книжку.

Отсе наші ради для декляматорів.

Як устроювати народні вечерниці?

Наші люди горнулиби ся вельми радо до своїх читалень та товариств, колиб у них було більше життя. А те життя витворилоби ся, яккби по читалнях устроювано частійше аматорські вистави та вечерниці на наші народні сьвята. Такі вечерниці устроює ся ось так: На два, три місяці перед таким сьвятом повинен зібрати ся виділ читалні, та визначити програму вечерниць. Вона має бути ріжнородна т. є: переплітана грою на скрипці, сьпівом і деклямованєм, а не повинно недоставати і промови, що звязко пояснилаби вагу даних роковин. Деклямації треба добирати так, щоб були поважні й веселі. До виконання просить ся таких людей, щоб їх виконали добре. Тож не буде зле, если запросить ся когось із чужого села. — Тепер треба допильнувати, щоб все приготовлялось та щоб було готове на час. — Відтак треба мати на приміті місце на вечерниці; в місточку треба замовити салю. На кілька днів перед вечерницями треба оповістити про них в часописях та позапрошувати сусідів і односельчан. Розумієть ся, що

треба просити аж тоді, коли є певність, що вечерниці відбудуться. Бож годі просити на весілля, як нема молодого!

На три дні перед вечерницями треба внести подане до ц. к. староства. — У тім поданю повинні бути докладно означені: час, місце і програма вечерниць. Староство може зажадати, щоб йому залучено тексти промови, деклямацій та сьпіванок. Подане треба заосмотрити стемплом на одну кор. Се робить ся тоді, коли вечерниці за платним вступом.

На день перед вечерницями треба конче відбути генеральну пробу всього, що входить в склад програми. Хто добре не підготовлений, не повинен виступати, бо лиш осьмішить себе та знеохотить слухачів до тих, що устроїли вечерниці. В той сам час треба також гередивити ся, чи є все иньше, чого до вечерниць буде конче треба. — Коли в якій місцевості нема доси ніякої читалні, повинні сьвідомі громадяни її швидко заложити, а поки що може зайнятись устроюванем вечерниць вміло дібраний комітет.

Сими увагами найпокористують ся наші славні читальники та оживлять вечерницями нашу країну, приспану темнотою і горем.

—*—

— X —

З М І С Т.

Передне слово і вступні замітки	стор. III—X
---	----------------

I. Патріотичні деклямації:

	стор.
1. Не пора !... — Ів. Франко	3
2. На сілоамськім озері.— К. Устиянович	4
3. Наймит. — Ів. Франко	8
4. Границя. — О. К-са.	13
5. Якби ви знали, паничі! — Т. Шевченко	17
6. Каменярі. — Ів. Франко	21
7. Розвивай ся, ти високий дубе! — Ів. Франко	24
8. Світає. — О. К-а.	26
9. Моя любов. — Ів. Франко	34
10. Вітер. — О. Кониський (Верниволя) .	35
11. На чужині. — Із. Воробкевич (Млака)	37
12. Галич. — К. Устиянович	39
13. Тюрма за волю. — О. Кониський .	45
14. Наша надія. — О. Левицький . . .	46
15. Козачий кістяк. — В. Лиманський .	48

		стор
62.	Хлібороб. — Б. Грінченко	171
63.	Вечір. — Л. М. Боровиковский	174
64.	Помер рекрут. — О. Маковей	176
65.	Дитина-сиротина — А. Метлинський	177
66.	Я вам не завидую. — О. Маковей	180
67.	Пречиста Діво, радуй ся Маріє! — О. Федькович	181
68.	Morituri salutant. — С. Яричевський	183

Б) Шутливі:

69.	Звела мене. — С. Руданський	186
70.	До ворожки. — Л. Глїбів	188
71.	Не така я, як своячка. — В. Масляк	190
72.	Чи голосна церква? — С. Руданський	193
73.	Ходить піп. —	194
74.	В страшню, судную неділю.	195
75.	Нї зле, нї добре. —	196
76.	Чумак з мазницею. —	197
77.	Дівоцька правда. — О. Чужбинський	199
78.	Пяниця. — С. Руданський	200

В) Сатиричні:

79.	Ячмінь. — Е. Гребінка	203
80.	Ведмежий суд. — Е. Гребінка	204
81.	Циганська оборона. — С. Яричевський	205
82.	Якось то буде! — Ів. Франко	212
83.	Послухай, но сину, що предумдрість каже. — Ів. Франко	213

	стор.
84. Хлібороб. — Ів. Франко	214
85. В шинку. — „	216
86. Галаган. — „	217
87. Був у нас мужик колись. — ІВ. ФРАНКО	219
88. Пісня про акцизника. — ІВ. ФРАНКО	221
89. На суді. — ІВ. ФРАНКО	222
90. Вже час! — Комар	225
91. Пекло. — І. Котляревський	228
92. Пан та собака. — П. Артимовський .	234

Г) На різні торжества:

93. На новий рік. — М. Старицький . .	243
94. Великдень. — ІВ. ФРАНКО	246
95. Ляхам. — „	249
96. До Основ'яненка. — Т. Шевченко .	251
97. На вічну пам'ять Котляревському. — Т. Шевченко	256
98. Велика хвиля. (М. Драгоманову). — В. Пачовський	262
99. На Тарасовій могилі. — Б. Лепкий .	268
100. Пам'яті Тараса Шевченка. — Л. Це- гельський	271

Г) Ріжні поеми:

101. Підгірє. — ІВ. ФРАНКО	274
102. В світ за очі. — Б. Лепкий . . .	277
103. Проповідь на горі. — О. Кониський	282

	стор.
104. Празник у Такові. — о. ФЕДЬКОВИЧ	288
105. Сфінкс. — Л. Українка	294
106. Мертвецький перстінь. — О. Колесса	296
107. Пробудь ся, стань народе! — ІВ. ФРАНКО	306

I.

НЕ ПОРА!

Не пора, не пора, не пора
Москалеви й Ляхови служить!
Довершилаєь України кривда стара, —
Нам пора для України жить.

Не пора, не пора, не пора
За неvigласків лить свою кров,
І любити царя, що наш люд обдира, —
Для України наша любов.

Не пора, не пора, не пора
В рідну хату вносити роздор!
Най пропаде незгоди проклята мара!
Під України еднаймось прапор!

Бо пора се великая єсть :
У завзятій, важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб волю і щастє і честь,
Рідний краю, здобути тобі !

ІВАН ФРАНКО.

НА СИЛОАМСЬКІМ ОЗЕРІ. ❀ ❀ ❀

Заворушила ся купіль кровавая, купіль
Волею бючая, [цілющая
Зняли ся з ложа хорі народи —
Мечуть ся в купіль, мечуть ся в води
І очищають ся, як в огни золото ясне,
І виринають з вод сильні, здорові, пре-
Мов новонароджені в сьвіт... [красні,
Тільки один з них ще не підняв ся,
Тільки один з них ще не скупав ся —
Горем побитий, струпом покритий від
[літ...
Хтож над ним змилуєсь ? хто його в воду
зсадить,

Хто вилічить сильних слів гров:
„Рабе схорований, рабе збідований,
[встань, будь здоров!“

Сам встань, не зглядай ся! помочи братньої
[дармо шукаєш ти,

Брата не маєш ти.

Брат тобі труну теше гадками,

Брат твій очима копле ти ями;

Серце в нім: кривди твоєї бездонна

[скарбона —

А голос: звін, що для тебе бе наглого

[скона

Еще від непамятних літ.

Він так запіяв в чорній годині,

Що все для тебе лоно судьбини

Родило мертву надію на волю й на сьвіт.

Він то орік тебе словом солодким як мід

І він заказив твою кров...

„Рабе замучений, лихом научений, встань

[будь здоров!“

Глянь! темні видять вже, хромії ходять
[і' трупи підносять ся,

Пісні' голосять ся.

Встань, рабе! повна мук твоїх міра!

Встань! за ті муки двигне тя віра!

Встань, а обпадуть всі полуди, що тебе

[покрили —

Віра-тя вилічить і обновить твої сили

І в жите вбере твої сні.

Встань! тебе кличе степ і могила,

Зрошена кровію прадідів пива,

Рай твій пропащий, той рай твій колись

[так голосний,

Звін великодний воскресний і сонце весни,

І грім, що гремить над тобов:

„Рабе дрозучий, рабе дрозучий, встань,

[будь здоров!“

Встань! Бог тебе кличе з постелі немочи,

[з' гязи пониження,

Бог всего движення.

Бог, що родив' тя, що тя живив,

Що тобі право клав, долю судив, —

Не записав він тя в слуги нікому на віки,
І не хотів з тебе мати сліпого каліки —
Німого попихача.

Він дав ти волю, розум дав ясний,
Сили могуті, землі прекрасні —
Хліб свій у тебе, своя, не чужа опанча —
Перед тобою надії ясенна свічка
На ново запалена судьбов:

„Рабе плачущий, долю кленущий, встань
[будь здоров!“

Встань, підійми ся і очисти ся! весь
Новороди ся! [обнови ся,
З пам'яті вимаж люте катованя!
Пімсту втопи днесь в сльозах дарованя!
Стань на коліна! покай ся ледарства
[давнього!

Кай ся змарнованої сили віку молодого!
Ложи не льсти ся, правди не дай,
За правду бий ся і умирай!
А воскресне тобі на ново теплая яр —
Зазеленіє твоєї минулости згар

І рай твій поверне з весною:
„Русине, Русине, Русине, Русине, встань
[Бог з тобою!

Корнило Устиянович.

НАЙМИТ. * * * * *

В устах тужливий спів, в руках чепіги
Так бачу я його; [плуга,
Нестаток і тяжка робота і натуга
Зорали зморщками чоло.
Душею він дитя, хоч голову схилив
Немов дідусь слабий,
Бо від колиски він в недолі пережив
І в труді вік цілий.
Де плуг його пройде, зеляізо де розриє
Землі плідної пласт,
Там незабаром лан хвилясте жито вкриє,
Свій плід земляця дасть.

Чомуж він зрібною сорочкою окритий,
Чому сірак, чуга
На нім мов на старці з пошарпаної свити?
Бо наймит він, слуга.
Слугою редить ся, хоч вольним
Богатирі його; [окричали
В нужді безвихідній, погорді і печали
Сам хилить ся в ярмо.
Щоб жити, він жите і волю власну й силу
За хліба кусник продає,
Хоч не кормить той хліб і стать його
[похилу
Не випрямить і сил не додає.
Сумує німо він, з тужливим співом оре
Те поле, оре не собі,
А спів той наче брат, що гонить з серця
[горе,
Змагатись не дає журбі.
А спів той, то роса, що в спеці підкріпляє
На пів зівялий цвіт;
А спів той — грім страшний, що ще
[лиш глухо грає,
Ще з далека гримить.

Та поки буря ще нагряне громова,
Він хилить ся, проводить в тузі дни,
І земельку сьвяту як матіньку кохає,
Як матіньку сини.
Байдуже те йому, що для добра чужого
Він піт кровавий лє,
Байдуже те йому, що потом труду свого
Панам панованє дає.
Коб лиш земля, котру його рука справляла,
Зародила опять,
Коби з трудів його на других хоч спливала
Небесна благодать.

* * *

Той наймит — наш народ, що поту лє
Над нивою чужою. [потоки
Все серцем молодий, думками все високий,
Хоч топтаний судьбою.
Свої доленьки він довгі жде столїтя,
Та ще надармо жде;
Руїни перебув, татарські лиходїтя,
І панщини ярмо тверде.
Та в серці хоч і як недолею прибитім
Надїя кращая жие;

Так часто під скали тяжезної гранітом
Нора холодна бе.
Лиш в казці золотій, мов привид сну
[чудовий,
Він бачить доленьку свою,
І тягне свій тягар, понурій і суровий
Волочить день по дню.
В століттях нагніту його лиш ратувала
Любов до рідних нив;
Нераз дітий його тьма тьменна погібала,
Та все він пережив.
З любовою тою він мов велитень той
[давний,
Непоборимий син землі,
Що хоч повалений, опять міцний і славний
Вставав у боротьбі.
Байдуже, для кого — співаючи він оре
Плідний широкий лан;
Байдуже, що він сам терпить нужду і горе,
А веселить ся пан.

* * *

Ори, ори й співай, ти велитню закутий
В недолі й тьми ярмо!
Пропаде шітьма й гнет, обпадуть з тебе
І ярма всі ми порвемо! [пута,
Не даром ти в біді, пригноблений врагами,
Про силу духа все співав,
Не даром ти казок чарівними устами
Його побіду величав.
Він побідить, порве шкарлуці пересуду,
І вольний власний лан
Ти знов орати меш — властивець свого
[труду
І в власнім краю сам свій пан.

ІВАН ФРАНКО.

Г Р А Н И Ц Я. * * * *

I.

„Границя, братя, вже границя!“
Скликнув товариш мій, і я
Зібрав всі сили, щоб добить ся
На верх гори. Ще груди моя
З втоми бурилась мов філя
А око в даль майнуло вже,
І як із уст милого мила
Сердечний поцілунок пе,
Так любо впилося моє око
В ряди верхів, русла потоків,
Стрімкі ярі, й кручений шлях,
За оком серце полинуло
І десь на „Пікую“ високім
В рожевій хмарці потонуло.
Сховай ся серденько, сховай,
І хмаркою мов пеленою
Дитя невинне сповий ся,
Промінем сонічним упий ся,

Та у долину не вертай!...
Пощож на гарній тій картині
Відкрити масш, серце, тіни?
— А деж тут тіни? Тут краса
Тут блеск лиш всюди: Он дивись
Хребтом гори не гарно-ж весь
Границя мов гадюка та
Між цвітами? — А там горою
При шляху невелично-ж сяє
На сонци гордий пам'ятник
Ракочого і споглядає
На два краї? А той мужик
Нещасний, працею зморений
З блискучою в руках косою
Під пам'ятником похилений,
Недвижний, наче мармуровий,
Не доповняє-ж сю чудову
Картину дивною красою?
„Ми мірмо лиш жите на око
Не слід глядіти нам глибоко!“

II.

Щож ділить дивна.ся границя?:
І тут і там мій рідний люд живе,
І тут і там горячі сльози лле
І тут і там у мовчанці корить ся
Перед чужинцем, та вікуе
Свій вік в нерозсвітній темряві!
Тут Лях над нами коверзуе,
А там Мадяр братів давить,
Живее слово в диби куе,
Та ставить ще хороми слави
На нашій прадідній землі
Катам, що нашу кров лили!...
Народе мій! чому ти нині
Розірваний на три частині,
Чому границі сі прокляті
Перетинають тобі жили
Та сокам не дають кружляти?
Ох, як би то ще в твоїм тілі
По всіх заляклих вже суставах
Живуча забурліла кров —
Чи ти би ся не поборов
За рівність, свободу і славу?

III.

Людство ціле такіж границі
Міцною сітю обмотали
Із другом друга роз'єднали.
За зсохлу скибу ораниці,
За кусник хліба, що каліка
Краде, щоб голод заморить
За місце праці, де заплата
Тебе не в силі прокормить,
Мов звір чатує брат на брата.
А жини лютий гураган
Загладою усім грозить:
Пловці великого судна!
Раби приковані ланцями
На своїм місци до весла:
Гребіть, мордуйте ся, боріть ся,
Даремно тратите всі сили!...
Дивіть, як гураган вітрила
Торощить, а вода норами
Із споду до судна валить ся!...
Один ратунок ще для вас:
Порвіть ланци і киньтесь враз

Звивать вітрила й гатить нори
Тоді вас буря не поборе!...

О л е к с а К а .

ЯК-БИ ВИ ЗНАЛИ, ПАНИЧІ!

Як-би ви знали, паничі!
Де люди плачуть живучи,
То ви-б іділій не творили,
Та марне-б Бога не хвалили,
На наші сльози сьміючись.
За-що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм?
Я в хаті мучив ся колись,
Мої там сльози пролились, —
Найперші сльози! Я не знаю,
Чи есть у Бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!

Не називаю її раєм
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом, край села :
Мене там мати повила
І повиваючи співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, — ніколи
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила;
Там батько, плачучи за дітьми,
(А ми малі були і голі)
Не витерпів лихої долі, —
Умер на панщині!... А ми
Розлізли ся межі людьми,
Мов мишенята. Я до школи, —
Носити воду школярам,
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили;
А сестри!... сестри? Горе вам,

Мої голубки молодії!
Для кого, в сьвітї живете?
Ви в наймах вирости, чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й умрете!

Мені аж страшно, як згадаю
От-ту хатину край села.
Такії, Боже наш, діла
Ми творимо у нашім раї!
На праведній Твоїй землі
Ми в раї пекло розвели,
А в Тебе другого благаєм.
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо,
І їх сльозами поливаєм.
А може й те ще... Ні, не знаю,
А так здасть ся, сам еси...
(Бо без Твоєї, Боже, волі,
Ми-б не нудились в раї голі!)
А може й сам на небеси
Сьмієш ся, батечку, над нами,
Та може радиш ся з панами,
Як править миром?! Бо дивись:
Он гай зелений похилився,

А он з-за гаю виглядає
Ставок, неначе полотно,
А верби геть понад ставом
Тихесенько собі купають
Зелені віти... Правда рай?!
А подиви ся, та спитай,
Що там творить ся у тім раю?!...
Звичайне радість, та хвала,
Тобі єдиному сьвятому,
За дивнії Твої діла!...
От-тим-бо й ба!... Хвали нікому,
А кров, та сльози, та хула,
Хула всьому!... Ні, ні! нічого
Нема сьвятого на землі!
Мені здаєть ся, що й самого
Тебе вже люди прокляли!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

КАМЕНЯРІ. ❀ ❀ ❀ ❀

Я бачив дивний сон. Немов передомною
Безмірна, а пуста і дика площина,
А я, прикований ланцом зелізним стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло жите і жаль порили,
І в оці кожного горить любови жар,
А руки в кожного ланци мов гадь обвили,
А плечі кожного до долу ся схилили,
Бо давить всіх один страшний якийсь
[тягар.

У кожного в руках тяжкий зелізний молот,
І голос сильний нам з гори мов грім
[гримить :
„Лупайте сю скалу! Нехай ні жар ні
[холод
Не спинить вас! Зносить і труд і спрагу
[й голод :
Бо вам призначено скалу сесю розбить.“

І всі ми як один підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло.
І в тисячні боки розприскали ся штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз гримали о кам'яне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кровавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз,
І пядь за пядею ми місця здобували. —
Хоч не одного там калічили ті скали, —
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кождий з нас то знав, що слави нам
[не буде
Ні пам'яті в людей за сей кровавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люде,
Як ми пробем її та порівнаєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.

Тай слави-ж людської зовсім ми не бажали,
Бо не герої ми і не богатирі.
Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волі стали,
На шляху поступу ми лиш каменярі.

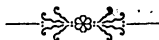
І всі ми вірили, що своїми руками
Розібемо скалу, роздробимо граніт,
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове жите, добро нове у сьвіт.

І знали ми, що там далеко десь у сьвіті,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги гнівнії та сердиті
І нас і нашу мисль і діло те клинуть.

Ми знали се, і в нас нераз душа боліла
І серце рвало ся і груди жаль давив;
Та сльози, ані жаль, ні біль пекучий тіла,
Ані прокляте нас не відтягло від діла,
І молота ніхто із рук не опустив.

І так ми далі йдем в одну громаду скуті
Міцною думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і сьвітом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівняем правді путі,
А щасте всіх прийде по наших аж кістках.

ІВАН ФРАНКО.

• РОЗВИВАЙ СЯ ТИ ВИСОКИЙ ДУБЕ.

Розвивай ся ти високий дубе,
Весна красна буде!
Розпадуть ся пута віковії,
Прокинуть ся люди.

Розпадуть ся пута віковії,
Тяжкії кайдани,
Непобіджена злими ворогами
Україна встане.

Встане славна мати Україна,
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяна-річки
Одна, нероздільна.

Щезнуть межі, що помежували
Чужі між собою,
Згорне мати до себе всі діти
Теплою рукою.

„Діти-ж мої, діти нещасливі,
Блудні сиротята,
Годі-ж бо вам в сусід на услужі
Свій вік коротати!

„Піднімайтесь на сьвятеє діло,
На щирую дружбу,
Та щоби ви чесно послужили
Для матери службу.

„Чи ще-ж то ви мало наслужились
Москві і Ляхови?
Чи ще-ж то ви мало наточились
Братерської крови?

„Пора діти, пора поглядіти
Для власної хати,
Щоб газдою, не слугою
Перед сьвітом стати!“

Розвивай ся ти високий дубе,
Весна красна буде!
Гей вставаймо, еднаймо ся,
Українські люди!

Єднаймо ся, братаймо ся
В товариство чесне,
Най братерством, щирими трудами
Україна воскресне!

ІВАН ФРАНКО.

С В И Т А Є! * * * *

Вже день? — Не день! — Диви: Кругом
Ще тїни темні, тїни ночі.
Ще мільони покотом
Лежать та горячковим сном
Дрімають. Черви їх лоточуть,
Неситі черви. Опирі
Червоні шибують юрбов.
По сплячих, точуть піт і кров
Та їх солодким наповають
Напойом, що держить їх в сні,

Що привиди їм золоті :
Малює у душі дрімучій :
І снить ся, снить ся їм блискучій
Престол. Над ним дуга-радуга
Підперла луком небо синє,
А на престолі у промішню
Стебарвнім цар могучий єє;
Кругом зірниці мов жемчуги
Горять; цар ноги опирає
На шиях тисячів рабів,
Що яєним облаком сповиті
Глядять 'му в очи, — і... щасливі...
Бо дивлять ся на дивне диво!...
Чи треба ще гарнійших снів?
Радіють опирі, неситі,
Бо вічно кров безсильних точуть,
А тим здаєсь, мов від престола
Злітають ангели сьвятії
І крилами їх так скобочуть
Несучи в облаки... Не сьміє
Ніхто зречи ся „благодати“,
Бо скоро хто у сні рукою
Пірвесь, щоб свого відогнати
Мучителя, йому здаєсь,

Немов він ангела сьвятого
Бере ся зневажать. Грізною
Цар мовнею з престола блисне,
Страшенним загогоче громом:
„Кори ся рабе слову мому:
Від мене йде усяка власть,
Тобі покора щасте дасть...“
І сплять раби, і в сні конають
І темна ніч!... — О, ні! Світає:

Долі ще пітьма; а горою
На крилах леготу пливуть
По небі яснов чередою
Рожеві хмарки. Сонцю путь
Пурпуров вистеляють чистов.
Нема ще сонця. Нім засяє
В червоній купелі скупаєсь!...
Нема ще сонця... а огнистов
Уже заблиснули зарею
Гірські потужні великани,
Що небо чолами гордими
Підперли, сиплять золотими
Стрілами в темнії парови,
Торошуть, рвуть нічну кирею...
І прокидаєть ся на ново

Природа, й жити зачинає
Новим житем, — бо вже свитає!

І понад людськістю свитає!:
Уже над нею переплили
Мов тії хмарки золотаві
Ідеї проблиски нової.
Зійшла вже на Руси-Україні
Величняя зірниця нбва
Сьвятого сонця предитеча,
Що людям в перве засьвітила
Промінем братньої любови;
Зійшла, заблисла і пронерла
В потоках мучеників крови
Та чорну занавісу ночі
Могучев силою наддерла...
І хоч ще сонце не зійшло,
Хоч темна мрака на долині,
То смілі генії людства
Неначе великани гір
Узріли вже сьвяте промінє!
Полинув їх вірлиний зір

В будучі людськості простори
І радістю запаленів:
„Нема царів, нема катів,
Нема припнятих на ланцах
Царської ласки вірних псів!
Нема сліпого великана
Закованого в ясну зброю,
Що батька та братів мордує
На розказ деспота-тирана;
Немає тюрм переповнених
Борцями за свої права,
За слово вольнее нема
Тяжких кайданів, ні зморених
Робітників кровавим трудом,
Ні дармоїдів, що гниють
На оргіях, та програють
Кровавицю здобуту людом;
Не посилав дочку мати
Своє дівоцтво продавати
За хліба кусничок гіркого.
Звірство дожило дня судного!
А люди, люди лиш живуть
На вольній веселій землі:
Вже брата з братом не геродять

Ненависти старі плоти!
На спільній ниві спільний труд
Незнані овочі їм родять;
І мати весело леліє
На груди любую дитину;
Її журба вже не вялить:
„Що їстоньки ти будеш, сину?“
Росте щасливе покоління,
Й мов сонце на весняні цвіті
Науки сьвітить 'му проміне
Лиш в серцях молодих горить
Любов як від віків горіла,
Й поета пісня гомонить,
Як з первовіку гомоніла,
І в пісні згадують народи
Нової героїв свободи...

З веселим співом, мов пташина
З вирею, генії вертають
Гадками в дійсности країну,
І видять те страшнеє горе,
Що нині людськість пригнітає,
І біль і жаль їм серце поре...

„Чи ж вічно, вічно вже людство
Мов те лучниці полуміне
В собі з'їдатись ме само?“
І громом поклик їх рокоче
Понад дрімучими. Встають
Чуйнійші як би соколи
Летять, кружляють по землі
Та сплящих ще братів зовуть
На бій з нічними опирами:
Один прокинесь, і з борцями
Получить ся; а другий очі
Протре, не видить, що свитає;
В його дрімучій голові
Ще сонні привиди роять ся,
І добродіїв проклинає:
„Шибайголови! Серед ночі
Поміж спокійними товплять ся
Гражданами, та не дають
Свобідно хвильку задрімати,
А горляють: — „Вас мучать, днуть
Вставайте, прокидайтесь люди,
Порвіть ланци, всім лучше буде.“
Терпів мій батько, буду й я;
Така вже доля, бач, моя!

Але на сьвятощі кидатись?
І дальше сплять. А опирі
Вже видять, що борців громада
Раз в раз росте, раз враз кріпшає,
Вже видять, видять що свитає,
І знають, що хвилина сходу
Буде для них годинов згуби,
Мов гадь звивають ся у клуби,
І сок послідній пють з народу;
Сотень сотнями на борців
Кидають ся. І загорів
Кровавий бій. Перемагає
Ворожа сила, бо ще люд
Незрячий в сумраці конає...
Пируйте нелюди, кати,
Діліте ся борців кістками
Та тямте все, що станесь з вами
Як люд прокинесь з дримоти
Як волі сонце запалає:
А вже зоріє, вже свитає!...

О л е к с а К - а .

М О Я Л Ю Б О В. ❀ ❀ ❀

Вона так гарна, сяє так
Сьвятою, чистою красою,
І на лиці яріє знак
Любови, щирости, спокою.

Вона так гарна, а проте
Так нещаслива, стільки лиха
Знесла, що квилить лихо тьми
В її кождіській пісни стиха.

Її пізнавши чиж я міг
Не полюбить її сердечно,
Не відречи ся власних втіх,
Щоб їй віддатись доконечно?

А полюбивши чиж би міг
Я божую її подобу
Згубити з серця, мимо всіх
Терпінь і горя аж до гробу?

І чиж перечить ся любов
Тій другій а сьвятій любови
До всіх, що ллють свій піт і кров,
До всіх, котрих гнетуть окупи?

Ні, хто не любить всіх братів
Як сонце боже, всіх зарівно,
Той щиро полюбить не вмів
Тебе, кохана Україно!

І В А Н Ф Р А Н К О.

ВІТЕР. * * * *

Чого вітре, чого буйний
Дмеш на Україну?
Вона і так обідрана,
Вона сиротина.

Було колись і в нас тепло,
Було — да пропало,
Засвистіла хуртовина
І холодно стало.

Стихни вітре, схамени ся,
В нас нема кожуха,
Не руш хмари, дощу треба,
Бо буде посуха.

Нехай поля України
Знов зазеленіють;
Начинають жита сходять, —
Нехай же поспіють.

Не вий вітре од півночі,
Ми тебе благаєм,
Бо спинити, заперетити
Ми сили не маєм.

Повій вітре тихесенький
З-за синього моря,
Да принеси в Україну
Козацькую волю!

О. Я. Верниволя.

НА ЧУЖИНІ. ❀ ❀ ❀

Буковино моя мила,
Мій солодкий краю,
Як на тебе сиротина
Нишком погадаю,
То заплачу жалібненько
На чужій сторонці,
Бо тут вяну і всихаю
Як листок на сонці.

Рідне слово тут не чую,
Пустка тут усюди,
Тут не наші щирі, руські,
Но чужії люди.
Тут ні друга, ні родини,
Ні рідної хати,
Тяжко, Боже, на чужині
Вік свій вікувати.

Тут про діла козацькі
Звістки не зачуєш,
Тебе дівча не розважить
Тут, як засумуєш ;
Тут і пісні не так складно
Як у нас співають,
Тут мов в п'ятах у залізних
Танцюють — гуляють.

Тут і гори не таківські
Як наші високі,
А ліси ті чужинецькі
Не наші широкі ;
Тут пташата не співають
Весною лугами,
Тяжко, Боже, та чужими
Жити сторонами.

Як би крильця соколові
Мав я сиротина,
Полетів би, де зелена,
Люба Буковина,
Де Прут, Черемош, де Бистриця,

Де гори Карпати...
В Буковині мило жити,
Мило й умирати.

В Буковині люблю, мило,
Наче в Божім раю;
Як тебе я рідний краю
Сердецько згадаю,
То заплачу на весь голос
На чужій сторонці,
Бо тут вянучу і всихаю
Як листок на сонці.

ДАНИЛО МЛАКА.

Г А Л И Ч. * * * *

Славний Галич під горою
Знеміг ся, конає,
А Дністер йому сльозою
Ноги умиває.

І молитву шепче тиху
За владика свого,
Із котрим добро і лихо
Ділив віків много.

Понад ним же замок древний
Братови до скону,
Проваляючись у землю,
В старі кости дзвонить.
Вже із церкви-жалібниці
Сирим гробом віс;
Круг її шинки, крамниці,
Бариші чужії.

По заулках вже ховаєсь
Люд її хрещений,
Слабне мовчки й потапає
В жидівській кишени,
А ми бачим всьо, й що сили
Прадідів ругаєм —
І за ними в слід, в могилу,
Сонні поспішаєм.

.

Прокиньте ся !...
В останній раз
Зоря займаєть ся для нас
І будить всіх — і до житя
І праці і борби нас кличе !
В останній раз !

Дивіт : усі народи братні
Купають в поті зною лица
І плодом праці благодатним
Вже крешуть жизнь собі нову,
І бистрою безпечною ходою
Спішать на волю золоту ; —
А тільки ви одні, одні,
На скверній постели рабства,
Качаетесь лїнівї в сні, —
І кленете пророкови,
Що вас збудив до жертв і до житя, —
І допчете нетямущї свій цвїт,
Котрий від кілька соток лїт
Аж нинї розмаївсь з весною —
Сумною, тихою, красою.
Оттак-то власними руками

Ви гребете нам всім могилу,
І необачні кличете
Невідразиму смерти силу
На землю й на людство своє.
О, стямте ся! дивіть: по ній
Іде у слід розпука й гнів
І дій грядущих суд страшний —
І проклін внуків, правнуків!

Прокиньте ся!
Усі віки нас кличуть:
Прокиньте ся!
Могили вас взивають;
І вся земля від ставищ Пинська дичи
До закарпатського розмаю,
Він до Дону Сьвятославича
До Сяну й тихого Буга,
Кидає скибу вам у вічи,
Ситну і потом і сльозою
Й сьвятою мучеників кровю,
Глаголючи: Прокиньте ся!

Прокиньте ся, раби Хозарів,
Раби покірнії Варяг,

Раби Оварів і Болгарів,
Все гнетені на всіх віках!
Прокиньте ся, раби Половців,
Котрих на вас ваш князь водив,
Підданії Ляхів, Литовців,
Обніжже Німців й Москалів! —
Прокиньте ся! Опам'ятайтесь!
В останнє голову зведіте,
Жите в останнє захищайте —
І честь народну бороніть!
Нехай старі багатирі,
Нехай катовані діди,
Нехай же многі слави дни,
І ляцькі ломані присяги,
Тюрма, Сибір і кнут Варяга,
Чеснота і батьків гріхи
І нинішні лїнівi дни,
З усіма кривдами, усіми,
Нехай вам стануть пред очима!
І грянуть в душу вам громами,
І незатертими красками
Нехай там образ свій кровавий
Огняним долотом заріють!

Тоді займеть ся нам душа
Пекучим болем величавим,
Й огнем пречистим блисне вся
Свободи, просьвіти і слави.
Тоді, як жизнь, полюбите
Те безталаннее жите
Народу свого, і з чола
Зітрете сьміло ви гидке
Цятно покірного раба
І станете плечем поуз плече
За правду й волю разом всі,
І працею просьвіти зажжете
В народі огні всі благі;
І зацвите він щедротами
Помежи рідними братами —
І здвигне вам в своїх серцях
Нерукотворний памятник,
Котрого не зруйнує враг
І не затре сотенний вік;
Памятник вдячності народу
За жизнь, просьвіту й свободу.

Корнило Устианович.

ТЮРМА ЗА ВОЛЮ. ❀ ❀ ❀

Я не боюсь тюрми і ката,
Вони для мене не страшні!
Страшній тюрма у рідній хаті,
Неволя в рідній стороні.

Мені не встид носить кайдани
За волю краю і братів,
Позор — — золочені жупани
Носить, нанявшись до катів.

Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не убють;
Нехай кати всі бенкетують,
Час прийде — разом пропадуть...

Що нам тюрма! — то слава наша.
Ми всі тепер сидим в тюрмі,
Всі пем одну ми скорбну чашу,
Одна вона — тобі й мені!

В кого єсть совість і надія,
Того ся чаша не мина;
Той випити її зуміє
Усю, усю, до дна, до дна!

Кого у краще віра гріє,
Тому ся чаша не страшна, —
Вона прибавить ще надії
І більше укріпить вона.

О. Я. ВЕРНІВОЛЯ.

НАША НАДІЯ. ❀ ❀ ❀

❀ ОЛЕКСАНДРОВІ Я. КОНИСЬКОМУ.

Замовкли бандури — оглухли мабуть,
Ні співу, ні думи в хуторах не чуть;
Лише по могилах голосить ворон
Козачої слави старої гомон.

О руська земле, о рідна моя!

Чи прийдем коли ми ще раз до коша?

Де ділись — заділись ті давні часи,
Славетні гетьманські, — де щезли вони?
Бувало отаман як скликне на бій,
Чубаті хмарам злетілись як стій.

О руська земле, о рідна моя!

Чи верне, — поверне та слава твоя?

В кайданах, в неволі козача семья:
По дворах шляхетських у наймах сестра,
А син на послугу пішов Москалям, —
На глум і на посьміх своїм ворогам.

О руська земле, о рідна моя!

Коли вже скінчить ся неволя твоя?

Прокиньте ся, діти! наспів вже той час,
„Заплакана мати“ вже кличе на вас,
Щоб стать односердне за діло сьвяте,
А слава та давня ще нам розцвите.

О руська земле, о рідна моя!

Та вже ми прийдемо ще раз до коша!

Остап Левицький.

КОЗАЧИЙ КІСТЯК. ❀ ❀ ❀

Налігши над плугом
Оре хлібороб,
І піт краплистий
Укрив йому лоб;
Аж ось захрустіло
І плуг зупинивсь,
Під леміш широкій
Кістяк підхопивсь.
Спинив ся плугатир,
Кістки розрива
І бачить: у купі
І шабля крива
І з'їжене ржою
Спіса остріє...
Вся збруя козацька
До крихти гние...
І вже свою ниву
Плугатир забув,

Бо сум йому дивний
Чоло обгорнув.
— А гей ти, плугатир,
А гей працьовник!
Чого головою
Так сумно поник?
Які тебе думи-
Зненацька взяли,
Від рілі, від плуга
Куди завели?
— А гей, роботяга,
А гей, неборак!
Про волю згадавши
Міркуеш ти так:
„Отсії останки,
Що стліли на вік,
Се був колись справді
Живий чоловік;
Се був колись лицар,
Гетьманець — козак,
За нас, хліборобів,
Завзятий вояк!
І може хоть часом
І нужди зазнав,

За те на степах він
По волі гуляв,
І гордої шиї
В ярмо не хилив,
І в праці нагальній
Себе не морив,
І доля козача
Була золота
І здобич і слава
І воля сьвята!“

— А гей ти, плугатир,
А гей ти, небож!
Збагнуть сєє диво
Мабуть ти не гож!
Козацька та слава
І воля сьвята, —
Даремна була то
Лише суета!
Бо тєє козацтво
Навикши бурхать,
Не вмiло свободи
Других шанувать;
І з того-же козацтва,

З його старшини
На лихо Україні
Вродились пани.
За-ради користі,
За-ради чинів
Пани відрекли ся
Від менших братів;
І все те, за віщо
Під шум корогов
Сто ріками довго
Лилась у нас кров —
Свободу України,
Народню честь
І волю поспільства
І все, що но єсть,
Усе те продали
Юди-пани,
Свої родини
Ледачі сини!
Минули, мій друже,
Козацькі часи,
Пропали гармати,
Шаблі і списи,
Зоставивши слави

Кривавої шум
Та тяжке кріпацтво
На горе і глум!...
Покинь же, небоже,
Думки золоті,
Притисни у серці
Чутьби сьвяті.
Та в руки жорстоку
Чепігу бери,
Та землю стернисту
На жито ори!
І хлібом здобутим
У поті лица
Згодуй для України
Синка-молодця.
І замість козацьких
Рушниць та шаблук
Нехай він береть ся
Мерщій до наук.
Нехай він доходить
Умом молодим:
Чого і звідкіля
Та гнітом важким
Гнітить нас недоля?

Нехай допита :
Чого Україна
Кругом сирота ?
Чого відрекли ся
Від неї пани,
Чого родовищем
Гордують вони ?
Чого за панами
Пішли і попи,
.

Зоставивши видить
Народ в самоті,
У нуждах великих,
В густій темноті?
І як з отих злиднів
Народ ратувать,
І як Україну
З зневаги піднять ?
От так то, до правди
Направивши ум,
Нехай набере ся
Він провідних дум,
Та борючи духом

Праці тягарі,
Нехай загартує
Він серце, в добрі
І правді твердій,
Нехай виступає
В поход молодий
І щастем ризсвітить
Людське життя!
Ото йому поле
До горцю-биття!
Міжлюдська кривда,
Ото його враг;
Народнеє щастє,
То лицарський стяг;
Висока думка,
Ото його міч,
То сила до бою, —
А чесная річ,
Ото його зброя!...

Гей, друже мій темний!
Над силу ума
Вже дужшої сили
Й на світі нема!

І треба нам, друже,
У тямку те взять,
Що вчена громада —
Могучая рать.
Як стануть у славу
Такі вояки,
То більш поратують,
А ніж козаки.

Василь Лиманський.

ЗБУДИ СЯ НАРОДЕ! * * *

Диви: у кість змінилось ніжне землі тіло,
І голі ребра смертним платем одягли ся;
Кошавою рукою дніпровії філі
Здавлені, придушені в хрустальній могилі.
Здаєсь сконав „Дід“ сильний, а груди
[могучі
Устали вовнувати, грати предків славу;
Лице бліде, недвижне, блеск втерали очи,

Не видять, що над грудю дресь звірюка
[люта,

І виє піснь заглади і псаломи скону!
Сконав? — О, ні! Завмер лиш! Не віриш?
[Сьмівш ся?

Не вчас! Пристань, не бій ся — близше
[похили ся

На грудь закостенїлу. Нуж приложи ухо:
Воно тебе не зводить! Чуєш, як там
[глухо

Житє бє такт; чуєш? як хлюпочесь
Душа жива, нетлінна, вольная, безсмертна!
Чуєш? — яку піснь грають філі шепочучі:

„Мертві мої груди,
Ледяні окуви
Серце придавили,
Біг сшиняють крови.

Та душа живуча
В мні ще сильно грає,
А філя ревуча
Беріг підмиває,

Щоб ширше розлитись
На всю Україну —

Як сонце пригрів
Скрушу домовину,
Стрепенуть і спадуть
Ледяні кайдани,
Занесу їх в море
І вільним повстану!
І грохотом грохотом грому
Ревнуть мої води:
— Збудись Україно!
Збуди ся народе!“

Збудись народе! Збудись Вкраїно;
Збудись, прокинь ся з обнять просоня!
Ти-ж не батрачка, Ти Волі доня
Зігнена під кнут сиротино!
З шкірою з Тебе знята послідная свита;
З чолом в вінци терновім Ти на хрест
[прибита,
З замкненими устами, щоб під руков ката
Не зойкнула Ти, слова розпуки, проклятя,
Щоб люди не почувли... Ворони з півночи
Роздерли Твої груди, обільмили очи,
Щоби сліпу, безрадну, здражену, обдерту,
У кусники порізать під ножі простерту,

І сьвяті частинки зьвірям на поталу
Лишить, щоб не ожили, не зрослись

[помалу...

Роздерли біле тіло, напились посоки,
Шпик виссали костий. — Поплили потоки
Крови невинної... Але душа живуча
В народі не завмерла, як філя ревуча
Дніпра під зимним, твердим, ледяним

[покровом. —

Збудись Україно! Проміні зараня
Конець вже віщують твого страданя,
Бо силою духа куски твого тіла
Зрослись і знов яра кров бурхає в жилах;
Ланци ржа сточила... Не вздержать тя

[сильну,

І сонечко сходить, розтопить могильну
Заслону, а очи більмом закипілі
У друге зачнуть так, як перше яснити.
Лиш сьвітла їм треба, просьвіти, просьвіти!
Щоб взріла Вкраїна, як по тілі
Шипють черви прокляті, що кости точуть,
В'їдають ся в груди, і серце лоточуть!
Скинь, скинь раз, Вкраїно, то гада

[погане,

А славна, могуча, безсмертна повстанеш.
Очи твої як мовні на небі засяють,
Груди мов громи пісню побідну заграють,
Одягнеш свиту неба ткану красотою,
Вінцем чоло оточиш, барвною дугою,
В одній руді лушниця заблісне, як крава,
А в другій меч, на ньому мигне напись
[„слава“! —

О л е к с а К - а .

РОЗРИТА МОГИЛА. ❀ ❀ ❀

Сьвіте тихий, краю милий,
Моя Україно!
За-що тебе сплюндровано,
За-що мати гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?

— „Молила ся, турбувалась,
День і ніч не спала,
Моїх діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої діти,
Мої добрі квіти, —
Панувала і я колись
На широком сьвіті!
Панувала... О, Богдане,
Нерозумний сину,
Подивись тепер на матір, —
На свою Україну,
Що колишучи сьпівала
Про свою недолю,
Що сьпівуючи ридала,
Виглядала волю!...
Ой Богдане, Богданочку!
Як-би була знала, —
У колисці-б придушила,
Під серцем приспала!
Стени мої запродані
Жидові, Німоті, —
Сини мої на чужині,

На чужій роботі;
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай риє — розкопує, —
Не своє шукає;
А тимчасом перевертні
Нехай підростають,
То допоможуть Москалеви
Господарювати,
Та з матери полатану
Сорочку здіймати!...
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати!...

На четверо розкопано
Розрита могила!...
Чого вони шукають?
Що там схоронили
Старі батьки? — Ех! як-би-то,
Як-би-то знайти те,
Що там поховали!
Не плакали-б діти
Мати-б не ридала.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

К А В К А З. ❀ ❀ ❀ ❀

За гнрами гори, хмарами повиті,
Засіяні горем, кровію політі.
З-покон-віку Прометей
Там орел карає,
Що-день-божий довбе ребра,
Серце розбиває;
Розбиває, та не випе
Живучої крови:
Воно знову оживає,
І сьмієть ся знову,
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля;
І неситий не виоре
На дні моря поле, —
Не скує душі живої
І слова живого,
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

Не нам на прою з Тобою, стати,
Не нам діла Твої судить :
Нам тільки плакати, плакати, плакати,
І хліб насущний замісить
Кривавим потом і сльозами !
Кати знущають ся над нами,
А правда наша п'яна спить !
Коли-ж вона прокинець ся ?
Коли-ж одпочити
Даси, Боже, утомленим,
І нам даси жити ?
Ми віруєм Твоїй силі,
І слову живому :
Встане правда, встане воля,
І Тобі одному
Поклонять ся всі язики
Во віки і віки.
А поки що течуть ріки —
Кривавії ріки !...

За горами гори, хмарами повиті,
Засіяні горем, кровію политі !
От-там-то Милостиві Ми
Ненагодовану і голу,
Застукали сердешну волю,

Тай цькуємо... Лягло кістями
Людий муштрованих чимало....
А сліз, а крови? Напоїть
Всіх імператорів би стало...
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удових.

А дівочих,
Пролитих нишком серед ночі,
А матерніх горячих сліз,
А батьківських, старих, кривавих —
Не ріки, — море розлилось,
Оттенее море!

Слава, слава
Хортам, і гончим, псарям,
І нашим батюшкам царям! —
Слава!

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті;
І вам, лицарі великі,
Богом незабуті!
Боріте ся — поборете!
Вам Бог помагає;
Ва вас сила, за вас воля
І правда сьвятая!

„Чурек і сакля — все твоє :
Воно не прошене, не дане, —
Ніхто й не візьме за своє,
Не поведе тебе в кайданах.
А в нас? — на те письменні ми —
Читаєм божні глаголи,
І од глибокої тюрми
Та до високого престола
Усі ми в золоті і голі.

„До нас в науку!... ми навчим,
По-чому хліб і сіль по-чим?
Ми християни : храмц, школи,
Усе добро, сам Бог у нас! —
Нам тільки сакля в очі коле,
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана? Чом ми вам
Чурек же ваш та так не кинем,
Як тій собаці? Чом ви нам
Платить за сонце не повинні?
Тай тільки-ж то! Ми не погани, —
Ми настоящі християни ;
Ми малим ситі! — А за те,
Як-би ви з нами подружились,

Багато-б де-чому навчились,
У нас-же й світа як на те :
Одна Сибір неісходима !
А тюрм? а люду? — що й лічить !
Од Молдована аж до Фінна,
На всіх язиках все мовчить :
Бо благоденствує !... У нас
Сьвятую біблію читає
Сьвятий чернець і навчає,
Що цар якийсь-то свині пас .
Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив — тепер на небі!
Ось бачите, які у нас
Сидять на небі! Ви ще темні,
Сьвятим хрестом непросьвіщенні !
У нас навчіть ся !... В нас дери,
Дери та дай,
І прямо в рай,
Хоть і рідню всю забири !
У нас... чого те ми не вмієм ?
І зорі лічим, гречку сієм,
Хранцузів лаєм; продаєм,
Або у карти програєм
Людий,... не Негрів, а таких

Таки хрещених, но простих. -
Ми не Гішпани! Крий нас Боже,
Щоб крадене перекупать та продавать,
Як ті жиди!... Ми по закону!⁴ —

По закону Апостола

Ви любите брата?
Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті!
Ви любите на братові
Шкуру, а не душу,
Та й лупите по закону
Дочці на кожущок,
Байстрюкові на придане,
Жінці на патинки,
Собі-ж на те, що не знають
Ні діти, ні жінка!

За кого-ж Ти розпинав ся,
Христе, Сине божий?
За нас добрих? чи за слово
Істини? — чи може,
Щоб ми з Тебе насьміялись?
Воно-ж так і сталось!
Храми, капиці і ікони,

І ставники, і мірри дим,
І перед образом Твоїм
Неутомленні поклони
За кражу, за війну, за кров, —
Щоб братню кров пролити, просять,
А потім в дар Тобі приносять
З погару вкрадений покров...

Просьвітцись, та ще хочем
Других просьвітити:
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям,
Все покажем, тільки дайте
Себе в руки взяти:
Як і тюрми муровати,
Кайдани ковати,
Як їх носить, як і плести
Кнути узловати,
І як під них спини підставляти; —
Всьому навчим, тільки дайте
Взяти свої гори, —
Ті останні, бо взяли вже
І поле, і море!

І тебе загнали, мій друже єдиний!

Мій Якове любий! Не за Україну,
А за її ката довелось пролить
Кров добру, не чорну: довелось запить
З московської чаші московську отрую...
О друже мій добрий, друже забутий!
Живою душою в Україні витай;
Літай з козаками по-над берегами,
Розриті могили в степу назирай,
Заплач з козаками дрібними сльозами,
І мене у неволі в степу виглядай! ,

А поки-що мої думи,
Сіяти му: нехай ростуть
Та з вітром говорять...
Вітер тихий з України
Понесе з росою
Тії думи аж до тебе!
Братньою сльозою
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш,
І могили, степи, гори,
І мене згадаєш.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

С О Н. * * * *

У всякого своя доля
І свій шлях широкий :
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край сьвіта зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину ;
Той тузами обирає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку
Гострить ніж на брата ;
А той тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка підкрадеть ся,
Вижде нещасливий .
У тебе час, тай запустить
Пазурі в печінки, —
І не благай : не вимовлять
Ні діти, ні жінка ; —

А той, щедрий та розкішний,
Все храми мурує,
Та отечество так любить,
Та за ним бідкує,
Та так з його сердешного
Кров, як воду, точить!...
А братія мовчить собі,
Витріщивши очі,
Як ягнята: „Нехай!“ каже:
„Може так і треба!“

— Так і треба! бо немає
Господа на небі!
А ви в ярмі падаєте,
Та якогось раю
На сїм сьвіті бажаєте...
Немає! немає!
Шкода й праці! Схаменіть ся:
Усі на сїм сьвіті —
І царята і старчата —
Адамові діти!
І той, і той... А щож то я?
— Ось-що, добрі люди:
Я гуляю, бенкетую

В неділю і в будень;
А вам нудно, жалуєтесь...
Їй Богу, не чую!
І не кричіть! — я свою пю,
А не кров людськую.

От-так, ідучи по-під-тинню
З бенкету п'яний у-ночі,
Я зміркував собі йдучи,
Поки доплентавсь до хатини.
А в мене діти не кричать
І жінка не лає...
Тихо, як у раї,
Усюди божа благодать,
І в серці і в хаті.
От-то-ж я ліг і спати;
А вже підпий як засне,
То хоч коти гарматами, —
І усом не моргне.

Та й сон же, сон, на прочуд дивний,
Мені приснив ся:
Найтверезійший би упив ся, —

Скупий жидюга давби гривню,
Щоб позирнуть на ті дивá ;
Так чорта-з-два !
Дивлю ся : так буцім сова
Летить лугами, берегами,
Та тенетрями,
Та глибокими ярами,
Та широкими степами,
Та байраками ;
А я за нею, та за нею,
Лечу їй прощаю ся з землею.

— „Прощай, світе! прощай, земле!
Неприятний краю !
Мої муки, мої люті
В хмарі заховаю.
А ти, моя Україно,
Безталанна вдово! —
Я до тебе літати му
З хмари на розмову,
На розмову тиху, сумну,
На раду з тобою ;
О-півпочи падати му
З чостою росою.

Порадимось, посумуєм,
Поки сонце встане,
Поки твої малі діти
На ворога встануть.
Прощай же ти, моя нене,
Удово-небого!
Годуй діток! — жива правда
У Господа Бога!“

Лечу, дивлю ся — аж сьвітає,
Край неба палає;
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Стеги, лани мріють,
Між ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі мов сторожі,
Розмовляють в полі.
І усе-ж те, вся країна
Повита красою,
Зеленіє, вмиваєть ся

Ранньою росою,
Вмиваєть ся, красуєть ся,
Сонце зустрічає.
І нема тому почину,
І краю не має.
Ніхто його не додбав,
Ані розруйнує.
І все-то те... Душе моя!
Чого-ж ти сумуєш?
Душе моя убогая!
Чого марно плачеш?
Чого тобі шкода?

Хиба ти не бачиш?
Хиба ти не чуєш людського плачу?
То глянь, подиви ся! А я полечу
Високо-високо, за синії хмари:
Немає там власти, немає там кари,
Там сьміху людського і плачу не чуť.
Он глянь! — у тім раю, що ти покидавш,
Латану свитину з каліки здіймають —
З шкурою здіймають, бо нічим обуť
Панят недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,

Єдину надію в військо оддають,
Бо його, бач, трохи... А он-де, — під тинном
Опухла дитина голодная мре,
А мати пшеницю на панщині жне,

А он — бачиш!... Очи, очи!
На-що ви здали ся?
Чом ви з малку не висохли,
Слізми не злили ся?
То покритка по-під-тинню
З байстрам шкандибає;
Батько й мати одцурались,
Й чужі не приймають;
Старці навіть цурають ся...
А панич не знає:
З двадцятою, недолюдок,
Душі пропиває.

Чи Бог бачить із-за хмари
Наші сльози, горе?
Може й бачить, та помога,
Як і от-ті гори
Предковічні, що політі
Кривію людською!...

Душе моя убогая,
Лишенько з тобою!
Упемо ся отрутою,
В кризі ляжем спати,
Пошлем думу аж до Бога,
Його розпитати:
Чи довго ще на сїм сьвітї
Катам панувати?

Лети-ж, моя думо, моя люта муко!
Забери з собою всі лиха, всі зла,
Своє товариство; ти з ними росла,
Ти з ними кохалась; їх тяжкії руки
Тебе повивали; бери-ж їх, лети,
Та по всьому небу орду розпусти!

Нехайі чорніє, червоніє,
Полумям повіє,
Нехайі знову рига змія,
Трупом землю криє.
А без тебе я де-небудь
Серце заховаю.
А тим часом пошукаю
На край сьвіта раю!

І знов лечу по-над землею,
І знов прощаю ся з нею,
Тяжко матір покидати
У безверхій хаті,
А ще гірше дивити ся
На сльози та лати.

Лечу, лечу, а вітер віє,
Передомною сніг біліє;
Кругом бори та болота,
Туман, туман та пустота, —
Людий не чуть; не знать і сліду
Людської страшної ноги...

„І вороги й не-вороги,
Прощайте! В гості не приїду.
Упивайтесь, бенкетуйте!
Я вже не почую;
Один собі на вік-віки
В снігу заночую.
І поки ви дознаєтесь,
Що ще єсть країна
Неполита слізьми, кровю,

То я одпочину,
Одпочину...“

Аж слухаю...

Загули кайдани
Під землею... Подивлю ся...
О, люде поганий!
Де ти взяв ся? Що ти робиш?
Чого ти шукаєш
Під землею? Ні, вже мабуть
Я не заховаюсь
І на небі!... За-що-ж кара?
Зн-що мені муки?
Кому я що заподіяв?
Чиї тяжкі руки
В мені душу закували,
Серце запалили
І, ганячи силу,
Думи розпустили?
За-що? — не знаю, а карають,
І тяжко карають!
А коли я спокутую?
Коли діжду краю? —
Не бачу й не знаю.

Заворушила ся пустиня,
Мов із темної домовини
На той останній страшний суд
Мерці за правдою всталиють.

То не вмерлі, не зариті,
Не суда ідуть просити,
Ні! то люди, живі люди,
В кайданах забиті,
Із нор золото виносять,
Щоб пельку залити
Неситому... То каторжні! —
А за-що? Те знає
Вседержитель, а може ще
Й він не добачає!
Он-де злодій штемпований
Кайдани волочить;
От розбійник катований
Зубами скрегоче,
Недобитка товариша
Зарізати хоче;
А між ними запеклими,
В кайдани убраний,
Цар всесвітній, цар волі, цар
Штепом увінчаний,

В муці, в каторзі — не просить,
Не плаче, не стогне...
Раз добром палите серце
В вік не прохолоне.

А де-ж твої думи, рожеві квіти?
Доглядані, сьмілі, викохані діти?
Кому-ж ти їх, друже! кому передав?
Чи може в серці заховав?
Ой, не ховай, брате! розсип їх, розкидай!
Зійдуть і рости-муть і у люди вийдуть.

Чи іще митарство, чи вже буде?
Буде, буде, бо холодно;
Мороз розум будить.

І знов лечу, земля чорніє,
Дрімає розум, серце мліє.
Дивлюся: хати над шляхами,—
То город із стома церквами;
А в городі, мов журавлі,
Замуштрували москалі.
Паладовані, обуті
І кайданами окуті,

Муштрують ся! — Далі гляну,
У долині, мов у ямі,
На багнищі город мрів.
Над ним хмарою чорніє
Туман тяжкий. Долітаю, —
То город без краю.

Чи то турецький?

Чи то німецький?

А може те, що й московський!

Церкви та палати,

Та пани пузаті,

І ні однісінької хати!

Смеркало ся. Огонь-огнем,

Кругом запалало,

Аж злякав ся... „Ура! ура!

Ура!“ закричали.

„Цу-цу, дурні! схаменіть ся!

Чого се ви раді?

Що орете?“ — „Экой хохоль!

Не знаеть параду!

У насъ парадъ. Самъ изволить

Сегодня гуляти.“

„Та деж вона, тая цяця?“
— „Вонъ, видишь палаты?“
Штовхаю ся, а землячок,
Спасибі признав ся,
З цинковими гудзиками:
„Гдѣ ты здѣсь узялся?“
— З України. — „Да какъ же ты
Й гаварить не вмѣешь
По здѣшнему?“ — „Ба ні, кажу!
Говорить я вмію,
Та не хочу.“ — „Экой чудаць!
Я всѣ вхюды знаю;
Я здѣсь служу; коли хочешь
Въ дворець попытаюсь
Вести тебя. Только знаешь,
Мы, братъ, просвѣщенны,
Не поскупись полтинкою!“
— „Цур тобі, мерзений
Каламарю!“

І зробив ся
Я знову незримий,
Тай пропхав ся у палати.
Боже мій єдиний!

Так от-де рай! Уже на-що
Золотом обліті
Блюдолизи! Аж ось і сам,
Високій, сердитий,
Виступає. Обік його
Жіночка-небога,
Мов опеньок засушений,
Тонка, довгонога,
Та ще й на лихо сердешна
Хита головою.

— „Так отсе-то та богиня!
Лишенько з тобою!
А я, дурний, не бачивши
Тебе, цяцю, й разу,
Тай повірив тупоризим
Твоїм віршомазам!
От-то дурний! а ще й битий!
На квіток повірив
Москалеві! От і читай,
І йми ти їм віри!

За панами паньства, паньства.
У сріблі та златі!
Мов кабани годовані,

Шикаті, пузаті!
Аж потіють та товплять ся,
Щоб то близьче стати
Коло самих: може вдарять,
Або дулю дати
Благоволять, — хоч маленьку,
Хоч пів дулі, аби тільки
Під самую пику.
І всі у-ряд поставали,
Ніби безязикі.
Ані телень!... Цар цвеськає,
А диво-цариця,
Мов та чапля між птахами,
Скаче, бадьорить ся.
Довгенько в двох похожали,
Мов сичі надуті,
Та щось нишком розмавляли
(З далека не чути) —
Об отечестві здаєть ся,
Та нових петлицях,
Та об муштрах ще новійших;
А потім цариця
Сіла мовчки на дзиглику.
Дивлюсь, цар підходить

До найстаршого... та в пику
Його як затопить!
Облизав ся неборака,
Та меншого в пузо! —
Аж загуло!... А той собі
Ще меншого туза
Межи плечі; той меншого,
А менший малого, —
А той дрібних; а дрібнота
Уже за порогом
Як кинеть ся по улицах,
Та й давай місити
Недобитків православних,
А ті голосити, —
Та верещать, та як ревнуть:
„Гуля наш батюшка, гуля!
Ура! ура! ура-а-а-а!“

Зареготав ся я, та її годі;
А й мене давнули
Таки добре. Перед сьвітом
Усе те заснуло;
Тільки де-де православні

По кутках стогнали,
Та стогнучи, за батюшку
Господа благали.
Сьміх і сльози! От пішов я
Город озирати.
Там ніч — як день. Дивлюся я:
Палати-палати
По-над тихою рікою,
А берег обшитий
Весь камінем. Дивуюся,
Мов несамопитий:
Як-то воно зробилося
З калюжі такої
Таке диво!... От-тут крові
Полило людської
І без ножа! По тім боці
Твердиня й дзвінниця,
Мов та швайка загострена,
Аж чудно дивить ся, —
І дзигарі теленькають.
От я повертаюсь, —
Аж кінь летить... копитами
Скелю розбиває, —
А на коні сидить охляп,

У світї — не світї,
І без шанки; якимсь листом
Голова повіта.
Кінь баєув... от-от річку
От-от перескочить.
А він руку простягає,
Мов сьвіт увесь хоче
Загарбати. Хто-ж се такий?
От собі й читаю,
Що на скелї наковано:
„Первому Втора я“
Таке диво поставила!
Тепер же я знаю:
Се той Первий, що розпийнав
Нашу Україну,
А Втора я доконала
Вдову спротиву.
Кати, кати, людодїди!
Наїлись обое,
Пакрали ся, а що взяли
На той сьвіт з собою?
Тяжко — тяжко менї стало,
Так мов я читаю
Історію України...

Стою, заміраю.
А тим часом тихо-тихо
Та сумно сьпіває
Щось таке невидиме:

„Із`города, із Глухова
Полки виступали
З заступами на лїнїю...
А мене послали
У столицю з козаками
Наказним гетьманом...
О, Боже мій милосердний!
О, царю поганий!
Царю проклятий, неситий,
Гаспиде лукавий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними кістками,
Поставив столицю
На їх трунах катованих,
І в темній темниці
Мене, вольного гетьмана,
Голодом замучив

У кайданах... Царю, царю!
І Бог не розсудить
Нас з тобою. Кайданами
Скований зо мною
На вік-віки. Тяжко мені
Витать над Невою...
України далекої
Може вже не має;
Полетів би, подивив ся,
Так Бог не пускає.
Може Москва випалила
І Дніпро спустила
В синє море, розкопала
Високі могили,
Нашу славу? Боже милий!
Зжаль ся, Боже милий!"

Та її замовкло. Дивлю ся я:—
Біла хмара криє
Синє море; а в тій хмарі
Мов зьвір в гаї виє.
То не хмар: біла пташка
Хмарою спустилась

Над царем тим мусянжовим,
І заголосила :

„І ми сковані з тобою,
Людоїде, змію !
На страшному на судищі
Ми Бога закриєм
Од очий твоїх неситих .
Ти нас з України
Загнав голих і голодних
У сніг на чужину,
Та порізав із шкур наших
Собі багряницю,
Пошив жилами твердими,
І заклав столицю
В новій рясї. Подиви ся :
Церкви та палати !
Весели ся, лютий кате,
Проклятий, проклятий !“

Розлетїлись, розсипались, ---
Сонечко вставало,
А я стояв, дивував ся

Так, аж страшно стало.
Уже вбогі ворушились;
На труд поспішали,
І москалі на розпуттях
Уже муштрувались.
По-край улиць поспішали
Заспані дівчата,
Та не з дому, а до дому :
Посилала мати
На цілу ніч працювати,
На хліб заробляти,
А я стою, похилившись,
Думаю-гадаю :
„Як то тяжко той пасущий
Люди заробляють!“

От і братія синпула
У сенат писати,
Та підписувать, та драти
І з батька і з брата.
А між ними і землячки
Де-де поглядають ;
По московськи так і чешуть,
Сьміють ся та лають

Батьків своїх, що з малечку
Цвенькати не вчили
По пїмецьки, а то тепер
І кисни в чорнилї! —
Пявки, пявки! Може батько
Остапню корову
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови!...
Україно, Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом політі,
Московською блекотою,
В пїмецьких петлицях
Замучені... Плач, Україно,
Бездїтна вдовице!

Пійти лишень, подивить ся
До царя в палати:
Що там робить ся? Прихожу:
Старшина пузата
Стоїть рядом, сопе, хроче
Та понадувалась,

Як індіки ті на двері
Косо поглядала,
Аж ось вони й одчинились :
Неначе з берлоги
Ведмідь виліз... Ледве-ледве
Переносить ноги ;
Та одутий, аж посинів :
Похмілля прокляте
Його мучило. Як крикне
На самих пузатих :
Всі пузаті до одного
В землю провалились.
Він випучив баньки з лоба, —
І все затрусилось,
Що осталося. Мов скажений
На менших гукає, —
І ті в землю. Він до дрібних, —
І ті пропадають ;
Він до челяді сунеть ся, —
І челядь пропала, —
До москалів, — москалики
Тяжко застогнали,
Пішли в землю ! Диво дивне
Стало ся на сьвітї !

Дивлю ся, що дальш буде?
Що буде робити
Мій медведик! Стоїть собі,
Голову понурив
Сіромаха. Деж діла ся
Ведмежа натура?
Мов кошениа — такий чудний!
Я аж засьміяв ся!
Він і почув, та як гикне, —
Я перелякав ся...
Та й прокинувся.

От-таке-то
Приснило ся диво!
Чудне якесь! Таке тілко
Снить ся юродивим
Та пяницям. Не здивуйте,
Брати мої милі!
Що не своє розказував,
А те, що приснилось.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

ПОКЛИК ДО БРАТІВ СЛАВ'ЯН.

Чи довго ще кривді й надсилі тлумити
Сьвяте наше право розвою?
Не вже не одної ми матери діти,
Не вже — не брати між собою?

За віщо-ж зневага? для-чого не млі
Братам наші щпрі жаданя?
Кого ми чіпали, кому ми вчинили,
Чи кривду, чи зле руйнованя? —

Ми тільки боролись за власную хату,
За те, що нам дорого й нині;
Бажаємо ми і тепер не багато —
Рідного розвою родині!

Що-б дума славутня і мова співоча
Ширіла й пишалась в народі!
Ми всіх пригорнули-б до серця охочо,
Як би нам хоч трохи свободи!

Чому не ймеш віри ти, брате, Москалю —
Не вже ти лякаєш ся зради?
З тобою недолі нас кривне з'єднали —
Не буде між нами розради. —

З тобою давно ми працюєм на полі
Розросту науки й освіти,
З тобою давно ми шукаємо волі —
Її нам з тобою ділити!

А ти, брате, Ляше, — не вже пак до суду
Між нами розрух бідолашний?!
Ой, скинь бо в очий ти сподавню полуду,
Та праведно глянь, — необачний:

Ми тільки за наше лягали кістками,
Коли нам чинились ушкоди;
Ніколи не грали ся ми кайданами,
Чужої не гнули слободи!

Хай Чех вповідає, — чи ми не стояли
За волю братерню горою?
Та з Жижкою-ж в купі діди наші дбали
Й здобули козацького строю! —

Хай Сербин розкаже, чи ми не брата-
Оружно з ним в щасті і в горі; [лись
За віру, за волю чи-ж ми не рубались
На Січи, на горах, на морі?!

Спитайте Словака — і той не згадає
Од нас коли-небудь образи:
Злоби не було в нашім серци й немає —
Ми хтіли-б загоїти врази!

До згоди, до гурту, до купи, Славяни!
Забудьмо сподавнії свари,
Вгамуймо, братове, розладе погане:
Встають бо на Заході хмари!...

Спізнаймо ся самі, вважаймо на брата —
Тоді нас ніхто не здолає;
Тоді не дамо ми Німоті урвати
Ні цяти Славянського краю;

Подаймо-ж ми руки на вічне кохання,
І крикнем на бенкеті згоди:
„Ми цілому сьвіту бажаєм — братання,
Поради, освіти й слободи!“

Михайло Старицький.
(Гетьманець).

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА! ❀ ❀ ❀

Шовіністів крик безсильний
Нам ругати-сь нині сьміє?
„Вже для Руси-України
Погас,“ — кажуть — „луч надії.“
Ми до криків тих звичайні,
Хоч з нас сила всьо обдерла,
Кличем грімко а кличом тим:
„Україна ще не вмерла!“

Зруйновали нам лицарство,
Споганили нашу хату;
Зруйновали Січ, з народу
Кров точили сукровату.
Деспотична, грізна воля
Люд в притвори тьми заперла,
Але люд той і в тьмі чує:
„Окрадена — ще не вмерла.“

Над рікою близько моря
Багно вкрило-сь мерзким струпом,
Се столиця — но столиця
Чутна кнутом, чутна трупом.
На козачих росла костех,
Тих мільйони в багна вперла,
А ті кости — її совість,
Раз враз кличуть: „Ще не вмерла.“

Скрізь по Русі в кожній хаті,
В кождім серцю пісні звуки...
А та пісня херувимска
За мільйонів стане руки.
Хоч Азійатів ішла хмара,
Тільки літ добро з нас дерла,
Пісня наша тут остала-сь
Голосити: „Ще не вмерла.“

Поломили нам прапори,
Синів добрих забирали,
По сибірських тюрмах, тайгах,
Їх за правду катували.
Лиш та правда не угнула-сь
Руску груди красить мов перла

Руску грудь учить, навчає
Голосити: „Ще не вмерла.“

Над Дніпром стоїть могила,
Мов сирітка одинока ;
Но могилу сесю знає
Ціла Русь, хоч як широка.
Серед мук ціла Україна,
Що і власть з добра обдерла,
В молитвах звертає-сь щирих
І голосить : „Ще не вмерла.“

Шовіністів крик безсильний
Нам ругати-сь нині сьміє,
Якби в нас не було віри
В правди прикази сьвятії.
Против кривди, що до нині
На нас пре, як перше перла,
Кличем всі грімким протестом :
„Україна ще не вмерла.“

Володимир Масляк.

II.

Г И М Н. ❀ ❀ ❀ ❀

Вічний революціонер —
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастє й волю, —
Він жив, він ще не вмер.
Ні попівськії тортури,
Ні арештів царських мури,
Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані
Ні шпіонів ремесло
В гріб його ще не звело.

Він не вмер, він ще жив!
Хоч від тисяч літ родив ся,
То аж вчора розповив ся
І о власній силі йде! —
І простує ся, міцніє,
І спішить туди, де днів...
Словом сильним, мов трубою

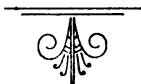
Міліони зве з собою, —
Міліони радо йдуть,
Бож се голос духа чуть.

Голос духа чути скрізь :
По курних хатах мужицьких,
По варстатах ремісницьких,
По місцях неволі й сліз.
І де тільки він роздасть ся,
Гинуть сльози й сум нещастя,
Сила родить ся й завзяте —
Не ридать, а здобувати
Хоч синам, як не собі,
Кращу долю в боротьбі.

Вічний революціонер —
Дух, наука, думка, воля
Не уступить пітьмі поля,
Не дасть спутатись тепер.
Розвалилась зла руїна,
Покотила ся лявіна, —
І де в світі тая сила,
Щоб в бігу її спинила,

Щоб вгасила, мов огонь,
Розвидняючий ся день?...

І В А Н Ф Р А Н К О.

МЕНІ ТРИНАЦЯТИЙ МИНАВ. ❀ ❀

Мені тринадцятий минав.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було —
Мені так любо, любо стало,
Неначе в Бога...
Уже прокликали до паю,
А я собі у буряні
Молю ся Богу; і не знаю,
Чого маленькому мені
Тоді так приязно молилось,
Чого так весело було.
Господне небо і село,

Ягня, здасть ся, веселилось,
І сонце гріло — не пекло.

Та не довго сонце гріло,
Не довго молилось :
Запекло, почервоніло
І рай запалило.
Мов прокинув ся ! Дивлю ся :
Село почорніло,
Боже небо голубее —
І те помарніло.
Поглянув я па ягнята —
Не мої ягнята ;
Обернув ся я на хати —
Нема в мене хати.
Не дав мені Бог нічого !
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози... А дівчина,
При самій дорозі,
Недалеко коло мене,
Плоскинь вибирала,
Та й почула, що я плачу ;
Прийшла, привітала,
Утирала мої сльози

І поцілувала...
Неначе сонце засіяло,
Неначе все на сьвіті стало
Мов — лани, гаї, сади...
І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до води.

Бридня!... а й досі як згадаю,
То серце плаче, та болить.
Чому Господь не дав дожить
Малого віку у тім раю!
Умер-би, орючи на ниві,
Нічого-б на сьвіті не, знав,
Не був-би в сьвіті юродивим,
Людий-би не прокляв.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

МИНУЛИ ЛІТА МОЛОДІЇ. ❀ ❀

Минули літа молодії...
Холодним вітром од надії
Уже повіяло... Зима!...
Сиди один в холодній хаті...
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись..: Нема!
І нікогісінько нема!
Сиди-ж один, поки надія
Одурить дурня, осьміє...
Морозом очи окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту сніжину по степу...
Сиди-ж один собі в кутку,
Не жди весни — сьвятої долі!
Вона не зійде вже ніколи
Садочок твій позеленить,
Твою надію оповить
І думу вольную на волю
Не прийде випустить... Сиди —
І нічогісінько не жди!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

ВЕСНІВКА. ❀ ❀ ❀

Цвітка дрібная
Молила неньку,
Весну раненьку:
— „Нене рідная!
Вволи ми волю,
Дай мені долю,
Щоб я зацвила,
Весь луг скрасила,
Щоби я була,
Як сонце ясна,
Як зоря красна,
Щоб я згорнула
Весь сьвіт до себе!“

— Дону голубко!
Жаль мені тебе,
Гарная любко.
Бо вихор свисне,
Мороз нотисне,
Буря загуде,

Краса змарнів,
Личко зчорнів,
Головку склониш,
Листоньки зрониш
Жаль серцю буде.“

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ.

ОДНОГО БАЖАЮ. ❀ ❀ ❀

Одного бажаю, одного я хочу:
Пошли мені, Боже, щирюю дівочу
Любов нескінчену, тихую, сьвятую, —
Тоді я й без грошей паном запаную:
Не стану просити у людей нічого,
Не стану труждати з родичів нікого,
Уплю ся коханнем і по вольній волі
Найду і в пустині те щастє і долю,
Котрі і в палатах в панів не живуть,
Котрих і на небі людям не дають,
Котрих і за гроші не можна дістати,

Невольному люду по-вік не знавати...
Одного бажаю, одного я хочу :
То вольную волю — та любов дівочу!
Олександр Кониський.

ЦВІТКА МОЛИТЬ. ❁ ❁ ❁

Раз мотилька голубила
Цвітка гожа, цвітка мила,
Говорила : мій мотильку,
Рай би-м дала за ту хвилику,
Злотоцвіту далаб долю
Слухай, любий, милесенький,
Слухай, мальчику пестренький :
Вволи квітці малу волю :
Не літай там в небо синє,
Там по тобі й слух загине!
Відлюбить тя зьвізда ясна,
Приголубить зоря красна,

Та й забудеш мя румяну,
Понехавш цвѣт — любоньку,
А без тебе голубоньку
Я пожовкну та й зівяну.

Володимир Шашкевич.

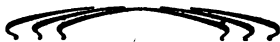
БУВАЛО А НИНІ. ❀ ❀ ❀ ❀

Малим бувало я сїдаю
Під липою, та досягаю
Руками буцїм ясних зір —
А зірки моргають на мене
Скрїзь липи листвчко зелене,
Тай кануть нишком в темний бір.

А нинї сяду під тополю
І лаю сьвіт і лаю долю,
Що ясної забаг зорі —
Забаг та годї ї дістати,
А на землю то й грїх прохати
З чудної неба висоти.

О зіронько ти ясноока!
Моргни на мене із висока,
Як сестри моргали твої —
Най хоть часочок погадаю,
Що я малим тя досягаю
Тебе, сердешна — хоч у сні! —

Володимир Шашкевич.

ЗАГРАЙ..... ❀ ❀ ❀

Заграй ти, цигане старий,
Такої як гадаю:
І гроший дам, вина ти дам
І всього, що лиш маю;
Бо лютий біль от-тут горить
І груди розпирає,
А бідне серце так болить,
Що гине, умирає.
Заграй, старий, от-тую піснь,
Що то колись співала
Старая ненька, як мене

В колисці колисала.
Чаруй мені минувші дни,
Літа ті молодії,
Прегарні, золотаві сні,
Той рай і ті надії...
Провадь мене ти звуком тим
В садочок, де я грав ся,
Чаруй і другів всіх моїх,
Щом ними величав ся.
Чаруй мені і діву ту,
Що мною гордувала...
Збуди тих всіх, що вже земля
На віки повкривала...
Збуди, чаруй минувшість ту:
Най раз ще хоч заплачу,
Бо сліз не має, відколи
Я доленьки не бачу.
Чаруй, старий! Як потекуть
Дві сльози по личеньку,
То лекше стане ми в душі
І лекше на серденьку!
Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю :

І гроший дам, вина ти дам
І всього, що лиш маю.

Ізидор Воровкевич.

ОЙ ВИЙДУ Я З ХАТИ. ❀ ❀ ❀

Ой вийду я з хати, тай стану гадати:
Коби то не зброя, не білі кабати,
Ой тож бим полетів як куля, як кріс,
Дем орлом родив ся, дем соколом ріс.

Виходить із хати рідненькая мати:
І слихом слихати, і видом видати: —
А деж бо ти синку, а деж бо ти був,
Що моїх ти сльозий ніколи не чув? —

Ой ненечко, утко, не жалуй, не думай,
Летів я за море, літав я за Дунай,
Ходив я далеко, далеко у сьвіт,
Підгіря шукати, Підгіря там ніт.

Приходять до мене молодці-соколи:
Легіню на танець, легіню на поле! —
Ой піду я брата, ой піду я д' вам,
Лиш сестрам — голубкам даруночки дам.

Ой клоню я сестрам кармазин, то квіти,
А вни полинули чим борше до кліти,
Виносять одержу, виносять кресак;—
Убрав ся, уклав ся, як пава, як мак.

Сорочка в три цирки, хустина шовкова,
Топірчик з Сіготу, а черес з Кракова,
Обі порошниці в Ростоках набив,
А ретязи мої би й Добош носив.

Приходжу на поле, де брата гуляють,
Цимбалоньки ріжуть, скрипичники грають,
А дівчина моя то ружа, то сніг,
Як я ї зобачив, аж падаю з ніг.

Товариш мій давний заводить з нев танець,
Тай шепче до неї: диви ся коханець:
А вна як узріла, то в регіт, то в плач, —
Згадала си любка зелений бокач.

Тай право до мене, хороше, моторне,
За шию вбіймає, до себе мня горне,
Ой любчику любий, ой деж бо ти був,
Щось співанки мої ніколи не чув? —

І була би більше небога казала,
Коби мня громада не була обстала, —
Той клонить горівку, той пива, той мід; —
Над наше Підгіре на сьвітї вже нїт.

Осип Федькович.

КВІТИ З СЛЬОЗАМИ. ❀ ❀ ❀

Квіти з сльозами,
Сльози з квітками
Не розлучають ся, сестро, ніколи.

Скроплюють сльози
Пишнії рози,
Свої розкішні, величні престоли.

Благоухають,
Землю скропляють
Пишні престоли праведних сліз-рози;

Їм же відрада,
Вища нагорода —
Чисті та щирі, та праведні сльози.

ПАНЬКО КУЛІШ.

С О Н. * * * *

Тихий сон по горах ходить,
За рученьку щастя водить.
І шумлять ліси вже тихше,
Сон малі квітки колише.
Спіть, мої дзвіночки сині,
Дикі рожі в полонині!
Не шуміть ліси зелені,
Спати йдїть, вітри студені!

Най квітоньки сплять здорові,
Най їм снять ся сни чудові!

Аж на небі зазорів, —
Сонце їх малих зогріє;

І зогрів, поцілує,
І світами помандрує.

Тихий сон по горах ходить,
За рученьку щастя водить.

Осип Маковей.

СЕРЦЕ МОЄ ТИХЕ. ❀ ❀ ❀

Серце моє тихе,
Пташко полохлива!
Ой про що я народилась
Бідна, нещаслива.

Людам щастя — доля,
А мені неволя...
Ні заїсти, ні запити
Бідкування — горя.

Дайте мені рути,
Щирої й отрути,
Щоб мені мого нелюба
Серденьком забути.

Ой не хочу жити —
Нелюбу годити!
Лучче тобі, моє серце,
На ножі кипіти...

Панько Куліш.

НАЙДОРОЖЧА ПЕРЛИНА. ❀ ❀

Бачив я усякі перли
І коштовні самоцьвіти,
Але єсть одна перлина,
Що з усіх найкраща в світі.
Купувать її не можна,
Або нею торгувати;

Її часто мають бідні
І частіще, ніж багаті.
Ту перлину не дістати
Ні з печер землі, ні з моря:
Тільки той її знаходить,
Хто чутким родивсь до горя.
Відібрати її не зможе
Ніяка злоба неси́та,
Єсть вона — сльоза сьвя́тая,
За нещасний люд пролита.
Володимир Самійленко.

ВЕЧЕРОМ У ХАТІ. ❀ ❀ ❀

Глибоким, тичим вснуло сном
Усьо кругом.
Лиш вітер вив під вікном
Сумний псалом.

Крізь шиби невиразно чуть
То там, то тут,
Як краплі дощеві падуть,
Важкі мов ртуть.

І в двері чути легкий стук:
Пук-пук, пук-пук!...
Таємний, добре знаний звук
Незримих рук.

Хто йде? — питаюсь мов зі сна —
„То я, то я,
Твоя товаришка давна,
Нудьга, нудьга.“

Богдан Лепкий.

ДІВЧИНУ КОЗАК ПОЛЮБИВ. ❀ ❀

Дівчину козак полюбив, —
Вонаж полюбила другого;
А иньшую сей заручив,
І иньшая вийшла за його.

Дівчиньку горе бере,
Що милий її одружив ся;
За першого заміж іде,
Хто в хату сватами впросив ся.

Пішла поміж люди та вість
Козак молодий її чує, —
Його серденьтко болить,
І тяжко він, бідний, сумує.

Старі і нові сі пісні, —
Не знаю, як людям здасть ся!
А я, як почую про їх, —
Круг серця, мов гадина веть ся.

Павло Чувинський.

К О ЗА К. * * * *

Ой попович молоденький
Книжки не читає :
У шинкарки мід із чарки
З вечора кружав.

Тай й вибили поповича
Дрібними різками...
„Бодай же ви погинули,
Префекти з книжками!“

З-за калини, з-за ялини
Вітер повіває ;
Молоденький паниченько
З бурси утікає.

„Прийми, каже, мене, Січе,
Прийми мене, мати ;
Буду тобі, моя нене,
Вірно працювати!“

Взяла Січа пригорнула
Гриця молодого...
Виряжав на Турчина
Козака нового.

Іде козак на Турчина,
Іде, вигравав,
Матір свою великую,
Січу величає.

Яків Щоголів.

ЧЕРЕВИЧКИ. ❁ ❁ ❁

Як до милого ходила,
Черевички я купила,
Черевички з підківками,
Та й натерпілась я з вами!

Чорнобрива й білолиця
Як прийду, було, до Гриця,
Черевички тільки рипнуть, —
Вже у його й двері скрипнуть.

Він ті двері відчиняє,
А на мене поглядає.
Черевички з підківками,
Та й натерпілась я з вами!

Як іти, було, зберу ся,
Все, немов чогось бою ся;
А моя, тимчасом, мати
Почала мені казати:

„Доню, доню, в темні нічки
Знапастиш ти черевички!“

Мати правдоньку казала:
Черевички я стоптала.

Вже-ж у їх не стало рипу,
А у Гриця в дверях скрипу;
Що-ж подіяло ся з вами,
Черевички з підківками?

Поки ви були новенькі,
Був до мене й Гриць любенький;
З того-ж часу, як стоптались,
Щось то иньше з Грицем сталось.

Черевички невеличкі,
Ви стоптались в темні нічки,
Та і все стопталось з вами,
Черевички з підківками!

Яків Щоголів.

В НОЧИ. ❀ ❀ ❀

Листками вітер котить
І кидає в болото;
Стежками попід гаєм
Бездомний сум блукає.

Обходить перелоги,
Рахує панські стоги,
Обходить хлопські ниви.
І плаче нещасливий.

Там лан як полонина,
Там стерне як щітина,
Там стирти наче вежі,
А тут лиш межі... межі!...

Там збіже, якби злото
А тут стерня, болото,
І кров і поту ріки —
І так на віки... віки!...

Високо понад гаєм,
Буйний орел літає,
Голодний зайчик скаче —
Над полем смуток плаче

Богдан Лепкий.

С О Н. * * * *

На панщині пшеницю жала;
Втомила ся; не спочивать
Пішла в снопи, — пошкандибала
Івана сина годувать!
Воно сповитеє кричало
У холодочку за снопом;
Росповіла, нагодувала,
Попестила, — і ніби сном,
Над сином сидя, задрімала.
І снить ся їй: той син Іван —
І уродливий, і багатий,
Не одинокий, а жонатий
На вольній, бачить ся, бо й сам
Уже не панський, а на волі,

Та на своїм веселім полі
У-двох собі пшеницю жнуть,
А діточки обід несуть...
Та й усміхнула ся небога...
Прокинулась — нема нічого!
На Йвана глянула; взяла
Його, гарненько сповила,
Та, щоб дожать до ланового,
Ще копу дожинать пішла...
Остатню, може; Бог поможе,
Той сон твій справдить ся...

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

ПОДОРОЖНІЙ. ❁ ❁ ❁

Глухе, бездушне отупіне
Напало землю. Цьвіти мруть,
Поля байдужно снігу ждуть,
А хмари висять як каміне.

Часами вітер надбіжить
І сірим туманом повіє.
Село в долині бовваніє
І п'яним сном дрімає-спить.

Погасло світло. Зачинились
Бід зимна двері. Вірні пси
В соломі з ухами зарились,
Лиш блуд блукає по межі.

Лиш стежкою попід плотами
Йде голод — сіл щорічний гість.
Держить в руках мужицьку
І грізно зиркає очами. [кість

Богдан Лепкий.

ДЕЗЕРТИР. * * *

Ой сів же він при столику,
При сьвітлі думав, —
Писаннячко дрібнесеньке,
А він го читав.

Писаннячко дрібнесеньке,
Листочок як сніг, —
Склонив же він головоньку
К столови на ріг.

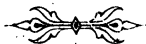
„Ой ненецька старенькая
Ми пише в одно,
Що там зима тяженькая,
А їй студено;

Нема, нема їй кому
Врубати дрівець,
Бо їй синок, один в дому,
Цісарський стрілець.“

І схопив ся як полемінь,
Полетів як птах,
А вітер з ним не йде в догінь,
Бо годі му так;

Бо він летить де матоньки
Старої домів,
Дрівець її врубатоньки,
Би хатку нагрів.

Осип Федькович.

РЕКРУТКА. * * *

По горах ходила,
Дитячко носила,
Дитячко, ягідку дрібную,
І цвітки збирала,
І в пучки вязала
І клала му в ручку малую.

„Цить, ах цить, дитятко!
Поверне наш татко;
Поверне, — говорять: мир буде. -
Принесе дитині,
Колачик в гостині,
І мамку притисне до груди.“ —

Ходила і ходить;
Нім день ся розплодить,
Садить в полонину високо,
І бистрі соколи
Спускає на доли
По шляхах рекрутка широко.

І тулить дитину,
Голодну пташину,
Бо тоска, журиця корм спила;
І плаче, ридає,
Себе проклинає,
Що бідну на сьвіт сей родила.

„Цить, ах цить, голубко!
Поверне наш любко,
Принесе колачик дитині.“

З зараня до ночі
Лелів, і очі
Внуряє по шляхах в долині.

Замріло на путі, —
Вертають рекрути;
Заблисли рекрутки соколи;
Бе в груди серденько,
Палає личенько,
Головка ся крутить в роздоли.

„Дитятко! дитятко!
Вертає наш татко!
Вертає нам сонце до хати!
Обмиймо росю
Личенько сьвіжою,
Щоб стались милійші для татця!“

І личка обмила,
І цвітку заділа,
В головку обоїх русюю;
І скоро помчала
На стрічу, і стала
При путі на скалу стрімкую.

І взнесла високо
Дитя, і глибоко
Зітхнула, бо в серцю щось тисне:
„Ах, сину мій, сину!
Споглянь на долину,
І в ручки на тата заплесни!“

Надходять рекрути.
„Гей братя! чи чути
Де друг мій? Чи може він
[з вами?“
„„Жено! Бог з тобою!
Твій друг упав в бою,
Ай там, під Мадженти му-
[рами.““

Невіста вдрожала,
Поблідла, взридала,
Притисла до серця дитину,
І в небо соколи
Взнесла поволи
І верглась з ягідков в глибину.

Микола Устиянович.

VIVERE MEMENTO! ❀ ❀

Весно, що за чудо ти
Твориш в моїй груди!
Чи твій поклик з мертвоти
Й серце к житні будить?
Вчора тлів мов Лазар я
В горя домовині —
Щож се за нова зоря
Мені блисла нині?
Дивний голос мя кудись
Кличе — тут-то, ген-то:
„Встань, прокинься, пробудись!
Vivere memento!

Вітре теплий, брате мій
Чи твоя се мова?
Чи на гірці сьвітлянній
Так шумить діброва?
Травко, чи се може ти
Втішно так шептала

Що з під криги мертвоти
Знов на сьвітло встала?
Чи се може шемріт твій
Річно, срібна ленто,
Змив мій смуток і застій?
Vivere memento!

Всюди чую новий глас,
Клик життя могучий...
Весно, вітре, люблю вас,
Гори, ріки, тучі!
Люди, люди! я ваш брат,
Я для вас рад жити,
Серця свого кровю рад
Ваше горе змити.
А що кров не зможе змить,
Спалимо огнем то!
Лиш боротись значить жить...
Vivere memento!

ІВАН ФРАНКО.

ЛЮДСЬКІСТЬ. ❀ ❀ ❀

Я вірю в кращий час, але душа болить :
Хотілосьби тепер, усю славетну добу,
Душею піднестись, зрадіти хоч на мить,
Як не людей знайти, то хоч людську
[подобу,
Героїв час минув, — що-ж, будемо й без
[них !...

Але невже нема ні іскорки чесноти,
Невже крім пишних фраз та поривів
[дрібних
Нічого вже нема в найвищій істоті ?
Ми раді за прогрес, і от зі всіх країн
Ми на вистави йдем з культурністю
[свою.

Коли-ж той буде час, що більше, ніж
[машин,
Ми виставим людей з високою душею ?
Чи близько ті часи ? ▲ вже земля стара ;
Вже підтоптались ми на довгій тій дорозі.
Чомуж не бачимо тих правди та добра,
Що так обридли вже в поезії й у прозі ?

Ми розумом міцні, наш розум дав нам
[лад ;
Ми й непросвічених умієм просвіщати,—
І от, щоб наш прогрес не відступив
[назад,
Повинні ми держать набитіі гармати.
О, розум, ось наш Бог! Ми по стількох
[віках.
Таки знайшли його й утішили людину,
Та ставши мудрими, ми кинули на шлях
Найкращої душі людської половину.
Немає серця в нас. Колись кохались ми
Хоч без теорії, та щиро, серцем чистим,
Тепер міркуємо над світом і людьми,
І над машинами, й над щастям особистим.
Найкращі порови, гарячі почуття
Розсікли ми ножем холодним міркування
І склали ми собі розмірене життя
Без глибини думок, без сили поривання.
Немає творчости, поезія в багні,
І філософію тепер ми осьміяли.
А геній — на що він для рою комашні? —
Нам будуть фабрики кувати ідеали.
І сумно за наш час, і шкода тих віків,

Що ніби нам дали великії успіхи,
І хочеть ся скоріш, щоб промінь заяснів,
Щоб серцеви знайти хоч небагато втіхи.

Володимир Самійленко.

БУДЬМО ВЖЕ МУДРІЙШІ! ❁ ❁

Ми вже на сьвітї трібували всього :
Борби за волю і мести з розпуки,
Але ніяке діло не вело ся,
Бо нам безглуздість все путала руки.
Бо ми, в тих взривах шукаючи ціли,
Все розходились на ріжні дороги ;
Їх перебути ми ніяк не встигли,
Бо в нас все були лиш глиняні ноги.

Як на нас впала пільма нещасті,
Ми не питали, де сього причини.
Ніг не лічивши, не могли стояти

О своїх силах ані пів години.
І князі наші і наші гетьмани
На суть народну лиш з верха смотрили :
Латано стелю, пошивано стріху,
Але підлоги аж до споду гнили.

А потім з нами вже інакше було :
Вже з бутєм нашим ніхто не числив ся,
Сказано „амінь“ і на вічну пам'ять
Безглуздний Русин в ярмо повалив ся.
На его волі величезнім гробі
Мужицька пісня за помяник стала,
А шлях, кудою він не вмів ходити,
Чужинців сила вирівнати знала.

По літах сеї глухоти німої
Дивне злучило-сь, небувале діло :
В попелах тої народу слізниці
Промінем сьвітла жите заясніло,
Але мізерне, тихе, невизразне
І так непевне народної краски...
І якби тільки в тій ціли воскресло,
Щоб вже від-разу попросило : „ласки!“

А так на ласці будуючи много,
Русь вже прожила віку полонину,
Бо вже і того мала стрібувати,
Чи „ласка“ дасть їй щаслившу годину.
І хоч та любка нікого не гріє.
Русин так довго впуляв в неї очи,
Як той, що втратив всі бутя надії.

Но вже-ж нарешті розкрив Русин вії,
Побачив правду голу, як коліно :
На ласку „з више“ уповати — рівно
Що в дощ суцяти на болоті сіно.
Може поняв він, чого єму треба,
Що в власнім труді вигляди тривкійші,
Може за оклик народної справи
Приняв девізу : „будьмо вже мудрійші!“
Володимир Масляк.

СИДІВ ПУСТИННИК * * * *
* * * * БІЛЯ СВОГО СКИТУ.

I.

Сидів пустинник біля свого скиту
Серед лісів безмірних та безлюдних
І слухав пташок голосів пречудних
І вітру в гилю пісню самовиту.

Аж бач, голубка, его пташка біла,
Що вже два дні не знать де пропадала,
Ту-ж понад ним крильцями стріпотала
І тихо в него на колінах сіла.

Старий погладить хтів її рукою —
Тай обімлів: ті крильця сніжнобілі
Обризькала червона людська кров.

І зойкнув дід: „Прокляті, зсатанілі
Часи, коли з осель людських в сей ліс
На крилах голуб людську кров приніс.“

II.

Россіє краю туги та терпіня,
Чиж не такий ти час приходиш нині?
В тривоги й самолюбія пустині
'Позабивались старші покоління.

Тремтить вся сила краю як заклята,
А тимчалом на лютий бій за волю
Летять малії діти голубята,
Кістями лягають у сніжному полю.

Россіє, краю крайностей жорстоких!
Твій витязь Сьвятогор дріма в печарі,
Козацька воля спить в степах широких,

А дівчина голубка на бульварі
Платком, а не лицарською трубою
Сігнал дає до кроволитя й бою.

ІВАН ФРАНКО.

С Е Л О. ❀ ❀ ❀

Село! і серце одпочине.
Село на нашій Україні —
Неначе писанка. Село
Зеленим гаєм поросло;
Цвітуть сади; біліють хати,
А на горі стоять палати,

Неначе диво; а кругом
Широколистії тополі,
А там і ліс, і ліс, і поле,
І сині гори за Дніпром...
Сам Бог витає над селом!

Село! село! Веселі хати!
Веселі з далека палати —
Бодай ви терном поросли,
Що-б люди й сліду не найшли,
Що-б і не знали, де й шукати

В тому господньому селі,
На нашій славній Україні,
Не знаю, де вони взялись,
Приблуда князь, була й княгиня.
Ще молоді собі були,
Жили самі; були багаті:
Високі на горі палати,
Чималий у яру ставок,
Зелений на горі садок,
І верби, і тополі,
І вітряки на полі,
І долом геть-собі село
Понад водою простяглось.

Колись там весело було:
Бувало літом і зимою
Музика тне; вино рікою
Гостий неситих наливає,
А князь аж синій похожає,
Та сим несъмлілим налива',
Та ще й покрикує: „віват!“
Гуляє князь, гуляють гості —
І покотились на помості...

А завтра знову ожива,
І знову це, і знов гуляє...
І так за днями день минає...
Мужицькі душі аж пищать;
Судовики благають Бога...
Пяниці, знай собі, кричать:
— „І патріот! і брат убогих!
Наш славний князь! віват! віват!“
А патріот, убогих брат,
Дочку й теличку однамає
У мужика...

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

МОЄ СЕРЦЕ НЕ ТУТ. ❀ ❀ ❀

Моє серце не тут, моя дума не тут, —
Вони ген, на Поділю над Збручем;
Дума лине орлом, серце рветь ся
[притьмом
На лани, сном повиті могучим.

Доки щастє твоє, рідний краю, в сном,
Моє серце і дума над Збручем!

* * *

Гей Поділля, лани, плідотворні лани,
Джерело мого смутку і суму!
Идуть за море по хліб ваші рідні сини,
Я-ж до вас мою скорбну шлю думу.
Там блукає вона, і шукає тих сліз,
Що по трав розлили ся коверци,
Що зросили стежки всі і кожний покіс,
І труїть тими сльозами серце.

* * *

Моє серце не тут, моя дума не тут —
Вони ген, на Поділляю над Збручем;
Дума лине орлом, серце рветь ся
[притьмом
На лани, сном повиті могутим.
Доки щастя твоє, рідний краю, в сном,
Моє серце і дума над Збручем!

Василь Щурат.

НА ОЗЕРІ. * * *

Як пишно тут! Покинув я весло, —
Нехай пливе наш човен за водою...
Мов занялось вогняною стягою
На заході розтопленеє скло.

* * *

Ані дихне; Ген-ген туман густий
Вже огорта наміткою діброви;
З чола твого мов хвилі ті шовкові
Розсипалась під промінь золотий...

* * *

Не ворущись! Твій образ у воді,
Мов намальований, хороший, як те небо,
Гойдаєть ся і знажує до себе
У глибінь ту, в безкраїні бліді!

* * *

О, дівчино! Кохаю і люблю!
Спинить себе не маю більше сили, —
Хоч — пригорни — хоч у прозорі хвилі
Я кинусь тут і лихо потоплю.

Михайло Старицький.

Ж У Р А В Л І. ❀ ❀ ❀

По над степи і поле, гори й доли,
По над діброви зжовклим листом вкриті,
По над стернища, зимним вихром биті,
З плачем сумним, мов плач по красшій
[доли. —

По над селища бідні непошиті
Хати обдерті і пусті стодоли,
По над люд темний, сумовитий, голий
Ви пливете по мглистому блакиті.

Куди? куди? Чи в красший край зелений,
Залитий сьвітлом, зілєм умаєний
На нитку мов нанизані мчите ви?

О ждїть! Ось в мглистій і вохкій ярузї
З крилом підтятим брат ваш сохне в тузї!
Возьміть мене в путь, брата! Де ви?
[Де ви?

* * *

Післанці півночи, в далекім юзї,
В прекраснім краю барв; богацтва, пісні
Перекажіть про сірі, безутїшні
Мгли, що стоять на нашім видокрузї!

Перекажіть про бідність, сльози вічні,
Про труд безсонний в болю і натузї,
Про чорний хлїб твердий, печений в стузї
Про спів жалібний, мов вітри долїшні.

Перекажіть про те, що вас прогнало
З нещасного хоч рідного вам краю,
Щоб всяке щире серце й там ридало!

Та сли й там бідні схнуть, терплять,
[ридають,
Сли й там земля ссе кров їх, сльози.
[й піт
А хліб дає не їм -- мовчіть! мовчіть!

ІВАН ФРАНКО.

ДО ПРАЦІ. ❀ ❀ ❀

Праця єдина з недолі нас вирве :

Нумо до праці, брати !

Годі лякатись ! на діло сьвятеє

Сьміло ми будемо йти.

Праця єдина нам шлях уторує,

Довгий той шлях і важкий,

Що аж до щастя і долі прямує :

Нумо до праці мерщій !

Праця не згине між людьми даремне;
Сонце засьвітить колись, —
Дякою нас тоді люди згадають:
Нумже до праці берись!

Хоч у недолі й нещасті звікуєм, —
Долю онукам дамо!
Ми на роботу на сьвіт народились,
Ми для борні живемо.

Сьміливо-ж, братя, до праці ставайте!
Час наступає — ходім!
Дяка і шана робітникам щирим,
Сором недбалим усім!

Борис Грінченко.

УЧИ СЯ ДИТИНО!... ❀ ❀ ❀

Учи ся дитино, бо вчити ся треба ;
Учи ся голубко, най розум не спить,
Най серце і воля і дух росте в силу
Для жита, для сьвіта треба ся учить.

Учи ся дитино, бо сьвіт сей не батько
Широкий, розлогий мов поле в степу ;
Знайти в нїм дорогу той лишень по-
[трафить,
Хто служив науці, хто вчив ся в житю.

Учи ся дитино, бо доля не мати
Шукати ї треба — сама не прийде ;
А той єї має, той єї зазнає
Кому розум сонцем в головці зійде.

Учи ся дитино, Бог буде з тобою
Ушанують люди, полюбить тя сьвіт ;
Учи ся, щоб сїяв добро межи люди —
А вічно жить будеш, не згине твій слід.

Учи ся дитино, бо вчити ся треба,
Шукай сонця правди, най сонце не спить;
Чого научиш ся, вода не забере,
Не візьме розбійник, огонь не спалить!

Володимир Масляк.

НЕ ПРИЗИВАЙТЕ ВСУЄ БОГА. ❀ ❀

Не призивайте всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви сьвятого
Животворящого хреста!

Христос учив народ любити,
І за народ Христос страждав;
А ви грабуєте осьвіту
І те, що Бог народу дав.

Христос носив вінець терновий,
Сьвятую кров свою пролив,

Своею смертию съвятою
Народ з неволі іскупив;

А ви — народ рабом зробили,
Братів за гроші продали,
Народ у тернях водили,
І піт, і кров його пили.

Не Християни ви — Юди!
Цілуєте ви хрест съвятий,
А хрест народів на груди
Що дня кладете ви тяжкий.

Ви гірш Юди! Той вдавив ся, —
Ви тими грішми живите,
Що меньший брат для вас тру-
[див ся,
І брату жить не даєте!

Не призывайте-ж всує Бога,
Не призывайте ви Христа,
Не оскверняйте ви съвятого
Животворящого хреста!

Олександр Кониський.

РІДНА МОВА. ❀ ❀ ❀

Мова рідна, слово рідне
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Но лиш камінь має.

Як ту мову мож забути,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила!

* * *

Як ту мову мож забути —
Тож звуками тими
Ви до Бога мольби слали
Ще дітьми малими!

У тій мові ви співали,
При грі розмовляли,

У тій мові вам инувшість
Нашу відкривали.

* * *

Ой тому плекайте діти
Рідненькою мову
І учіть ся говорити
Своїм рідним словом!

Мова рідна, слово рідне
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько
Но лиш камінь має.

Сидір Воробкевич.

ДВА ВІНОЧКИ. ❁ ❁ ❁

Попід гаєм зелененьким
Чиста річка тече,
На яворі зелененькім
Соловій щєбече.

Сидить дівча над річкою,
Два віночки ввила
І ручкою біленькою
На воду пустила.

Один вінок з барвіночку,
А другий з рутоньки, —
Один вінок козаченька,
Другий — дівчиноньки.

Поцлив вінок із барвінку,
Хвиля 'го сіпає,
А остав ся із рутоньки,
Бо берег спиняє...

— „Поїхав мій козаченько
В далеку дорогу,
Мене лишив молоденьку
Самую небогу.

Вернись вінку із барвінку,
Приплинь к береженьку!
Вернись милий з України,
Пристань ко серденьку!

Колиж, вінку із барвінку,
Сплинеш к береженьку?
Коли вернеш з України,
Милий козаченьку?«

Закувала зазуленька
В гаю, в середині
Аж ся стало страшно, сумно
Молодій дівчині: —

— „В Україні на могилі
Зацвила калина:
Там лежить твій козаченько,
Бідна сиротино!

А коли ся води вернуть,
Що за сім літ вплили,
Тоді вернешь з України
Козаченько милий!«

Яків Головацький.

ЩЕ ЩЕБЕЧЕ У САДОЧКУ СОЛОВІЙ.

Ще щєбєчє у садочку соловії
Пісню люблю весноньці молодій,
Щє щєбєчє, як від давна щєбетав,
Своїм співом весну красну ю витав.

Та не так тепер в садочку як було ;
Вечір в маю, співом все село гуло,
По вулиці дівчатонька, наче рій,
На вишенці висвистув соловії.

Не так нині як бувало ! Півсмерком
Не йдуть селом дівчатонька ходіром,
Не виводять співаночок на весь двір
Соловієви на вишенці в супір.

Ось з роботи перемучені спішать,
Руки, ноги, мов відрубані болять, —
Не до жартів їм сердешним та пісень,
Лиш спочити-б, наробивши ся в весь день !

Важко якось соловію щебетать,
Важко весну, хоч як красну зустрічать,
Голосить природи радість на весь мір
Наче людському нещастю на докір.

А ще жаль йому й супірниць, що їх спів
По селу враз з його свистом гомонів.
Що то жде їх?... Слюб з нелюбом, рій
[дітий,
Та в'їдливая свекруха й муж лихий.

І В А Н Ф Р А Н К О .

ВЕСНО, ОХ ДОВГОЖ * * * *
* * * * НА ТЕБЕ ЧЕКАТИ!

Весно, ох довго-ж на тебе чекати!
Весно, голубко, чомуж ти не йдеш?
Чом замість себе до вбогої хати
Голад і холод, руїну і страти
В гості ти шлеш?

Бач, уже май починаєсь! О маю,
Чом же мерцем ти приходиш на сьвіт?
Пусто і мертво по полю, по гаю,
Лиш оловянії хмари вкривають
Весь небозвід.

Стогін іде по селищах убогих,
Діти гуртами на задавку днуть,
Сіна нема й стебелця в оборогах
Гине худібка, по долах розлогих
Води ревуть.

„Згинем“ — люд шепче. „Таж горе не
[само
Звикло ходить. Або пошесть прийде,
Або — не дай Боже, — Польща настане“!...
От як сей рік зустрічають селяни
Весно, тебе.

І В А Н Ф Р А Н К О .

У СНІ МЕНІ ЯВИЛИСЬ ДВІ БОГІНІ.

I.

У сні мені явилися дві богині...
Лице одної — блиски проминисті...
Безмірним щастєм сяли очи сині
І кучері вили ся золотисті.

Лице другої чорний крив серпанок,
І чорні очи наче перун з тучі
Влищали, коси чорні та блискучі, —
Була немов літний, бурливий ранок.

„Не плач, дитя самотне, цить мій сьвітку.“
Сказала перша (що за голос милий!) —
„Ось на тобі мій дар, чудову квітку!“

І соняшник дала міні розцвилый,
А друга мовчки терн втиснула в руку,
І враз я радість вчув і люту муку.

II .

І говорила перша : „Я любов,
„Життя людського сонце не вечерне.
„Як соняшник за сонцем, так за мною
„Най раз на все твоє ся серце зверне.

„І світ і люди, всі перед тобою
„Являться будуть світлим ; скверне,
„Погане, зле, лиш з наслуху, немов
„Крізь сито тільки будеш знать. Оберне

„Мій дар до тебе щирих серць багато,
„І від найліпших, найчесніших свого
„Віку — добра й любови зазнаєш много.

„Тож хорони, дитя сей дар мій свято !
„Любов людий мов хліб той до засіка
„Громадь і степенуй в любов до чоло-
[віка.

Т К А Ч. * * * *

Бережно зняв я з верстату основу,
Людам роботу розніс і роздав;
Тож мій спочинок; теперечки знову
Берда направив, нитки наснував
От і роблю я. Застукала ляда;
Бігає човник відсіль і відтіль...
Човник і ляда — ткачеви порада;
Берда і цівки, ви — хліб мій і сіль!
Добре багатому: він, коли схоче,
Знайде початок роботи й кінець;
В хаті-ж у бідного ляда стукочє
Поки до дна догорить каганець.
Вчіть ся, ви, дітки, у мене робити;
Вивчитесь — будете добрі ткачі;
Дасть вам верстат ваш і їсти і пити,
Тілкож робіть ви і в день і в ночі!
Схочете спати, — а лихо приснить ся,
З ліжка зженє вас воно до зорі;

Лажтеж тихенько та спіть, поки спить ся,
Спіть, мої діти, в теплі та в добрі!
От і заснули по лавах хлопята;
Крикнув цвіркун, догора каганець;
Трохи притихло, побільшала хата;
Швидко вже буде й роботи кінець.
Швидко, а все-таки стукає ляда,
Бігає човник відсіль і відтіль...
Човник і ляда — ткачеви порада;
Верда і цівки, ви — хліб його й сіль!

Яків Щоголів.

Г Е Й Б И К И! ❀ ❀ ❀

Та гей бики! чогож ви стали?
Чи поле страшно заросло?
Чи лемішя іржа поїла?
Чи затупилось чересло?

Вперед бики! Бадилля зсохло,
Самі валять ся бодяки,
А чересло, леміш новії...
Чогож ви стали? гей бики!

Та гей бики! ломіть бадилля.
Ломіть його, валіть на прах,
• Нехай не буде того зілля
На наших батьківських полях!
А чересло мое із ліва
Леміш із правої руки
Зітнуть і корпінь того зілля, —
Чогож ви стали? гей бики!

Та гей бики! з'оремо поле,
Посієм ярев зерно;
А спаде дощик, незабаром
З землі пробудить ся воно.
Пробудить ся і на сьвіт гляне,
І як дівочії вінки
Зазеленіють наші ниви, —
Чогож ви стали? гей бики!

Та гей бики! зерно поспіє,
Обілле золотом поля,

І потече ізнову медом
І молоком сьвята земля;
І всьо мине, що гірко було, —
Настануть давнії роки.
Чогож ви стали, мої діти?
Пора настала! гей бики!

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ.

Х Л Ї Б О Р О Б. ❀ ❀ ❀

Я убогий родивсь, і в ті дні,
Як вмирать доведеть ся мені,
Тільки горе та стомлені руки
Та ще серце, зотлілеє з муку,
Я зложу у дубовій труні,

Не велике я поле з'орав,
Та за плугом ніколи не спав.
Що робив, те робив я до краю
І всю силу, що мав я і маю,
На роботу невпинную клав.

На тім полі каміння було,
Поле все буряном заросло,
Зупиняв ся мій плуг на тім поли,
Та не кидав робить я ніколи,
А гострив свій леміш, чересло.

У годину, в негоду я там:
Без роботи погано рукам!
Нехай дощ і крізь драну свитину
Січе згорблену працею спину,
А спочинку собі я не дам!

Скільки поту свого я пролив,
Скільки сили я там положив!
Та дарма! Бо поорана нива
Нам давала богатії жнива:
Я недурно невтомно робив.

Такі жнива зазнав я нераз,
А тепер вже минув ся мій час,
Я вже чую: останнєє літо
Бачу я золоте своє жито,
Бачу, ниви широкії, вас.

Мої діти зберуть урожай...
Усьому наступає свій край,
Він прийшов і мені: в домовину
Я іду і навіки спочину, —
Мої-ж діти зберуть урожай!

Мої діти — дочки і сини, —
Усі в купі забравшись, вони,
Як почнуть до обіду сідати,
Будуть хліб, що придбав я, ламати
І згадають мене у труні.

І за те, що прадюючи зміг
Згодувати і викохати їх,
То про мене їх згадка не згине —
Після мене ще довгі години
Моє діло не вмере серед їх.

Так, я вбогий родивсь, та в ті дні,
Як вмирать доведеться мені,
То не сором сі стомлені руки
І се серце, зотлілеє з муки,
Положити в дубовій труні!...

БОРИС ГРИНЧЕНКО.

В Е Ч І Р. * * * *

(Переспів)

Буря в хмарі небо криє,
Сипле сніг, як з рукава.
То звірюкою завив,
То застогне, як сова;
Попід стріхою шумить,
То в вікно, мов припізнівшись
Подорожній торохтить.

* * *

Вся промокла наша хатка;
Тихо в хаті і темно;
Щож на лавці пані-матка
Зажурилась під вікном?
Чи прислухувш, як свище
Вітер, вив і шумить?
Чи як дзигною на днищі
Веретено задзичить?

* * *

Випем, добра пані-матко!
Ну, по одній! Наливай!
Випем з горя? Деж кухлятко?
За починком не дрімай!
Заспівай, як сина мати
Виганяла до орди,
Як до зіроньки дівчина
Ненці принесла води.

* * *

Буря в хмарі небо криє,
Сипле сніг, як з рукава,
То звірюкою завиве,
То застогне, як сова!
Випем, добра пані-матко!
Ну по одній! Наливай!
Випем з горя? Деж кухлятко?
За починком не дрімай!

Л. М. Боровиковский.

ПОМЕР РЕКРУТ. ❀ ❀ ❀

Помер рекрут в непривітній столиці
Здалека від свого села,
Від матери, убогої вдовиці,
Від любки, що в селі жила.
Помер, не бачивши у час конання
Ні слізки щалю, ні зітхання.

І вже його везуть на чорнім возі,
В могилу під його веде,
Музика грає марша по дорозі,
Гурток вояків мовчки йде.
Лише не видко біля домовини
Ні матери, ні любої дівчини...

Помер рекрут і труби грають смутно
Йому байдужому в труні;
Під віком жалісної гри не чутно,
Бо він лежить у вічному сні.

Вже дзвонять дзвони на цминтарній брамі,
Витають гостя, що спочине в ямі.

А там в селі його убога мати
До нього пише лист дрібний:
„Мій сину наймиліший, що чувати?
Чому не пишеш, чи гнівний?
Кланяєсь Настя Василеви своєму...
Чи ти прийдеш на Різдво до дому?“...

Осип Маковей.

ДИТИНА-СИРОТИНА ❀ ❀

1.

Як тільки гульк на сьвіт сьвята неділя,
То й стане зараз веселіщий сьвіт,
І вийде сонечко, мов на весілля,
Червоне й гарне, як та рожа квіт.
Дитина біля церкви смутна тиха:
Хиба одній їй яке лихо?

2.

Старе й мале до церкви знай пильнує,
Бо дзвін давно вже кличе: бов та бов!
Співає дяк, аж все сусідство чує,
З кадила дим по церкві вже пішов...
Одним-одна на вулиці дитина,
Й старенькая на їй свитина.

3.

Посипали вже з церкви чоловіки;
Хлопята, молодиці і дівки;
Ось по дворах пішли старці, каліки;
Частують ся, кому кого з руки...
Дитину щось ніхто не привітає,
І на пиріг незакликає.

4.

І сонечко вже піднялось, палає...
Пан зачинив вікно, мух вигнав, спить...
Хто лущить соняшник, оріх кусає,
А де хто так під хатою сидить...
Дитина-ж та попід тином блукає:
Чи то й хатиночки не має?

5.

В піску на сонці дїтвора гуляє
 В біленьких сорочках... прийшло воно...
 Ніхто його і словом не займає;
 Між ними все собі одним-одно...
 Чи мир тому, мов травка зеленіє,
 Кому, мов сонце, щастя гріє?

6.

Он, біля церкви, впять, бачу, дитина...
 Перехрестила ся, та й дальш бреде, —
 Тим шляхом дяк та домовина,
 Та піп з кадилом інколи іде...
 Прийшло тай сіло собі на могилу;
 А їх богацько зеленіло!

7.

В вечірню дзвони вже людей скликали.
 І аж по за селом гуло: бов, бов!
 Над гробовищем ластівки літали,
 Вітрець на його з поля йшов...
 Воно к'землі, мов к'рідній, прилягало,
 З могилою мов розмовляло...

Й радесенька дитина уставала,
 Мов рідних, батька й матіньки, знайшла:
 На сонечко вечірне поглядала,
 Мов рідная там хатонька була...
 А слізоньки ясененькі, як скло,
 Кап, кап, з очиць... і в церкву йшло.

Амвросій Метлинський.

Я ВАМ НЕ ЗАВИДУЮ. ❀ ❀ ❀

Я вам не завидую, духом бідні,
 Що ви живете тихо без мети,
 Що ви, хоч на землі з людей послідні,
 Будете перші по своїй смерті.

Мені не жаль, що щастя ви негідні,
 Котре в марницях вмiєте найти,
 Що ви хотя безумним скотам рідні,
 Так бережете пiтьми дурноти.

Та жаль мені тих мучеників гадки,
Що ради вас за світлом правди йдуть,
своє жите на жертвенник кладуть,

Щоб мали ви і щастє і достатки;
Самі-ж, як метеори, в тьму падутъ,
Непевні, чи згадають їх нащадки,

ОСИП МАКОВЕЙ.

ПРЕЧИСТА ДІВО * * * *
* * * * РАДУЙ СЯ МАРІЄ!

Пречиста Діво радуї ся Маріє!
У синє море сонце яснє тоне
І своє світло нїби кров червонє
По всій країні доокола сїє, —
А там зазульку в гаю десь чувати,
А там звіночок став селом кувати,
Там в борі вітер листьом шелєвіє:
Пречиста Діво радуї ся Маріє...

Пречиста Діво радуї ся Маріє!
Он молод жовняр ляг си на мураві,
Личко студене, шати му кроваві,
Розстрілен нині. Бо самий не вміє, —
Камратя яму темну му вкопали,
І на спочинок бідного в ню склали,
Уже не скаже, як звінок запіє:
Пречиста Діво радуї ся Маріє...

Пречиста Діво радуї ся Маріє!
Під плотом сіла одовиця-мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько їй мліє, —
Ба вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила голов, більше не підносить,
Зорниці плачуть, а звінок німіє:
Пречиста Діво радуї ся Маріє...

Пречиста Діво радуї ся Маріє!
Там онде блудить сплакана дитина,
Без тата, мами, бідна сиротина,
Нічо не їло, душечка му мліє, —

І хочé в хату бідня навернути,
Господар псами тровить його, чути:
Верескло, впало, кров ся з ніжки лие,
Пречиста Діво радуй ся Маріе...

Пречиста Діво ридуй ся Маріе!
Бо я не можу, вшак я маю душу,
І чути мушу, і дивитись мушу,
Що тут на сьвітї, ах, тутки ся дїе, —
Да як до гробу зложуть моє тіло,
Де темно, тісно, студено, зотліло,
Де нич не плаче, де усе німіє:
Пречиста Діво радуй ся Маріе!

О с и п Ф е д ь к о в и ч .

MORITURI SALUTANT. ❀ ❀ ❀

Умираем... Упадаем у кривавім бою, —
Вже й прощавсь з родиною сьвятою.
Вже, здасть ся, довго, добре ми нажились
Та зі зморою пекольною набились.

Нас гудили всякі людські кровопійці
І кричали: Се зьвірі, погані вбійці!
Не любили нас нікчеми і злодухи,
Лаяли брати нас — бідні слабодухи...
За які провини? За любов до брата,
За ненависть до убійника і ката...

Око в нас померкло, — ясно не погляне
І погорди громом у падлюк не гряне, —
Руки наші в трудах потеряли силу,
Бо кайданів те беремя їх гнітило —
Голова паде ось — не здійметь горою
Міритись з тиранів силою гидкою;
Тіло наше зниділо в тяжкій неволі,
Серце наше покрушили люті болі, — —
Умираєм, — та душа не завмирає,
Пісню тиху так — із серця все співає:

Віriamo, що вскорі встане красша доля, —
Ясне сонце розжене темноту з поля, —
Вже не довго в крові злим катам купатись,
Вже не довго кровію братам вмиватись, —

Вже не довго панувать на сьвітї, —
Й неповинним не віки уже терпіти —
І могутних пануваннє покінчить ся —
І в незрячих мозках день вже прояснить
[ся; —
Не назвуть борця за правду: „вбійник,
[злодій!“ —
Не назвесь дерун поганій: „брат-
[добродій!“...

Умираєм... В пісню голосну — сердечну,
В пісню все грімку і безконечну,
Най зіллювь ся передсмертні стони;
Ми-ж бо бачимо, що сила — мільйони
Йдуть кінчати діло розпочате нами:
Та ідїть, — щаслившими ідїть стежками
Чим колись-то ми... Серця в гору і руки,
Не лякайтесь ні каторг, ні болю-муки...
Йдїть!... На поле за сьвяте, за людске
[право —
Ми — в грїб, ви — в бїй по нове жите
[і славу!...

СИЛЬВЕСТЕР ЯРИЧЕВСКИЙ.

ЗВЕЛА МЕНЕ... ❀ ❀ ❀

Звела мене не біда ; —
Звела мене,
Моя нене,
Звела мене не біда, —
А дівчина молода ;
А дівчина
Як калина,
А дівчина молода !

Брівоньками звялила,
Брівоньками,
Хмароньками,
Брівоньками звялила ;
Оченьками спалила !
Оченьками,
Зіроньками
Оченьками спалила !

Губоньками зраїла,
Губоньками,
Сливоньками,
Губоньками зраїла,
Личеньками струїла, —
Личеньками,
Чароньками.
Личеньками струїла.

Ой дівчино не вяли,
Ой дівчино,
Ти рибчино,
Ой дівчино, не вяли,
Мого серця не пали;
Мого серця,
Край реберця,
Мого серця не пали!

Коли любиш, не жартуй!
Коли любиш,
Та не губиш,
Коли любиш, — не жартуй;
Як не любиш, — розчаруй,

Як не любиш,
Тільки губиш,
Як не любиш, — розчаруй!

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ.

ДО ВОРОЖКИ. ❀ ❀ ❀

Ой лишенько, бабусенько,
Серденько болить!
Навчіть мене, голубонько,
Що йому робить?
Куди гляну, серце вяне:
Красний божий сьвіт,
Бринять всюди паняночки,
Як королів цвіт.
Піймав би я любесеньку, —
Нема гроший-побрязкачів,
І вдачі кат-ма.
Поворожіть, бабусенько,

Дайте грошенят,
Куплю собі поле й хату,
Коний-соколят,
Приберу ся в оксамити
На диво панам,
Стукну, брязну підківками,
Словами додам.
Буде в мене принадонька,
Пташки налетять,
Клювати муть принадоньку,
Мене звеселять.
А то лишко, бабусенько —
Принади нема,
Нема гроший-побрязкачів
І вдачі кат-ма.

Леонід Глївів.

НЕ ТАКА Я, ЯК СВОЯЧКА. ❀ ❀ ❀

Не така я, як своячка,
Що синам про Русь толкує,
Що сім'ї немов завіта,
Хати, мов лица, пильнує.
В мене всьо іде инакше,
Бо инакша установа;
Бо своячка — попадає лиш,
А я — пані дзеканова.

Не така я, як своячка,
Що то з хлопом тільки чемно,
А з бабами політично;
Я инакша — то даремно!
Нині хлопа бучком вибію,
Завтра бабу, і — готова.
Нехай знають, що хлоп простий —
То не пані дзеканова.

Не така я, як своячка,
Що то дітям каже: „вчи ся!“ —
Я дітйй своїх учила:
„Коли тра --- то підлести ся!“
Нині труд — дурне вже діло,
Така в світі установа,
Про се однак знати може
Лишень пані дзеканова.

Не така я, як своячка,
Що не знає, як прибратись
На хрестини, чи на празник, —
Я не вмію удавати.
В мене сукня ліктів з десять,
І конечно все шовкова,
А перстені, а кокарди —
Бо я пані дзеканова.

Не така я, як своячка,
Що жиє лиш з попадями, —
Я інакша вже від роду,
Бо жию лишень з панами:

Пан лісничий, пан економ,
Жид посесор, рахмістшова —
Я лиш з тими жити знаю,
Бо я пані дзеканова.

Не така я, як своячка,
Що для мужа респект має,
І прилюдно так танцює
Враз з дітьми, як муж заграє, —
В мене муж — то мебель в хаті,
Де поставлю — анї слова!
Він у хаті лиш — сотрудник,
А я пані дзеканова!

Газет руских не читав він,
Як за ним я, анї разу;
На Кальварю рік в рік їздить,
Голосує, як я кажу.
За те любить го комісар,
Пан маршалок, маршалкова, —
За те він в повіті — дзекай,
А я — пані дзеканова.

Володимир Масляк.

СПІВОМОВКИ.

ЧИ ГОЛОСНА ЦЕРКВА? * * *

Став у церкві батько з сином
Церкву вже кінчали ;
Засклепили, побілили,
Олтар прибивали.

„Слава Богу“, — батько каже, —
„Спромогли ся люди ;
Лиш то не знать, як то вона :
Чи голосна буде ?

Постій хйба, каже, сину,
Перед образами,
А я піду, та для проби
Свисну зе вратами.“

Пішов, свиснув разів кілька,
Назад повертає.

„А що, сину, голосная?“ —
Хлопчину питає.

— Голосная! — хлопець каже, —
Так і бє луною.

„А ну-ж“, каже, „піди свисни,
А я тут постою“.

Осе але, — хлопець каже, —
Мали що казати!

А чиж то я який дурень,
Щоб в церкві свистати?!...

II.

ХОДИТЬ ПІП. ☼ ☼ ☼

Ходить піп коло крамниці
Тай чогось шукає;
Аж до нього такий хитрий
Жидок підбігає.

„Будьте добрі, добродію!
Трошки зачекайте:
Змолитвуйте мені ніжик,
Ймення йому дайте!“

А піп, довго не думавши,
Казав ніжик дати,
Зломав його та і каже:
„Куцим будеш звати!...“

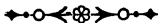
III.

В СТРАШНЮ, СУДНУЮ НЕДІЛЮ:

В страшню — судную неділю
Ксьондз казаня говорив;
Став за Божий суд казати,
Та й на гріх пересолив.

Слухав, слухав бідний мазур,
Далі тяженько зітхнув,
Подивив ся на „Єзуса“
Й головою похитнув.

„Коли так, — промовив, — „Єзу“,
Ти судити нас будеш,
То будь певний — серед раю
Сам, як палець, заживеш!...“

IV.

НІ ЗЛЕ, НІ ДОБРЕ. * * *

„Здоров, брате!“ — А здоров! —

„Щож ти так змінив ся?“

— А не диво, брате мій, —

Бо я оженив ся! —

„Слава Богу!“ — каже той.

— Ні, не слава Богу :

Моя жінка і бридка

І крива на ногу. —

„То зле, брате!“ каже той

— Ба ні, не зле брате!

Бо за нею я як чорт

Зробив ся багатий ;

Славну хату збудував,

Ходив у дорогу !...

„Слава Богу!“ каже той,

— Ні, не слава Богу!

Воли згинули в Криму,

До дому вернув ся, —

Аж і хата у вогні!
І хати позбув ся.....
„То зле, брале!“ — Ні, не зле! —
Як хата горіла,
То і жінка там моя
В огні околїла.

V.

ЧУМАК З МАЗНИЦЕЮ. * * *

Чи в Києві, чи в Полтаві,
Чи в самій столиці
З мазницею мужик ходить
Помежи крамниці.

А в крамниці — куди глянь:
Сріблом, злотом сяє;
А йому то і байдуже, —
Він дьогтю питає.

В¹ найбогатшій крамниці
Два купці сиділо;
І туди мужик заходить
З мазницею сьміло.

„Добридень вам, — добрі люди!“
Та й почав питати:
„Чи нема у вас принаймі
Де дьогтю продати?“

— „Ні ту! ні ту! — купці кажуть,
Тай шельми сьміють ся,
„Здісь не дьоготь, тільки дурні
Одні продають ся.“

„Щож, нівроку“, — чумак каже, —
„Добре торгувалось,
Що йно два вас таких гарних
На продаж зісталось.“

СТЕЛАН РУДАНСЬКИЙ.

ДІВОЦЬКА ПРАВДА. ❀ ❀ ❀

Сонце вставало ; скрізь на небі чисто ;
Де-не-де хмарка гуляла по волі ;
Тихо в діброві, тільки ледве листом
Щось розмовляла висока тополя.

Слухай, козаче !“ говорить дівчина :
„Як одно сонце у неба сьвятого,
Так ти, мій любий, вірная дружино,
Один у мене, і нема другого !“

Сонце сідало ; скрізь на небі чисто ;
Місяць з-за гаю впливав по волі ;
Тихо в діброві, тільки ледве листом
Щось розмовляла висока тополя.

А вже другому казала дівчина :
„Як один місяць у неба сьвятого,
Так ти, козаче, вірная дружино,
Один у мене, і нема другого“...

Олекса Чужвинський.

ПЯНИЦЯ. ❀ ❀ ❀

Не кидай мене,
Моя чарочко!
Не жени мене,
Ти шинкарочко!
Не жени мене,
Дай упити ся,
В тебе, бридкую,
Улюбити ся!

Не без жінки я,
Не без хати я, —
Все у мене є,
Раз проклятая!
Хліба до-сита,
Пара воликів,
Синів четверо,
Як соколиків.

Моя хатонька —
Срібна чарочка;
Моя жіночка —
Мила пташечка;
Та тяжкі мої
Болі більні,
Бо не маю я
Волі вільної.

Запряжу воли, —
Потом мию ся;
Розпряжу воли, —
На бік хилю ся;
Повалюсь на бік,
Не здрімаю ся,
Знов на панщину
Підіймаю ся!...

Відроблю чуже, —
„Жінко — душечко!
Приголуб мене,
Щебетушечко!“

А вона у плач,
Розголосить ся,
На своє жене,
Бо їй те просить ся!

І змордуєш ся,
Закропляєш ся,
А вона у плач:
„Запиваєш ся!“
Ой, я по тепер,
Моя любая, —
Не кидай мене,
Чарко грубая!

Не кидай мене,
Моя чарочко,
Не жени мене,
Ти шинкарочко!
Не жени мене,
Дай упити ся,
В тебе, бридкую,
Улюбити ся!

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ.

Я Ч М І Н Ь. ❀ ❀ ❀

С и н :

Скажи мені, будь ласкав тату,

Чого ячмінь наш так поріс,

Що колосків прямих я бачу тут багато,

А де-які зовсім схилили ся у низ,

Мов ми, неграмотні, перед великим паном,

Мов перед судовим на стійці козаки?

Б а т ь к о :

Оті прямії колоски

Зовсім пустісінькі, ростуть на ниві даром;

Котрі-ж поклякнули — то Божа благодать:

Їх зерно гне, вони нас мусять годувать.

С и н :

Тогож то голову до неба зволить драть

Наш писар волосний, Онисько Харчовитий!

Аж він, бачу...

Б а т ь к о :

Мовчи! почують, будеш битий!

ЕВГЕН ГРЕВІНКА.

ВЕДМЕЖИЙ СУД. * * *

Лисичка подала у суд таку бумагу:
Що бачила вона, як попелястий віл
На панській винниці пив, як мошенник
Їв сїно і овес і сіль. [брагу,
Суддею був ведмідь, вовки були підсудки.
Давай вони його по своєму судить
Трохи не цілі сутки.
„Як можна гріх такий зробиць!
Воно-б зовсім було не диво,
Колиб він їв собі мясиво!“
Ведмідь сердито став ревіть.
— „А то він сїно їв!“ вовки завили.
Віл щось почав був говорить,
Да судді річ його з починку перебили,
Бо він товстенький був — і так опреділили
І приказали записатьь:
„Понеже віл признав ся попелястий,
Що він їв сїно, сіль, овес і всякі сласти

Так за такі гріхи його четвертувать,
І мясо розібрать суддям на рівні часті,
Лисичці-ж — ратиці оддать.“

ЕВГЕНІЙ ГРЕБІНКА.

ЦИГАНЬСКА ОБОРОНА. ❀ ❀ ❀

— Лови! тримай!... Ось тут він, тут!
Мерщій, бо втікне харцизяка!...
Ого! пігнав ся вражий трут!
Втікла гаспидская собака!...

Оттак за циганом старим
Кричали люди по селови
І мчали ся що сил за ним,
Бо напсував же їм всім крови.

Як тільки у селу постав, —
Настали крадіжи без міри,
Ніхто не знав і не вгадав,
Хто робить у достатках діри.

Аж ось тепер його знайшли,
Як газдував в чужій коморі,
Мішків муки вже виніс три
Тай два хліби учіпив спорі; —

Тому-ж пігнали так у слід, —
Но циган мав не даром ноги,
Побіг на став, аж впав на лід
І тут дігнали го небоги.

Зловили. До села ведуть.
Біжать старі, біжить дівчора;
У двірника судить будуть,
Буде прочуханка там спора.

Принесли товсті нагаї,
Примкнули добре двері в хаті:
— Оце-ж за вчиночки свої
Візьмеш даруночки багаті! —

Сказав двірник, міжтим гайдук
Один і другий вже готові,
А циган — (бач, не взяв кадук!)
— Позвольте, каже, хоть дві слові,

Високочесні пани,
Нім почаствуєте киями :
Та-ж ми всі божії сини,
Най буде мудрість межі нами !

Утихли всі, цікаво ждуть.
— Ну, най говорить ласий псиско !
Сказав двірник, а циган — круть
Сюди — туди, вклонив ся низько —

І так промовив: Тому рік
З'явивсь я в вашій тут оселі — —
Аж серце жаль мені припік,
Коли узрів я невеселі

Хати, обори і сади.
Недбалість панувала тута
Й ліниство, — острі вороги ;
Порядного не бачив прута

У плоті, ні воріт нігде,
Стояла хата без колодки !
А пес хатний чи був ту де ?
Вам лиш було до чарки водки !

Сокири гнили, рискалі,
Бодяк колючий розростав ся,
Валялись по землі палі
А стіг за стогом розсипав ся...

Аж серцю лячно стало — страх,
Що так марнуєсь людска праця!
На вид такий скажіть же — ах —
Серця людей не запялять ся?

Так, запялять ся тим огнем,
Що ближніх кличе ратувати!...
Я розгорівсь таким огнем!...
Дивіть: в селі хати — палати!

Сади — зелені в літний час,
Набиті вже добром обори —
Вже богачем став кождий з вас,
У скрини гроші, а комори

Пашать достатками, аж га!
А пси у вас які, у біса,
Підбріхують у ланцюха, —
Ну, порівнай хоть вовка з ліса!

А видите! а хто се втяв?
Хто, хто такі умів штуки?
Й за се-ж мені чи хто що дав,
Стиснув хоть добродійні руки?

А я-ж те щастє вам приніс,
Не жаден пан-отець, учитель,
Ні жаден ангел ані біс —
І жаден люди просьвітитель!

Я крав?... Се лиш средство було,
Котре змогло вести до ціли
І тим сьвятійшеє воно,
Що через нього ви — змудріли!

Я не вважав, що лютий грім
Колись прошибне душу й груди,
У запалі кріпкім — сьвятім
Я жертвував для вас всі труди...

Не легка й штука є моя!
Украсти курку з бантів тихо,
Або „посвиснуть“ пацюка,
Щоб не пищав тобі на лихо!

Не легке моє ремесло!
Ой, завданє моє тяжкеє!
А всьому ціль — ваше добро...
А ви карати ще за тее

Бажаєте, — сліпі, сліпі!
Ох, ви умом сліпі, небоги, —
Загинете у тій пітьмі,
Як та змя серед дороги

Роздоптана! О, ви мені
Повинні ноги цілувати —
По віки вічній собі
У проводирі обірати!...

Скінчив. Народ упав гуртом
До ніг добродія старого,
Окликнув його двірником
І злодію коривсь літ много...

* * *

О руска земле! З твоїх хат
Крадуть добро лихі цигани —
І все горює бідний брат,
Панує все племя погане!

Прийшли до твоїх загород,
Чванять ся, що вони для люду
Добродіями з рода в род,
Хулять апостолів без блуду...

Но ти поглянь на карту дій —
Пізнай, що ті нужденні хроби —
І піднеси меч пімсти свій —
І з ними проч! — то діти злови!

З Іскаріютами не нам
Єднать ся, з ними нема справи,
Бо наша ціль єдина там,
Де сонце правди, волі, слави!...

Сильв. Яричевський.

ЯКОСЬ ТО БУДЕ! ❁ ❁ ❁

З голоду і нужди вмирає мужик,
Крадїж, рабунки, весь край — один крик.
Мати вбиває голодну дитину,
Батько кидає кохану родину,
В Россію, Молдавію тягнуть плачучії
На заробітки отарами люди...
Радьте, розумні! Ратуйте, маючії!
— Якось то буде! Якось то буде!

Поле мужицьке в жидівські йде руки,
Школи мужицькі не сїють науки,
Але незгоду й ненависть народну;
Слово правдиве і думку народну
Тровлять газети, хорти мов летючії,
Право, сумліне потоптані всюди...
Радьте, розумні! Ратуйте, могучії!
— Якось то буде! Якось то буде!

Іван Франко.

ПОСЛУХАЙ, НО СИНУ, * * *

* * * ЩО ПРЕМУДРІСТЬ КАЖЕ.

Послухай, сину, що премудрість каже ;
Коли два стільці мавш до вибору :
Тут користь власну, тут святу лояльність,
То на обох старай ся разом сісти.
І будь неначе те теля покірпе,
Що ссе дві мамі за свою покору.
Та ще мудрійшим можеш показатись,
Коли столець льяольности поставиш,
На користи столець, і аж на верха
Сам сядеш, висший понад тих нездарів,
Що на самих худих лояльних стільцях
Сидять, худі мов сім коров з Єгипту.
Амінь, амінь, кажу тобі, мій сину,
Що не худі товстих зідять корови
Але товсті худих зідять з кістками
І не поздохнуть, тільки потовстіють.

Іван Франко.

ХЛІБОРОБ. * * *

Гей хто на світі кращу долю має,
Як той, що плугом святую землю оре?
Святую землю в банку заставляє,
В довги впадає як в бездонне море,
І поти бє ся, аж остатня рация
На него спаде — ґрунту ліцитація,
І поки в найми не пошкандибає —
Гей, хто на світі кращу долю має?

Гей, хто на світі кращу долю має,
Як той, що вірно цісареві служить,
В касарни нишком рід свій споминає,
Зітхає нишком і клене і тужить,
Махає „гвером“, в „ґліді“ машерує,
На варті мерзне, в „шпанґах“ креперує,
В „ібунках“ пріє, „коміснйак“ снідає —
Гей, хто на світі кращу долю має?

Гей, хто на світі кращу долю має,
Як той, хто щирим патріотом зве ся.
Податки точно рік за рік складає,
Шанує владу, перед жандармом гне ся,
Цілуєсь з возьним, і хоч дуже бідний,
Як треба дати, дасть і гріш послідний,
А на що, за що дав — і не питає —
Гей, хто на світі кращу долю має?

Гей, хто на світі кращу долю має,
Як той, що все лиш ту науку чує,
Що тільки бідних Господь Бог карає,
Що ласка божа тільки в богача є,
Що чорт усюди чоловіка кусить,
А бідний все в покусі власти мусить,
Що хлоп лінюх, паниця і свиня є —
Гей, хто на світі кращу долю має?

ІВАН ФРАНКО.

В ШИНКУ. ❀ ❀ ❀

Сидів в шинку і пив горівку,
Бо коло серця щось пекло.
Згадав про діти, хору жінку,
Згадав про щастє, що втєкло...
Згадав, як був господар він,
Як шанували 'го сусіди,
Всяк віддавав єму поклін
І слово добреє завсїди.
А далї... далї не хотїв
І згадувать!... Настало лихо!
Чому мовчати він не вмїв,
Коли казали бути тихо?
Коли громаду кривдив пан,
Чому він мусїв впоминатись,
Хоч не єго з'орали лан,
З панами права добиватись?
І не добивсь з панами права,
Ще й сам від них бїди назнавсь;

Громадська пропала справа,
Він сам до крихти зруйнувавсь :
Худоба, хата, поле й сад,
Пішли за кошти судовії
В широкій сьвіт неначе в ад
Єго з сімєю без надії,
Без хліба пхнули. Жінка мре
Із голоду на переднівку,
У наймах діти. — Тато де?
Сидить в шинку і пє горівку.

ІВАН ФРАНКО.

ГАЛАГАН. * * *

„Мамо, мамо! кличе Йвян
Хлопчик може шести літ —
Подивіть ся, подивіть,
Маю дзіньо, галаган!“

— Деж ти, синку, тее взяв?
Чом ти, синку так дрижиш?
Боже, босий десь бував,
Босий по снігу біжиш!“

То міні паничик дав...
Я з ним бігав по снігах;
Я босоніж а він мав
Черевички на ногах.

„Як мя зловиш, дзіньо дам! —
Так він мовив тай побіг.
Я... дігнав його... ма... мам...“
„Синку, синку, що тобі?“

Зсипів наче боз Іван,
Зціпив зуби, одубів,
З ручки випав галаган —
Впав на землю тай зомлів.

А за тиждень в неділю
Плаче мати — пропало!
Пройшла коса по зілю,
Бідне зіле зівяло.

В труні тихо спить Іван,
Не бажає більше ніч:
В ручці має галаган,
Той, що дав йому панич.

ІВАН ФРАНКО.

БУВ У НАС МУЖИК КОЛИСЬ. ❀ ❀

Був у нас мужик колись,
Що їв хліб і сало,
Днесь такі перевелись
Хліба всім не стало.

Був і піп у нас колись
Працював як люди,
Днесь такі перевелись,
І вже їх не буде,

Був співак у нас колись,
Що співав „Буй-Тура“,
Нині в него подивись,
Банко — агентура.

Твердоруский був колись
З чорним піднебінем,
Нині смирним став, дивись,
Ляцким сотворінем.

Народовець, прогрессіст,
З кутасом мав шапку,
Нині смирний канцеліст
Лиже старшим лабку,

Вольнодумець, що робив
Богу все обекції
Нині смирно йде, ади,
В Юр на реколекції.

Боже що за дивний сьвіт.
Що за переверти!
Чи сьміятись, чи жаліть
Чи просити смерти?

ІВАН ФРАНКО.

ПІСНЯ ПРО АКЦИЗНИКА. ❀ ❀

Ішов дідько через місто свищучи,
Ніс у пекло акцизника скачучи.
Кричать баби: „Бери дідьку, що твоє!
Най там в пеклі грішним жару піддає!
 Дідько шмигнув, дідько шмигнув
 І акцизника поніс!
 Аж підскочив, аж підплигнув
 Із акцизником пан біс!

Вари тепер пиво й брагу, що хто хоч!
Співай, гуляй хоч і хату перескоч!
Та дякуймо пана біса на весь світ,
Що взяв собі акцизника на обід.
 Дідько шмигнув і т. д.

Вихилясом, викрутасом скаче люд,
По халупах, по стодолах танці йдуть;

Як сьвіт сьвітом ще весь край так не гуляв,
Як тоді, як біс акцизника забрав.

Дідько шмигнув і т. д.

Із Роберта Бориса перекл. Іван Франко.

НА СУДІ. * * * *

Судіть мене, судді мої,
Без милости фалшивої!
Не надійтесь, що верну я
З дороги „нечистивої“,
Не надійтесь, що голову
Перед вами смирно схилю я,
Що в добрість вашу вірити
Буду одну хоч хвилю я.

Судіть мене без боязни, —
Таж сильні ви, то знаєте!
Судіть без встиду, таж ви встид
На привязи тримаєте;

Судіть, як каже право вам
Судіть острійше, тяжше ще
Таж ви і право, то одно
В одній машині колісце.

Одно лишень, прошу я вас,
Скажіть виразно й сьміло ви;
Яка вина моя і тих
Що враз зо мною йдуть і йшли?
Скажіть виразно; Люди ті,
Се зрадники! Вони хотять
Перетворить, перевернуть,
Звалити наш суспільний лад!

Тай ще скажіть за що хотять
Перетворити лад цілий?
За те, що паном в нім богач
А гнесь слугою люд німий,
За те, що чесна праця в нім
Придавлена, понижена,
Хоч весь той ваш суспільний лад
Піддержує й живить вона.

За те, що дармоїдство тут
З робучих рук ссе кров і піт;
За те, що тут з катедр, амбон
Ллєь темнота, не ясний сьвіт,
За те, що ллєсь мільонів кров.
Про прихоти панів, царів;
За те, що люди людям тут
Кати, боги, раби гірш псів.

А ще скажіте, як сей лад
Перевернути хочем ми?
Не збурєю, не силою
Огню, заліза і війни,
А правдою і працею
Й наукою. А як війна
Кровава понадобить ся,
Не наша буде в тім вина.

Та ще скажіть що ви й самі
Не відмавляєте нам то,
Що правду ми говоримо,
Що прямо, чесно ми йдемо

За правдою. Все те скажіть,
Судді мої, по щирости,
Тоді в імя сего ладу
Судіть мене без милости.

ІВАН ФРАНКО.

ВЖЕ ЧАС! ❀ ❀ ❀ ❀

Гей чи знала ти громадо того Гриця і
[Микиту,
Що ішли до коршми радо і тягвуки око-
[виту?

І так довго твою брагу жльопали вони
[без тями,
Аж свою родину нагу в сьвіт пустили лиш
[з торбами.

Гей скажім собі раз люде: п'яків у нас
[не буде!

Та чи знала ти громадо того Проця і Івана,
Що тебе так тяжко зрадив і свій голос
[дав на пана?

Він загроші, або страву, за патикі пасовиска
Продавав народню славу для кишені і
[для писка. —
Гей скажім собі раз люде: хрунів більше
[в нас не буде!
Гей чи знала ти громадо, гей чи знала,
[чи видала
Патріота від паради? Таж то твоя честь
[і слава!
Чи то з'їзд який, чи віче, комітет народні
[збори,
Голосні говорить річи, ворогів но єпині
[поре...
Гей зробіть панове ласку; з патріота
[скиньте маску!
Гляньте-но до него в хату, і скажіть, яка
[там мова,
Почисліть сю передплату, що єї він шле
[до Львова,
Подивіть ся як він пише до староства
[і до суду,
І яким він духом дише, де іде о користь
[з люду —
А потому патріота з пантеону до болота!!!
Гей чи чули ви чи знали, тих тихоньких
[але ревних,

Що то слави не бажали, ані доходів
[непевних;

Лиш спокійно і у мирі грошки в карман
[складали,

Так плекали тії „ширі свої рідні ідеали“ —

Гей скажім собі раз люде, що облуди в
[нас не буде!!!

Або тії патріоти, ті годовані, маститі,

Що на самий вид голоти кличуть мов
[несамовиті,

„Таж то бунт протизаконний, то работа
[радикальна,

Щоби хлоп був мудрий, вольний, та річ
[з ґрунту неморальна“!

Гей скажіть їм, добрі люди: скотина ацю
[до буди!

Гей чи знала ти громадо тих московских
[посіпаків,

Тих платних агентів зради, тих народних
[розбишаків,

Що борбу ведуть зявзяту, щоб свій рід-
[ній нарід вбити

І за ту роботу кляту хочуть що? щоб
[їх любити!

Гей скажім раз добрі люде: з ними злуки
[нам не буде!!

А тепер прошу Вас братя, понехайте
[довгі думи,
А возьміть раз на завзяття — на сьміте
[шкода перфуми!
Лиш рикаль, мітла лопата, лиш кріпкі,
[робучі руки,
Праця мудра і завзята вирве нас з біди,
]розпуки. —
Довше нам не можна ждати, тож горнім
[болото з хати!

КОМАР.

П Е К Л О. ❀ ❀ ❀

....Еней убрав ся в пекло,
Прийшов зовсім на иньший сьвіт ;
Там все поблідло і поблекло,
Нема ні місяця, ні зьвізд...
Там тільки тумани великі,
Там чутно жалібнії крики,

Там мука грішним не мала.
Еней з Сивіллою гляділи,
Якії муки тут терпіли,
Якая кара всім була...

Смола там в пеклі клекотіла
І гріла ся все в казанах
Живиця, сірка, — нефть кипіла, —
Палав огонь великий, страх!
В смолі сій грішники сиділи
І на огні пеклись, горіли,
Хто як за віщо заслужив...
Пером не можна написати,
Не можна і в казках сказати,
Яких було багацько див!

Панів за те там мордували
І жарили зі всіх боків,
Що людям льготи не давали
І ставили їх за скотів;
За те вони дрова возили,
В болотах очерет косили,

^Носяли в пекло на підпал,
Чорти за ними приглядали,
Залізним пруттям підганяли,
Коли який з них приставав...

Всім старшинам тут без розбору,
Панам, підпанкам і слугам,
Давали в пеклі добру хльору, —
Всім по заслужі, як котам.
Тут всякії' були цехмістри
І ратмани і бургомістри,
Судді, підсудки, писарі,
Які по правді не судили
Та тільки грошики лупили
І одбирали хабарі.

І всі розумні фільозопи,
Що в сьвітї вчились мудрувать;
Черці, попи і протопопи,
Мирян щоб знали научать,
Щоб не ганялись за гривнями,
Щоб не возились з попадями,

Та знали церкву щоб одну ;
Ксьондзи до баб щоб не іржали,
А мудрі зьвізд щоб не знимали. —
Були в огні на самім дну.

Жінок своїх що не держали
В руках, а волю їм дали,
По весіллях їх однукали,
Щоб часто в принадках були
І до півночи там гуляли,
І в гречку деколи скакали, —
Такі сиділи всі в шапках
І з превеликими рогами,
З зажмуреними всі очами,
В кипячих сірков казанах.

Батьки, які синів не вчили,
А гладили по головах
І тільки знай, що їх хвалили, —
Кипіли в нефті в казанах,
Що через їх синки в ледащо
Пустили ся, пішли в нінащо,

А послі чубили батьків,
І всею силою бажали,
Батьки щоб швидче умирали,
Щоб їм прийнятись до замків...

Були там купчики проворні,
Що їздили по ярмаркам,
І на аршинець на підборний
Поганий продавали крам.
Тут всякії були пронози,
Перекупки і шмаровози,
Жиди, міняйли, шинкарі,
І ті, що фіґи-миґи возять,
Що в баклагах „гарячий“ носять, —
Там всі пекли ся крамарі...

Там всі невірні й християни,
Були пани і мужики,
Була тут шляхта і міщани,
І молоді і старики;
Були багаті і убогі,
Прямі були і кривоноги,

Були видючі і сліпі,
Були і штатські, і воєнні,
Були і панські, і казенні,
Були міряни і попи.

Гай! Гай! Та нігде правди діти, —
Брехня-ж наробить лиха більш, —
Сиділи там скучні поети,
Писарчуки поганих вірш,
Великії терпіли муки, —
Їм звязані були і руки,
Мов у татар терпіли плін.
Оттак і наш брат попадеться ся,
Що пише, не остережить ся...
Якніі же втерпить його хрін?...

Іван Котляревський.

ПАН ТА СОБАКА. * * *

На землю злізла ніч... піде ані шиширхне,
Хиба-то де-куди крізь сон що-небудь
[пирхне..

Хоч в око стріль тобі — так темно на
[дворі.

Уклав ся місяць спать, нема ані зорі,
І ледви крадькома яка маленька зірка
З-за хмари вигляне, неначе миш з засїка.
І небо і земля — усе одпочива;

Все ніч під чорною запаскою хова.

Один Рябко, один як палець не дримає;
Худобу панську, мовбрат рідний, доглядає.
Бо дармо їсти хліб наш Рябко не любив:
Їв за пятах, але те їв, що заробив.

Рябко на панському дворі не спить всю
[нічку.

Коли-б тобі на сьміх було де видно
[свічку,

Або в селі де на опічку,
Маячив каганець.

Всі спять, хропуть,

А деякі сопуть.

А наш Рябко, кажу, все спатки не
[вкладав ся,

Знаї неборак ганя то в той, то в сеї
[куток :

То зазирне в курник, то-дейко до свинок!

Спита: чи всі таки живенькі поросятка,

Індики та качки, курчатка й гусенятка?

То звідтіль на впростоць

Махає до овець,

До Касуні, до стіжків, до стайні, до обори;

То знов назад чим дуж, — щоб часом
[Москалі

(А їх тоді було до хріна на селі),

Щоб Москалі, мовляв, не вбрались до
[комори.

Не спить Рябко та все так гавка, скавучить,

Що вражий син, коли аж в ухах не лящить!

Все дума': якби то піддобрить ся під
[пана ?

Не зна'-ж, що не мине Рябка обрадованна!

Як гав, так гав, поки сьвінуло на дворі;

Тоді Рябко простягсь, захріп в своїй норі.
Чому-ж Рябку не спать? чи знав він,
[що з ним буде?

Заснув він смачно так, як спять всі
[добрі люде,

Що щиро стережуть добра своїх панів...
Як ось — трус, галас, крик!... ввесь двір
[загомонів:

„Цу-цу, Рябко, на, на! сюди Рябка
[кликніте.“

— „Ось-ось я, батечки!... чого ви там?
[скажіте.“

Стриба, Рябко, вертить хвостом,
Неначе помелом,

І знай дурненький скалить зуби
Та лиже губи.

„Уже-ж, бач“, дума' він, „не дурно це
[в дворі

Од самої тобі зорі

Всі пацькають ся коло мене:

Мабуть, сам пан звелів віддати Рябку
[печене

І що зостало ся варене

За те, що, бач, Рябко всю Божу ніч не
[спав,

Та гавкав на весь рот, злодій обганяв.“
— „Цу-цу, Рябко!“ ще раз сказав один
[хитруха

Та її хап Рябка за вуха!
„Кладіть Рябка!“ гукнув... Аж ось і пан
[прибіг.

„Лупіть Рябка!“ сказав; „чухрайте!...
[ось батіг!“

— „За що?“ спитав Рябко? а пан кри-
[чить: „Чухрайте!“

— „Ой! йой! ой! йой!“ а пан їм каже:
[„Не вважайте!“

— „Не буду, батечку!... За що-ж се честь
[така?“

— „Не слухай!“ пан кричить: „лупіть!
[деріть Рябка!“

Деруть Рябка, мов піря,
На галас збіглась двірня;
„Що? як? за що?“ про що? — Не знає
[ні один.

„Пустіть“, кричить Рябко,
„Бо вже не вдержу більш!...“

Рябко наш хоч не бреше,
Так щож? Явтух Рябка все знай по
[хижках чеше.

„Пустіть, швидчій пустіть!“ Пан на весь
[рот гукнув,

Та й з хати сам умкнув.

„Пустіть!“ гукнули всі: „Рябко вже
[вдоволив ся.“

— „Чим, люде добрі, так оце я про-
[винив ся?..

„За щож глузуєте?“ сказав наш неборак,

„За що, знущаетесь ви надомною так?

„За що, за що?“ сказав, та й попустив
[потоки,

Потоки гірких сліз, узявши ся за боки.

— „За те“, сказав один Рябкові з най-
[митів,

„Щоб не колошкав ти в ночі своїх панів;

За те... але що тут?... ходім, Рябко, лиш
[з хати;

Не дуже, бачу, рот ту можна роззявляти.

Ходім, Рябко, на двір.“

— Пішли.

— „Се не пусте.“

Сказав Явтух Рябку; оце тебе за те

По хижках, бра Рябко, так гарно по-
[шмагали,

Що цілу ніч пани через тебе не спали.“

„Чи винен я сьому? чи ти, Явтух,
[здурів?"]
„Гай, гай!“ сказав Явтух. „Рябко!
[ти знависнів;
Ти винен, бра Рябко, що нічцю розбре-
[хав ся;
Ти-ж знав, що вчора наш у карти пан
[програв ся;
Ти-ж знав, кажу, Рябко, що пан не буде
[спать,
До чого-ж гавкати? на що-ж було гарчати?
Нехай би гавкав сам, а ти-б уклавсь
[тихенько,
Забравшись в ожеред та й спавби там
[гарненько,
Тепер ти бачиш сам, що мокрим він
[рядном
Напав ся на тебе, і знай верзе притьмом:
Що буцїм вчора він грать в карти-б не
[сїдав,
Коли-б сьогоднішню був ніч хоч закуняв;
Що буцїм ти, Рябко, так гавкав, як
[собака;
Що буцїм по тобі походить ще й ломака;
Що бач ся ти йому остив, надосолив,
І бач ся за те він тебе й прохвостив.

А бач, Рябко, а бач! не гавкай, не ганяйсь;
Ляж, хирний, та й мовчи і з паном не
[рівняйсь.“

Послухав наш Рябко поради Явтуха.

„Нехай тяжка йому година та лиха,“

Сказав; „Щоб за моє як кажуть жито,

Та ще мене і бито,

Коли моє не влад,

То я з своїм назад.

Чи баба з воза — що-ж? велика дуже

[вада!

Кобилі лекшій віз, сьому кобила й рада.“

Оттак сердега наш Рябко поміркувавсь

Та й спать на цілий день попхавсь.

Заснув Рябко, захріп, аж ожеред трясеть ся;

Рябку її не снить ся її не верзеть ся,

Що вже Маскалики в коморі її на дворі

Скрізь нишпорять, мов тут вони її госпо-

[дарі,

Що вовк ягнят, а тхір курчаток убірає...

Аж тут і на дворі ту-ж-туж уже сьвітає,

„Цу-цу, Рябко!“ тут всі, повибігавши

[з хат,

„Цу-цу, Рябко!“ на, на! гукнули як на

[гвавт.

А наш Рябко тобі і усом не моргає;
Хоч чує, та мов спить, і мов не дочуває.
„Тепер-то,“ дума' він, „мій пан всю нічку
[спав,

Бо не будив його Рябко і не брехав;
„Тепер-то“, дума' він, „мені свою покаже
[дяку;

Тепер уже не втре мені, як вчора, маку!
Нехай цуцують... мене сим не зведуть,
Поки самі сюди обід не принесуть.

Та ще й тогді, не біійсь, поскачуть коло
[мене,
Поки я возьму в рот хоч страву, хоч
[печене!“

— „Цу-цу!“ сказав іще Рябкові тут Явтух;
„Цу-цу!“ задихавшись, мов з його перло
[дух.

„Ходім, Рябку!“

— „Еге ходім, не дуже квап ся,
Сам принеси сюди.“

— „Іди-ж хутчій, не бав ся!“

— „Ба не піду, Явтух!“

— „Іди, бо кличе пан!“

Сказав, та її зашморгнув на шиї він аркан;

„Чешіть Рябка!“ гукнув... аж ту їх щось
[з десяток

Вліпили з сотеньку київ Рябку в задаток.

„Лупіть Рябка!“ кричить тут пан, як
[навісний!

Рябко-ж наш тільки вже що теплий та
[живий.

Разів із шість Рябка водою обливали,
І стілько-ж раз його, одливши, знов
[шмагали,

А потім перестали.

Рябко спитать хотів, але Рябків язик
Був в роті спутаний, неначе путом злик,
І герґотав щось, як на сідалі індик.

Годив Рябко їм, мов болячці й чиряку,

І що-ж за те Рябку?

За службу оттаку!

Вони Рябка іще спороли батогами,

А за вислугу палюгами.

Чи гавкає Рябко, чи мовчки нічтю спить,
Все випада' таки Рябка притьмом побить;
Уже мені, бачу, чи то туди — високо,

Чи то сюди — глибоко;

Повернеш ся сюди — і тут горяче;

Минає рік... ступінь знов до могили,
І постарівсь на рік ще знову сьвіт!
Підпились ми, дасть Бів булої сили, —
Розгублена в дорозі зниклих літ;
Проте, хоч наш припав морозом волос,
Хоч тугою й пригнічене чоло,
А все-ж поки тремтить у грудях голос,
Ми крикнемо, як в давні дні було:
„За розвиток народнього утвору,
За слово те — піднімем чарки в гору!“

Ми чесно йшли, любили щиро брата,
Кохали ся в добрі його душі,
І вірили, що прийдуть колись сьвята —
Прогляне сьвіт у сій новій глуші...
Що-ж? — хоч думкам не стало ся простору,
А за них ми піднімем чарки в гору!

Минає рік... і в темряві безодні
Несе людських багато сліз і мук...
І рідшають все сіячі народні,
На труд тяжкий не вистарчає рук,
І не рясне збирало ся нас коло:

Одні лягли в труні нечасовій,
Другі — за те, щоб висше драти чоло,
За ласоці, великопанський гній —
Запродали свою сьвятую віру...

Але знайшлись і куті в крищі груди,
З яких біда кришала лиш вогонь :
Вони несли без ляку сьвітло всюди
І в боротьбі не стали осторонь...
Роскидали по нетрях несходимих,
На чужині, в тяжкій самотині —
Вони болять лиш за братів родимих,
Вони скорблять по рідній стороні
І думками витають нас в сю пору...
Піднімем же за них чарки ми в гору!

Михайло Старицький.

ВЕЛИКДЕНЬ. ❀ ❀ ❀

Великдень! Боже мій великий!
Ще як сьвіт сьвітом не було
Для нас Великодня такого!
Від досьвіта шум, гамір, крики,
Мов муравлисько все село
Людьми кишить. Всі до одного
До церкви пруть. Як перший раз
„Христос воскрес“ засьпівали,
То мовби діти заридали,
Аж плач той церквою потряс...
Так бачилось, що вік ми ждали,
А дотерпілись, достраждали,
Що він воскрес — посеред нас.
І яось так зробилось нам
І в душах лехко, ясно, тихо,
Що бачилось, готов був всякий
Цілій землі й небесам
Кричать, співать: минуло лихо!

Найзлійші вороги прощались,
Всі обнимались, цілувались,
А дзвони дзвонять, не стають!
А молодь бігає мов п'яна,
Кричить що сили в кождий кут:
„Нема вже панщини ні пана!
Ми вольні, вольні, вольні всі!“
Ба й дїтвора, що в старших баче,
Й собі вигукує, неначе
Перепелята по вівсі
А як скінчилась Божа хвала,
На цвинтар вийшов весь народ,
І як було нас тільки сот, ---
Від разу ниць на землю впала
Ціла громада й засьпівала
Той величний, хвалебний имн:
„Тебе, о Господи, хвалим!“
Мов грім зарокотїли з рання
Слова високі, звуки втїшні, —
Але кінець сьвятої пісні
Покрили голосні риданя!
Дарма-б і силуватись, діти,
Щоб розказать хоч щось-нещось,
Що в той день славний довелось

Міні на власні очи вздріти.
Народ мов безумів з утіх :
Старі скакали мов хлопята...
Той пару коників своїх
Цілує кожного мов брата
Та приговорює, пестить ;
А там гуртом сільські дівчата
Всі киндячки з голів знімають
І бють поклони і складають
Перед іконою ; кричить
Усякий на витанє друга :
„Христос воскрес, а панщину
Чорт взяв!“ А там старий дідуга,
В селі найстарший чоловік,
На давну, ледви замітну
Могилку аж грудьми приник
І обнімає дернину
Й кричить що сили : „Тату, тату!
Ми вольні ! Тату, озовись !
Таж ти цілих сто літ ту кляту
Неволю двигав, і вмирати
Не хотів, а волі ждав ! Дивись,
Ми вольні ! Бідний, ти дождати
Не міг, — аж нам той промінь блеще !

Вже моїх внуків пан в палату
Так як мене не забере!
Возьміть мене до себе, тату!
Ваш син свобідним вже умре!...

ІВАН ФРАНКО.

Л Я Х А М. ☼ ☼ ☼

І ми братали ся з Ляхами.

Т. Шевченко.

І що-ж, що ми з вами братались?
Все таки ми в дурнях остались.
Було колись волі доволі
Для нас і для вас на Вкраїні,
І хліба доволі на полі,
Лиш жити-б та бути до нині.
Та біс підкусив вас „брататись“,
Братерство-ж навпак перевернути;
Над братом панами остатись,

В ярмо єго шию пригнути.
І що ти братерства ціною
Загарбав у нас те, що наше, —
Сусіди обох нас з тобою
І тиснуть і днуть брате Ляше.
Та мало для тебе науки!
Як власти лиш крихту у руки
Дістав ти з німецької ласки,
Як крихта нам впалась свободи, —
Для нас тобі жаль тої частки,
Нас тиснеш і кличеш — до згоди!
— Братаймося! — кричиш, і над нами
Знов панство нове закладаєш,
Немов під братерства словами
Братерського серця не маєш.

Братаймо ся Ляше, та щиро
Громадою, ділом і миром,
Братаймося, як з рівними рівні,
А не як пани і піддані!
Користі най вьжуть нас спільні
А не пересуди погані.
І кожний на своєму полі

Для себе і жиймо й працюймо
Для власного щастя і долі!
Ратуймось в біді, та тямуймо
Докладно слова ті хороші:
Брат братом, а бриндзя за гроші.

ІВАН ФРАНКО.

ДО ОСНОВЯНЕНКА. ❀ ❀ ❀

Бють пороги; місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Січи, пропав і той,
Хто всім верховодив!
Нема Січи! — очерети
У Дніпра питають:
„Де-то наші діти ділись?
Де вони гуляють?“
Чайка скиглить літаючи,

Мов за дітьми плаче;
Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім.

На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують;
Питають ся у буйного:
„Де наші панують?
Де панують, бенкетують? —
Де ви забарились?
Верніте ся! дивіте ся:
Жита похилились,
Де пасли ся ваші коні,
Де тирса шуміла,
Де кров Ляха, Татарина
Морем червоніла...
Верніте ся!...

— „Не вернуть ся!“

Заграло, сказало синє море:
„Не вернуть ся: на віки пропали!“
Правда море, правда синє:
Такая їх доля!
Не вернуть ся сподівані,
Не вернеть ся воля,

Не вернеть ся козаччина,
Не встануть гетьмани,
Не покрийють Україну
Червоні жупани,
Обідрана сиротою
Понад Дніпром плаче;
Тяжко-важко сиротині,
А ніхто не бачить,
Тільки ворог, що сьмієть ся! —
Сьмій ся, лютий враже!
Та не дуже, бісів сину!
Слава не поляже, —
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в сьвіті,
Чия правда, чия кривда,
І чиї ми діти!
Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...

От-де, люди, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,

А голосна та правдива,
Як Господа слово.

Чи так, батьку отамане?
Чи правду сьпіваю?
Ех, як-би то... та що й казать!
Кебети не маю, —
А до того в Московщині
Кругом чужі люди.
„Не потурай!“ може скажеш;
Та що з того буде?
Насьміють ся на псалом той,
Що виллю сльозами;
Насьміють ся! — Тяжко, батьку,
Жити з ворогами!
Поборов ся-б з Москалями,
Як-би малось сили;
Засьпівав-би, — був голосок,
Та позички взіли.
Оттаке-то лихо тяжке,
Батьку ти мій, друже!
Блуджу в снігах та сам собі:
„Ой не шуми, луже!“
Не втну більше. А ти, батьку!

Як сам здоров знаєш :
Тебе люди поважають,
Добрий голос маєш ; —
Сьпівай же їм, мій голубе !
Про Січ, про могили,
Коли яку насипали,
Кого положили, —
Про старину, про те диво,
Що було, минуло...
Утни, батьку ! щоб нехотя
На весь сьвіт почули :
Що діялось в Україні,
За-що погибала,
За-що слава козацькая
На всім сьвіті стала !
Утни, батьку, орле сизий !
Нехай я заплачу,
Нехай свою Україну
Я ще раз побачу !
Нехай ще раз послухаю,
Як те море грає,
Як дівчина під вербою
„Гриця“ засьпіває :
Нехай ще раз усміхнеть ся

Серце на чужині,
Поки ляже в чужу землю,
В чужій домовині!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ ❀ ❀ ❀
❀ ❀ ❀ КОТЛЯРЕВСЬКОМУ.

Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину;
Над водою гнє з вербою
Червону калину, —
На калині одиноке
Гніздечко гойдає.
А де-ж дів ся соловейко?
Не питає, — не знає!
Згадай лихо! — то й байдуже:
Минулось, пропало;

Згадай добре! — серце вяне:
Чому не осталось?

Ото-ж гляну, та й згадаю:
Було, як смеркає,
Защобече на калині —
Ніхто не минає:
Чи багатий, кого доля,
Як мати дитину
Убірає, доглядає, —
Не мине калину;

Чи сирота, що до-світа
Мусить уставати,
Опинеть ся, послухає, —
Мов батько та мати
Розпитують, розмавляють:
Серце беть ся любо,
І світ божий як велик-день,
І люди, як люди!

Чи дівчина, що милого
Що-день виглядає,
Вяне, сохне сиротою,
Де дітись не знає, —

Піде на шлях подивить ся,
Поплакати в лози ;
Защобече соловейко,
Сохнуть дрібні сльози ;
Послухає, усміхнеть ся,
Піде темним гаєм...
Ніби з милим розмовляла, —
А він знай сьпіває,

Та дрібно, та рівно, як Бога благає,
Поки вийде злодій на шлях погулять
З ножем у халяві — піде луна гаєм,
Піде та й замовкне : на-що щebetать ?
Запеклюю душу злодія не спинить,
Тільки стратить голос, добру не
[навчить ;
Нехай він лютує, поки сам загине,
Поки безголова ворон прокричить.

Засне долина, — на калині
І соловейко задріма.
Повіє вітер по долині
Пішла дібровою луна ;
Луна гуляє — Божа мова,

Встануть сердеги працювать,
Підуть корови на діброви,
Вийдуть дівчата воду брать,
Вигляне сонце. Рай тай годі!

Верба сьмієть ся, — сьвято скрізь!
Злодій заплаче, — дарма, що злодій.

Так було перш; тепер дивись:
Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину;
Над водою гне з вербою
Червону калину;
На калині одиноке
Гніздечко гойдає.
А де дів ся соловейко? —
Не питай: не знає!

Недавно, недавно у нас в Україні
Старий Котляревський от-так щєбетав;
Замовк неборака, сиротами кинув
І гори і море, де перше витав,
Де ватагу пройдисьвіта
Водив за собою.

Все осталося, все сумує,
Як руїни Трої;
Все сумує, тільки слава
Сонцем засилає;
Не вмере кобзарь, бо на віки
Його привітала.
Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сяє;
Тебе не забудуть!

Праведная душе! прийми-ж мою мову,
Немудру та щиру, прийми, привітай!
Не кинь сиротою, як кинув діброви,
Прилини до мене хоть на одно слово,
Та про Україну мені засьпівай!
Нехай усміхнеться душа на чужині,
Хоч раз усміхнеться, дивлючись, як ти
Всю славу козацьку за словом єдиним
Переніс в убогу хату сироти.
Прилинь, сизий орле! бо я одинокий
Сирота на світі в чужому краю;
Дивлюся на море широке, глибоке,

Попливби на той бік, — човна не дають!
Згадаю Енея, згадаю родину,
Згадаю — заплачу, як тая дитина;
А хвилі на той бік ідуть та ревуть.
А може я й темний, нічого не бачу,
Може моя доля на тім боці плаче,
Бо сироту всюди люди осьміють;
Нехай би сьміялись, та там море грає,
Там місяць, там сонце яснійше сия,
І з вітром могила в степу розмавляє,
Там не одинокий з нею був би я
Праведная душе! прийми мою мову,
Не мудру, та щиру, прийми, привітай!
Не кинь сиротою, як кинув діброви, —
Прилини до мене, хоч на одно слово,
Та про Україну мені засьпівай.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

ВЕЛИКА ХВИЛЯ. ❀ ❀ ❀

(Присв. Михайлови Драгоманову).

Чудова ніч була. В садочку ми сиділи
І цілувались серед тихих слів,
Як голуби, як діти жебоніли.

Вкінці пішла вона, а я гядів
Як на траві жемчуги меркотіли
Спадаючі з потрясених листків.

Нараз явивсь мені — чи ангел невсе-
[зримий,
Чи дух із недосліджених світів —
Чи геній людський, світом незглубимий?...

Був ясний, бо як сонце заяснів,
Був дужий, бо в розказі невмолимий,
Був добрий, бо до серця шепотів.

Сказав мені : „Берись за мої крила, -
Полетимо!“ — Куди?... „Ти не питай!“
— А щож вона ?! „Без тебе буде жила. —

Се не для тебе той пахучий май!“
— А щож?... „Покинь, берись за мої крила,
Я понесу тебе, де найдеш иньший рай!“

Я покоровсь. Ми в гору підлетіли
А дах її дімка еще яснів,
А з уст її ще сьпіви гомоніли.

Садок вишневий ще темнів, темнів,
Поля, луги у мраці ще синіли,
Де ми прожили тільки любих днів.

Всьо щезло. Він поніс мене в простори.
Мій Боже, я заплакав, як узрів
Те незглубиме, те зьвіздисте море!...

Та він сказав : „Зверни свій зір долів —
То не для тебе ті цілі простори!...“
Я глянув в низ — там напис той горів:

**Нещасний той, що перейде границю
Зі смолоскипом сьвітла в царство тьми!..
Закований і ввержений в темницю —**

**Не згнивши, він не вилізе з тюрми,
Або, як витягне в'оружену десницю,
Як пес скривавить землю ту грудьми!**

При тім огни багнети блискотіли —
І я спитав: — Се що? — „То в кордон
Росії!“ — А там, де води ті лисніли?...

„То Збруч!“ — А щож то знов за стон,
Що чути тут, де мраки ті насіли?..
„То стогне люд засуджений на скон!“

І він обмив мені чимсь очи невидючі. —
Я всьо узрів: Без краю простяглись
В долині мраки темні і дрімучі.

А з них понурі стони піднялись
Придавлені якісь, як шум лісів по тучі,
Коли на них лявіни розляглись.

Там тіни згорблені якісь, лїниви —
Як слимаки вештають сь в імлі,
Без ціли, без жита їх лица понуриві...

Відтак стирають ся безслідно із землі
І виринають знов на темній ниві
З пятном зневіри й туги на чолі.

Лиш круки дивлять ся на їх важку роботу,
Над головами крачуть раз-у-раз —
В повітря чути запах крови й поту.

Аж там на овиді заблисло щось нараз
Озвав ся гук підземного лоскоту —
Зближаєть ся, зближаєть ся до нас!...

Се ангел сьвітла крилами тріпоче,
Несе горючий смолоскип в руках —
У мраці щось зубами гей скрегоче.

Імла втікає пріч. Видніє чорний шлях —
Ідуть за ним! — ох, як їм сяють очи,
З їх уст несеть ся сьнів розпучний по ярах :

„Нещасний той, що родить ся в кай-
[данах,
Проклятий той, що стогне день і ніч,
А сил не має мститись на тиранах —

Та підлий той, кому палає з віч,
Жадоба сьвітла, а живе в туманах, —
Най буде смерть, тягар упаде з пліч!...“

І гомін пісні заворушив тіни —
І жах і радість в їх очах горить —
І котить ся юрба, немов струя лявіни!

А в ній гей буря в горах клекотить,
Се плач ревучий голосами всіми —
Товпа шаліє, тішить ся, кипить!...

Тут з мраки кулі свиснули над ними —
Упали перші — люд дροжить і жде...
Великий страх рядами стряс цілими.

Знов кулі бють та ангел не паде
А лине й наклика' словами голосними:
„Поборе кождий з вас, хто в бій за мною
[йде!“

— На смерть і на житє! — завило між
[юрбою --
Лявіна кинулась на смерть і на житє:
Лиш курява знялась — пігнав народ до
[бою!

І чути брязкіт, свисти і вите — —
Дніпро аж пінить ся багровою піною...
Се тьма і сьвітло боресь о бутє!

І покотом валять ся люди серед бою,
А серед трупів білі постати ідуть,
Яких сумне чоло озорене зьвіздою —

Тай руки серед сьпіву на серця кладуть
І наче миють їх живущою водою,
Бо трупи знов до бою повстають!...

Нараз устами уст моїх діткнув ся,
Із крил мене на землю опустил
І щез — а я над трупами пригнув ся:

Із уст моїх Тиртаїв сьпів поплив!...

Василь Пачовський.

НА ТАРАСОВІЙ МОГИЛІ. ❀ ❀ ❀

Тут той дужий дух,
Що почав наш рух,
Що підняв українську ідею,
Тут лицем пади,
Грудь свою кріпи,
Знемоцілий, безсилий пігмею.

Той, що тут спочив,
Жизнь свою віддав,
Як Спаситель для рідного люду —
А ти спину гнеш
У ярмі сопеш
І чекаєш „небесного чуду?“

Той, що тут лежить,
Муки в вік терпить,
Дивлячись на таке покоління,

Що втерляло честь,
Позабуло месть
І приспало народне сумління.

Деж той заповіт
З перед сорок літ,
Щоб порвати ворожі кайдани? —
Нині, як колись
Кривда морем ллєсь
І лютують ще гірше тирани!

Деж той заповіт
З перед сорок літ,
Щоб его в сем'ї вольній згадати?
Люди в нужді мруть
І цілують кнут
І блукають без власної хати.

Деж той заповіт
З перед сорок літ,
Деж тоті незабуті глаголи? —
Всьому винні ви,
Плеканці Москви,
Скандинавські нащадки, Монголи!

Замість люд вести,
Перед ним іти,
Як стратеги до бою за волю,
Ви задля вигод,
Як без'умний скот
На ворожий бік претесь юрбою.

Що вам честь, що люд?
Там достатки ждуть,
Там відзнаки, хрести, нагороди!
Патріотизм — сьміх,
Зрада то не гріх,
Ви і батька вбете для вигоди!

Та прийде кінець,
Та урвесь терпець
Та настане день слухний відплати!—
Тож у кого честь,
В кого сором єсть,
Хай за вчасу виходить на чати!

Бо жите і час
Не чекає нас
Тільки вічно іде своїм ходом —

Тож у кого честь
В кого сором єсть
Хай іде з своїм власним народом!

Богдан Лепкий.

ПАМ'ЯТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Се ангел дзвонить у хрусталивий неба звід!

Ів. Франко: Прольог.

Гомоніла Україна — довго гомоніла!..

І рев гармат й грохот рушниць й зло-
віщий свист ядер, брязкіт і скрип козаць-
ких кованих возів-табору й шелест знамен
у вітрі степовому і сик оружньої борби,
— замовкли у степу Вкраїни!

Гомоніла Україна — довго гомоніла!..

Довго! Довго!

Віки цілі, цілі століття! — Рід за
родом, син за батьком, внуки за дідами —
клали буйні козачі голови за волю Укра-

їни! Віки цілі, цілі століття народу маси
метали ся й двигались, щоб стала правда
місто кривди!

Поникли голови козачі!

Заснула здасть ся Україна! Знеси-
лилась предовгою борнею! Поникли го-
лови козачі! У ярмах ходять і в ярмах
мруть козачі нащадки, сини України!

* * *

І зазвеніла пісня на Україні!

Пламенне слово полилось і запалило
у душах новий огонь, нову віру!

Се засьпівав увесь народ! се засьпі-
вали мільйони велику думу горя й скорби!
Се засьпівала вся Україна величній боввий
пеан!

Крилате слово облетіло всі щирі
серця України, сьміливі думи запалило
у молодечих головах і засьвітило смоло-
скип — не смолоскип! а сонце волі, ве-
личне сонце свободи!

Се засьпівала вся Україна, се засьпі-
вало людске горе, ввесь біль і жаль

і плач — давно поляглих і живучих та
і грядучих поколінь! Се засьпівала вся
Україна устами вибранця з синів!

* * *

Тіртава полилась пісня! Відкрилась
рана вікова! Зганулось горе неминувле
і забажали свободи заковані у ярмах
люде!

Й звенить пеаном піснь Його, най-
більшого України сина! І кличе в бій,
у боротьбу, у січу на жите і смерть!
І кличе на жертвенник свободи синів
сердешних України!

У темних глибинах народніх мас
заблисли першії огні; занялись першії
іскри!

Заблисла іскра — мати пожару!
З заходу вихор дув та грізно завіва!
І здійме ся пожар!

Най нам звенить Тіртаєвий. цеап!
Най нам гремить у ломоті пожару!

У тому пожарі ми викуємо волю
України!

Л. ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ.

П І Д Г І Р Є. ❁ ❁ ❁

Погідна ніч літна в підгірським краю.
О скільки чару, скільки в ній краси!
Там в дали гори-величні дрімають,
Тут цвіти, трави в перлах із роси;
Лящать так дзвінко соловії в гаю
Чорніють грізно бори та ліси,
Ріка шумить, бурлять холодні, чисті води,
Таємна казка мов про дивний сон природи!

І люди сплять. Сторчить он плуг у поли,
В городі коні спутані хрумтять

Траву росисту ; пес в округ стодоли
Вартує ; другий гавкнув з поза хат
І стих... О горю чи о красшій доли
В хатах малії і старії снять?...
Витайте ясні сні, на віках сего люду,
І золотїть хоч ви жите їх повпе труду !

А понад всїм тим сонним, тихим раєм
Склепить ся чистий, тьмавий звід небес.
Кровавий місяць вирина за гаєм,
На хвильку по-за срібну хмарку щез
І знов явив ся. Незміримим плаєм
Пливуть зірки, і скілько то чудес,
Сьвятих, великих мрій о щастю і любві
О земле, в ніч таку нашіптують тобі !

О краю мій, Підгіре ти прекрасне,
Як я люблю, як я люблю тебе !
Мов зірка та, що сьвітить і не гасне,
Так та любов в душі моїй живе.
О чом же ти, хоч гарне, та нещасне ?
Хоч вічно юне, — хоре та слабе ?
Як радо дав би я для щастя люду твого
Пролити хоч сейчас всю кров із серця
[свого !

Та ба, минув той час, коли ліком
Була кров чиста й щира на проказу.
Не жертви треба днесь, а бою з злом.
Побіду не виборюєсь відразу,
А треба в скварі, в стужи йти пішком
Без стежки, кладки і без перелазу :
Без слів шумних а то й без слави
[і заплати,
Тра вміти жить тепер для тебе, не вмирати.

Уміти жить — отсе все діло,
Найбільша загадка грядущих днів,
Щоби одним жите так не летіло,
Немов пусті вітри поверх степів,
Або мов буря, що не лишить ціло
Нічого, а все ломить пів на пів,
А другим не повзло так важко в гору
[й бою,
І не поїло їх отрутою гіркою.

Уміти жить ! Трудне, високе вмінє,
Котрого жадна книга не навчить,
А лиш навчає досьвід і терпінє
Й любов, що всіх ріднить і єдинить

Щаслив народ, щасливе покоління,
Що зможе жить як слід, з'уміє жить!
Для нас же, по котрих котилась доля
[валом
Нове житє в днесь лиш пісні ідеалом.

ІВАН ФРАНКО.

В СВІТ ЗА ОЧИ. * * *

Прийшли жиди, купили нашу хату
І всьо, що в хаті було, і торгу добили,
І положили гроші на заплату
І взяли хату.....

Одіж і лахматє,
Що було в скрині і що було в хаті,
Згорнулаєм разом і зібрала діти.
Сумні прибігли і кажуть до мене:
„Лишієм ся тутки, та лишієм ся нене,
Нам тутки добре“.....

„Ох добре вам діти!
Кожде з вас босе, голе, неогріте
І так вам добре?... Ні, не час просити,
Кожде з вас їсти хоче, хоче жити,
А як, питаю?... Гейже в сьвіт за очи,
Коли нас рідний край живить не хоче!

.

На віз ми сіли....

Щаслива дорога
У сьвіт далекий, за ріки і море!
Працайте рідні села, діброви і гори,
Мені вас жаль, жаль дуже, так щож,
[милий Боже,
Коли земля нас рідна виживить не може!

На віз ми сіли.... Ранок був холодний
І вітер завивав і прошибав нам тіло.
„Так мені зимно, я такий голодний“ —
Каже до мене мій малий несьміло:
„Вернім ся мамо!“

„Цитуйте мої діти,
Там хліба більше, сонце красше сьвітить,

Лиш тихо будьте!“

І беру на руки,
А серце рветь ся і скимить з розпуки.

Минаєм церкву стару при дорозі,
Їдемо біля цвинтарної брами,
А діти в голос: „Ми хочем до Бозі,
Хочем до тата!“ — і вчіпились мами,
І так просили, так сумно кричали,
Що просьбу коні піймили і стали.

Війшли ми в церкву, на коліна впали
І перед Бога Всевишнього тронем
В щирій покорі так смирно лежали,
Таким глибоким припали поклоном
Мої дрібонькі, безталанні діти,
Як ті прибиті бурею і громом
Весняні квіти.

О, Ти Пречиста, сьвята Божа Мати,
І Ти страдала пробита мечами,
І Ти втікала з батьківської хати,
Зглянь ся над нами!

Ми не кидаєм родинньої стріхи,
Задля маєтків, ані задля втіхи,
Але що жити нам не хочуть дати!
Прости нам Мати!

Долоні наші мозолі покрили,
Як струни з праці рвуть ся наші жили
А хліба, хліба годі нам дістати —
Прости нам Мати!

І Ти Всевишній, що правиш над сьвітом,
І печалиш ся мушкою і цьвітом,
І пташкам стелиш на галузці ложе —
Прости нам Боже!

Ти дикі дебри зьвірам для вигоди
А рибама ріки дав і тихі води,
Лиш ми на сьвітї ідемо шукати
Хліба і хати!

Ми вийшли з церкви, а білі берези
Шуміли сумно і листе як слези

З вітром пускали, а діти просили,
Щоби йти з ними до тата могили.
А та могила на окопі була.
Над нею липа рамена нагнула,
А що не було там хреста з дубини,
То виріс корчик чорної тернини,
І в небо витяг свої віти голі,
Сьвідчив про муки хлопські і про болі.

І бідні діти наче пташенята
Лицем припали до могили тата
І кличуть сумно :

„Гей, ци цувс тату,
Мамуня насі взе продали хату.
Хату продали; стодола, комори
І їдуть з нами далеко за море.
Пейсатий Моско купив насу хату —
Будь здоров Тату ! Будь здоров !“

Слезами

Батька пращали і рідну могилу
Бідні в розпуці товкли головками,
Та все просили матери на силу :
„Не їдьмо мамо ! Не кидаймо тата !“

І в тую хвилю розпука-крплата
На нас як хмара градова упала,
На хвилю память і чутє відняла.

Я перша встала.

„Час діти в дорогу!“

Зірвались, ще раз поклонились Богу,
Землі сьвятої вхопили в шматину
І з тим пустились у чужу-чужину.

Богдан Лепкий.

ПРОПОВІДЬ НА ГОРІ. ❀ ❀ ❀

Висока скеля. Біля неї
Народу тиск. Із Юдеї,
З Єрусалима, з Галилеї
Прийшли старі і малі
Послухать нового Равви.

Г'ен на шпилью стоїть Месія.
Він наче вічна та краса ;
Вродливий, гарний син Марії
Привітен, наче небеса.
По білому, як сніг хитоні
Розкішні кучері лежать ;
Промінням правди і любови
Пророчі очи аж горять,
А на чолі його високім
Печать важкого ума,
Неначе сяввом широким
Лягла там істина сама.

Скрізь на горі у ніг Месії
Лунає гомін навкруги . . .
На морі так лунають хвилі.
Бючись об скилі береги ;
Дніпро старий оттак шумує,
Через пороги пливучи, —
Реве і стогне він, хвилює,
У море сльози несучи;
Лунає гомінь ; „Воля-доля
Колись свитала як зоря,

Тепер у нас ярмо неволі
Й жстокість Ірода царя.“

У гору руку звів Месія, —
Дав знак, що хоче говорить ;
Замовкло все, мов оніміло
Дух притаїло і мовчить . . .

Всі ждуть ; от-от спасенне слово
Промовить до людей Равви
Сподіване, бажане, нове,
Те слово правди і любви.

І він отвер уста сьвятії,
І з них немов з ключа вода,
Лиля ся сріблом і бреніла
Наука істини сьвята :

„Блажен, хто гордощів не має,
В кого дух кривди не сидить ;
Хто в скринях золота не дбає,
Хто на громаду звик робить ;
Хто брата темного навчає,

У хату вбогу вносить сьвіт,
І завше духом нищ буває,
Тому на небі царство ввік!“

„Блажен, хто щирими словами
Чужу оплакує біду,
І брату добрими ділами
Розважить тугу і журбу.
Блажен. До нього в дни турботи,
В часі, коли душа болить,
В годину суму, сліз, скорботи,
Від Бога радість загостить.

„Блажен, хто серцем незлобивий,
Хто приязно живе з людьми;
Блажені кроть ви, несварливі —
Ті будуть дідичі землі...“

„Блажен, хто істини сьвятої
Жадає, алче, мов їди,
Мов подорожний в літню спеку
Жада криничної води, —
Ситня для нього буде страва,

Погоже чистее пиття ;
Добро землі, народня слава,
Громадське вільнеє життя.“

„Блажен, хто милостив буває,
Хто неімущому дає,
Голодних кормить, наповає,
Одежу вбогим роздає ;
Хто йде провідати в неволі
Яремних вязників в тюрмі.

Хто вдовам, сиротам в неволі
І безпомочним в чужині
У поміч стане, братом буде, —
Такого двір біда мине,
Вини його Господь забуде,
Гріхів його не помяне.“

„Блажен, хто заздлости не знає
І серце чистее в груди
Без плями носить і плакає
Завіт старий: „не осуди!“

Хто не завидує нікому
І пімсти в серцю не таїть,
Хто ворогу не зичить злого, —
На небі Бога той уздрить.

„Блажен, хто сіє у народі
Зерно найкраще на землі,
Зерно любви, братерства, згоди
В громаді, в хаті і в семі.
Усі, що щедрою рукою
Плекають згоду між людьми,
Ті в царстві Бога назовуть ся
Його коханими дітьми.

„Блажен, хто правду возвiщає,
Кого за правду кат гнобить,
В чужину жити проганяє —
Той в царстві Бога буде жить.

„Блажен, хто за мою науку,
За правди істинні слова
Терпіти ме тяжкую муку
І встоїть наче ся скала!

„Блажені ви, коли наругя
Ганебне слово, поклін, глум
Вам завдадуть велику тугу,
Тяжкий навіють в душі сум...
Та ви на те не вважайте,
І в тяжкі, лютії часи
Радійте, весело вповайте,
Що мзда вас жде на небеси!“

ОЛЕКСАНДЕР КОНИСЬКИЙ.

ПРАЗНИК У ТАКОВІ. * * *

У сербським краю вже давно не чути
Ані Боянів, ні шездари нути,
Як то бувало, доки Бісурмани
Принесли Сербам диби та кайдани;
А ясна фана з краю десь пропала,
Казав-бись, брате, що під землю впала,
Або зо славов у могилу сіла, —

Ні слиху, брате, де вона ся діла.
У давнім місті, у Такові таки,
Де три Бояни давну славу піли,
Бояни, пісни, нути занімили,
Лиш яничаре ходя як собаки,
Тай все на збитки Сербів ся питають :
„Ци ті Сербяни славні раз не знають,
Де Марко Ясен, Кара Дьордій ділись?“
А Серби тихо, гей-би занімили.
І нич не чути. —

Як то, нич не чути? —

В які-ж то дивні, жалосливі нути
Узяли дзвони на дзвінници грати?
Би-сь думав, брате, що то рідна мати
Над сином своїм умерлим голосить,
І ломить руки, тай до Бога зносить,
Нарешті зітхне : „Гину, — йойкне, —
[гину!“

І на могилку сьвіжу повалить ся,
І вже не плаче, вже не печалить ся.
І чо-ж ті дзвони нині так заводять?
Не знаю, братя, того вам сказати.
Але там Серби пара в парі ходять,
Ци би не можна їх ся запитати? —

Бігме не сьмію! — Як-же вни прибрані
У красні шати, у чимбори брані,
При боці шабля у Дамашку бита.
На грудех сьвітять срібні пістолета,
А в око бистре годі аж глянути.
Так квапля чвалом, де всі звони грають. —
„Скажіть, панове, що то має бути?“ —
„В нас празник нині“, — так відповідають
І чвалом далі.

А у монастири
Воскових сьвітич сїм сот засіяло;
Черці, черниці молять ся з псалтири,
А кожде серце ревне заплакало,
Бо вже неволі стерпіти не може.
Допоможи їм Спасе Христе Боже,
Тай ти Пречиста! —

Перед образами,
Що сріблом, злотом, каменем убрані,
Старий владика мие ся сльозами,
І ци-ж немає? — Серби заплакані, —
То Серби, братя, Серби, його діти!
А батька має серце не боліти
По сиротятах?!

Вже 'го не видати,
Вклонив ся Спасу тай Пречистій Мати,
І зник у вівтарь. Нарід 'го чекає,
Ци він не вийде лозу посвятити;
За тиждень преці пасха наступає.
А Серби люблять давний звичай чтити. —
Нарешті вийшов.

Що ся людям стало?
Ци блискавиця в Божім дому блисла,
Ци відки може кров турецька брисла,
Що кожде око гранев запалало?
А сім сот сьвітич перед образами
Сьвітили разом з сербськими сльозами,
І тихо було, бо то сербська фана,
Хто може знати, де, коли ще ткана,
На райських дверех миру засьвітила
І срібну свою скартерть розновила
Як орлі крила.

А Сербяни плачуть,
Як ті, що неньку умерлу зо лачуть.
А звони — звони на звінници ричуть,
Гей люті змії, що ся в купу кличуть,
Аби зухвалцю на камуз розпасти,
Котрий ся важив писклята украсти, —

Так звони ричуть. А у Божім дворі
Садить ся ладан туманами 'д горі,
Священні піють: „Христе, Боже сьвяте,
Безсмертний, кріпкий, змилуй ся над
[нами!“

А Серби кажуть: „Нині мем вмирати,
Або розібем Турка кайданами,
Най хто веде нас!!“

Як-же, тихо стало? —

Ци в сербськім краю лицарів так мало,
Ніхто не важить голови піднести,
Би братів Сербів на різник повести,
І сербську фану на шелом двигнути,
А ні, то з нею враз у гріб втонути
На віки вічні?

О, не думай, брате,

Що в сербськім мирі може дехто буде,
Котрий нерад би сїм раз умирати.
Лиш най хто скаже, хто ті ревні люде,
Де кождий рицар, кождий з левом рідний,
На бойовиско днесь повести гідний?
Ніхто не скаже? —

Обренович красний

Ступив наперед, клонить на всі части

І каже: „Братя, най я буду щасний
До бою з Турком нині нас повести
І по славянськи празник посвятити,
Бо в вечер мусим кровю ся упити
При грі шездари, ири боянській хвалі,
А ні, то будем разом спочивали
На дні могили, а верх нас мурава
Уся кровала.“

„Милош, твоя слава!

Провадь нас з Богом враз на веселиско!“
Так мир гукає.

Він ся клонить низко, —
Ци людем може? — ні, перед Святками,
Відтак владиці, прощі в него просить;
А він хрестить 'го мощими руками,
Сльозов веселов главу сина росить,
Тай дав 'му фану.

Сонце нім потало,
То в бісурманських кровях ся купало,
А славні Серби при боянській чели,
При грі шездари празник закінчили.

Осип Юрій Федькович.

С Ф І Н К С. * * * *

Колись давно під сонцем полудневим
Серед мовчазної розлогої пустині
І распачливо мертвого простору
В душі раба, що зріс в тяжкій неволі,
Вродилась мрія і запанувала
Над ним, своїм творцем, потужно й міцно,
Міцнійш над влади сильних фараонів.
І наказала мрія взяти камінь
З гарячих скель лібійської пустині
І з нього витесать дивну подобу
На вічну загадку вікам потомним.

І став тесати раб гарячий камінь.
І все було палким в годину творчу,
І небо, і земля, і камінь, і різець,
І серце майстра; мов гарячий присок
Летіли з під різця уламки дрібні

І згодом на розпеченім піску
З'явив ся твір, немов жива потвора ;
Ліниве тіло лева простягло ся,
Мов спекою пригнічене в полудне,
Та загадкова людська голова
Здіймалась гордо і дивилась просто
Камінним поглядом поперед себе.
А на устах був усміх зловорожий.
Той погляд і той усміх був страшнійший
Аніж убійче сонце у пустині.

І та потвора стала в людях богом,
Її будували ся просторі храми
З важкими колонадами ; а барки,
Убрані лотосом, несли їй жертви ;
Легенди почали складать про неї,
Закрашені у густу барву крови ;
Сьпівали їй свої пісні поети,
А вчені будували піраміди
З книжок, що мали загадку вгадати
Очей таємних і ворожих уст.
Там списані були усї імення
Тої потвори : Сонце, Правда, Доля,

Життя, Кохання і багато інших,
Та краще всіх пристало слово : С ф і н к с
Воно таємне, як сама потвора.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА.

МЕРТВЕЦЬКИЙ ПЕРСТІНЬ. ❀ ❀ ❀

(БАЛЯДА).

В горі ясні сьвітять зорі,
Пливе в хмарі білолиций,
Долом-низом якби море
Сїла мрака на землиці,
А по мрачній лине фили
Без човенця, без весла
Не лелієчка то біла
То дівчина молода
Та не сама, а з другою
З подружечков молодю
Бліда ой бліда.

Приплинули не до гаю,
Хоть явори там лепечуть,
Хоть цвіточки процвітають,
Хоть там пташечки щебечуть,—
Лиш явори похилені,
Лиш цвіточки білі всі,
Лиш пташечки як плачечки,
Їх пісоньки все сумні ;
Понад білими хрестами
Низонькими могилками
Гудять пугачі.

— „Галю рибко — Галю мила
Ой вернімся до домоньку :
Крутить ми ся головонька,
Серденько ся розцеміло.“
— Як не підеш ти зі мною
То я йду сама,
Така ти ми подружечка
Як ранна роса,
Ясне сонічко пригріє
Буйний вітерець повіє
Она згине вся“ —

Розкопують могилоньку.
— „Ой, вернім ся, моя мила
Нам сова заголосила
Бідна-ж моя головонька“
— „Як ти мені не поможеш
Розкоплю сама,
Така твоя дружба щира
Як та утвинá :
Рано-вранці процвітає
Прийде вечір опадає
Тай вяне вона.“ —

Вже копають : серце б'єть ся,
Сичать сови, туман грає
Рискаль з руки випадає
Кожда жижка в них трясеть ся ;
Що ударять рискаликом
То стане земля,
Що викинуть грудку, ніби
Мертва голова
То витріщить на них очи,
То зубами заскрегоче
Страшна, ой страшна !

Розкопують, не питають
Все в долину та в долину,
Уже споду досягають,
Розтвиряють домовину :
Лежить, лежить у білечку
Не блідий мертвець.
На пальчику полискує
Срібний перстінець
А личко його румяне ;
Туй-туй зиркне, туй-туй встане
То „опир“ мертвець.

Взяла вірна подруженька
Срібний перстінъ ізнимати
Сціпеніла їй рученька :
— „Ходи Галю помагати.“
„Ой на-ж тобі посестронько.
Ножик сталевий
Як не можеш перстінъ зняти
То з пальцем відкрій“
Зажмурила оченята :
Чах-чах, палець вже відтятий
Той пальчик мертвий.

— „Мені Галю мозок горить,
Мені пукне головонька
Лихорадка тіло морить:
Ходім Галю до домоньку.“
— „Ой уже-ж ти подружечков
Не будеш мені
Така твоя дружба щира
Як сніг на весні:
Ой ще рано білієть ся
А в полудне розіллєть ся
По крутій горі.“

Взяли палець, утікають...
Зворушилось цвинтарище...
Гуде пугач... сови грають,
Шумить листє, вітер свище:
Хрести з гробів розгулялись
Тай рядом стають
Заступають доріженьку
Іти не дають,
Ой, той пальчик в руках вєть ся
А дівчаткам серце бєть ся,
Біжуть, ой біжуть.

До домоньку прилетіли
Як злякані голубята.
Двері міцно заціпили
Засьвітили сьвітло в хаті
Беруть перстїнь — зняти годі
До пальця пристав.
— „Розпали посестро в печи
Та води настав;
Заки не вернула мати
Треба нам ся упорати :
Борзенько ся справ!“

Зайшов в хмару крижованець
По коминї вітер свище,
Під віконцем пугачище
Гудить, пищить як хованець.
А у хаті на припїчку
Огонь мерехтить
Тріщать іскри — а в окропі
Пальчик ся варить.
Горить огонь, присьвічує,
Галя трісок домітує
Тай си лепетить :

— „Ой чого-ж ти огнику
Лиш мрієш?
Ой чого-ж ти серденько
Тай млієш?
Чи ж дров тобі огнику
Не досить?
А що-ж тебе серденько
Тай болить?
А що-ж тобі серденько
За біда?
Ой чого ж я тужу ще
Молода?
Устань мое серденько
Журитись...
Василечко буде тя
Любити.
Ой лиху розлучницю
Покине —
Знов до мене голуб мій
Пролине, —
Бо перстінець маю я
Із мерця:
З Василечком стану я
До вінця !...“

Бухне ясне полуміне
Рясні іскри полетіли
Загуділо у комині
Вода в горци склекотіла
Піднесла ся густа пара
Клубами в гору.
— „Йой, посестро-голубонько
Я ціла дрожу“
— „Цить Галюшко — Бог з тобою“ —
— „Ой посестро я ся бою. —
Видиш ту мару“ :

„Диви... З пари виринає
„Голова мертвецька біла...
„Як очима завертає
„Як ті зуби закусила...
„Видиш — простягає руки
„Посестро моя!...
„Сховай мене“ — „Галю мила
То не голова
Так тобі здасть ся може :
То пара лиш — Боже, Боже!“
„Чуєш як співа“ :

„Люди сплять,
Кури сплять
Лише Галочка не спить —
Вілий пальчик мій варить.“

— „Боже мій! Що тут робити!—
Вже й мені затьмило очі!“
— „Галю! — то окріп клекоче.
Треба ся перехрестити.“

„Кури сплять,
Люди сплять
Лише Галочка не спить —
Вілий пальчик мій варить.
Мій пальчик кипить
На нім перстїнь мій.
Стій дівчино — стій,
Перстїнца не дам,
Тебе возьму сам
Проч на тамтої сьвіт!“

— „Ратуї сестро моя мила!
Росте — руки простягає...“

Давить мене... крутить жили...
То опир... я... мій Василю!...
Боже мій"... Тай заніміла...

Вже на небі сонце сходить
Весело глядить до хати,
До дому вертає мати...
Кличе — ніхто не виходить.
Вивалили двері... другі —
Дитино моя!...
А вона лежить з подружечков
Біда, ой біда...
Рученьками ся обвили,
Волосячко розпустили
Як віти верба.

Стрий, 24. мая 1887.

Олекса Колесса.

ПРОВУДИ СЯ, СТАНЬ НАРОДЕ!

Пробуди ся, стань народе,
Пробудись з твердого -сну!
Пробудись, створи вже очи,
Пробудись, хоть в сім віку!

Пробуди ся, скинь кайдани,
Не тобі вже їх носить!
Покажи, що ти з'умієш
Без кайдан і пут вже жить!

Лишень раб тепер ся клонить,
Гне і спину і чоло....!
Чей рабом вже досить бути?!
Ну, чого ще ждеш? чого?

Встань народе! пробуди ся!
Гей, досить вже спюхом быть!
Гей до діла лиш бери ся,
Та зверни на ліпшу путь.

ІВАН ФРАНКО.

Widener Library

3 2044 083 365 957

HD